

יו"ל ע"י מכון להוראה 'בירורי חיים'

בראשות מורינו הנאון

רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א

טלפון המערכת: 052-7156633

מפעולות המכון:

- בית הוראה -

- הוצאת עלון הלכה למעשה מידי חג ומועד -

- שימוש חכמים הלכה למעשה בהלכות טהרה -

שאלות בהלכה למורינו הרב שליט"א

054-841-5304

ניתן להפנות שאלות בדואר אלקטרוני

h0548415304 @ gmail.com

הסכמת כבו"ק האדמו"ר מפאדיגורה שליט"א

ישראל משה פרידמאן

סאדיגורה

רח' הרב גוטמכר 10 בני ברק

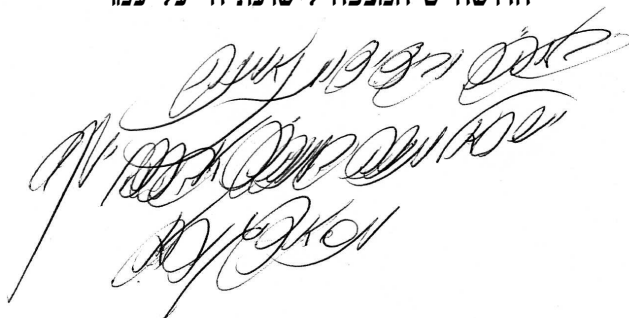
עמ"י עש"ו, יום ב' לסדר ז'הלויים יחנו סביב למשכן העדת'
מ"א למטמוני"ם ה'תשע"ז

בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה'. הן
נודע בשערים רוב עמלו ויגיעתו בתורה לאסוקי שמעתתא אליבא
דהלכתא, של ידידנו הנעלה, גדול בתורה וביראה, מורה הוראה לרבים,
מרכיץ תורה לעדרים, ה"ה הרה"ג רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א ר"מ
בישיבתנו הק' לצעירים, בן ידידנו נאמן בית אבוה"ק הרה"ח המפואר
רבי דוד משה שליט"א, אשר פקיע שמיה בספריו "בירורי חיים" העולים
על שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן.

וכעת אותה נפשו הטובה להניף ידו ולהוציא לאור חלק נוסף המכיל
מערכות סדורות ובאות בחקרי הלכה בעניני או"ח, וכדרכו מאז מאיר
סוגיות עמומות באור התורה, ומעטרם בציצים ופרחים לשמחת לב כל
מבקשי התורה.

נותן התורה יהא בעזרו שיזכה להוסיף ולהרבות חיילים בתורה,
להעמיד תלמידים הרבה, להפיץ מעיינות התורה בכתב ובע"פ כחפץ לבבו,
ולהורות בדבר ה' זו הלכה, בבריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש
והרחבת הדעת כל הימים.

הדושה"ט המצפה לישועת ה' על עמו

הפכמת הגאון רבי יוסף ליברמן זצ"ל

יוסף ליברמן

ראש ישיבת "כולל שומרי החומות"
ורב דקהל סדיגורא ירושלים ת"ו
מח"ס "משנת יוסף"
רח' אבינודב 3 ירושלים תובב"א

בס"ד, חודש מנחם-אב תשע"ז

נוצר תאנה יאכל פריה, ה"ה הרב הגאון החריף
ובקי טובא, גריס באורייתא תדירא, עיניו כיונים, על
אפיקי ש"ס ופוסקים, מו"ה רבי חיים שלום סג"ל
שליט"א, שכבר איתמחי גברא בספריו הקודמים שו"ת
בירורי חיים שהוציא לאור, וכעת נפשו אותה ויעש,
להניף שוב ידו ולהוציא לאור את ספרו החדש רב
הכמות והאיכות, הכולל בתוכו שאלות ותשובות
וביאורי סוגיות על נושאים שונים בד' חלקי שו"ע,
ומהמעט שראיתי נהניתי מאד מהבהירות והסברא
ישרה שעליהם בנוי ספרו, אשרהו שלו ככה, ומה'
ישא ברכה.

ראוי הספר שיעלה על שולחנם של מלכים, מאן
מלכי רבנן, שיהנו ממנו ויברכו עליו ברכת הנהנין.
הריני בזה לחזק את ידיו ולברכו ברכה נאמנה,
שיפוצו מעיינותיו חוצה, ויזכהו השי"ת לישב באהלה
של תורה מתוך הרחבת הדעת, ולהגדיל תורה
ולהאדירה, ולעשות נחת רוח להשי"ת ע"י לימוד
התורה לשמה, מתוך נחת והצלחה עכב"ב הי"ו.

ובאעה"ח לכבוד התורה הק' ועמליה

הסכמת הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א

יעקב מאיר שטרן

דומ"צ בבי"ד דמרן הגר"ש ואזנר זצ"ל
דיין ומורה צדק דקהילות ויזניץ
מח"ס משנת הסופר ואמרי יעקב
רב אב"ד קהילות יעקב - בני ברק

ב"ה ד' סיון תשע"ז לפ"ק

הן ראיתי חלק חדש מסדרת הספרים היקרים "בירורי חיים"
שנתחבר ע"י כבוד ידידי הרב הגאון המצוין כש"ת מוה"ר חיים
שלום סגל שליט"א, רב ומו"צ ומרביץ תורה כאן בעירנו בני ברק.

והנה המחבר החשוב כבר יצא לו שם טוב בשערים המצויינים
בהלכה ע"י חיבוריו הקודמים "בירורי חיים", ובחלק זה מוסיף הוא
והולך במעלות התורה וההוראה לברר וללבן הלכות חשובות בחלק
אור"ח, שנכתבו בישרות העיון, ובטוב טעם ודעת, טעמו ונימוקו עמו,
עם היקף נכבד.

והדברים בנויים ומושתתים על יסודות ושרשים של דברי
רבתינו שמפיהם אנו חיים, וכל המעיין ימצא בהם דברים יקרים
והלכות הנוגעות למעשה בכמה וכמה מקצועות, כר נרחב ומשופע
בדבר ה' זו הלכה.

והנני בברכה שיוזכה להמשיך ולזכות את ישראל בהפצת
מעיינותיו חוצה, מתוך שמחה והרחבת הדעת.

ועל זה בעה"ח, מצפה לרחמי ה'

יעקב מאיר שטרן

מכתב ברכה מהגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א

ARAB MORDECHAI GROSS

CHANICHEY HAYESHIVOS CONG

CHIDUSHEI ARIM 3 BNE BRAK

מרדכי גרוס

גאב"ד 'חניכי הישיבות'

חידושי הרי"ם 3 בני ברק

בסייעתא דשמיא. יום שנחלו בו המאורות, ששה ימים לחדש בו מרבין בשמחה, בכלל זה ריבוי אופנים בשמחת התורה כהוצאת ספרי קודש לאורה לשמח דעת לומדי תורה, לסדר "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור" [שמות כו ב], דע"י המנורה נמשך המוחין של תורה שבעל פה, דהוי ע"י "שמן זית זך", דתושבע"פ מבהירה את התורה שבכתב, וזוכים בזה ע"י "כתית" הוא היגיעה המרובה ונדוד שינה "למאור" לאורה בלילה במחשך להסיר מוחין דקטנות, ולהחכים כמאמרם ז"ל [ב"ב כה ב] "הרוצה להחכים ידרים" וסימנך "מנורה בדרום", דתושבע"פ במלכות שורשה בחכמה כמ"ש אבא יסד ברתא, והוא "בחכמה יבנה בית" [משלי כד ג], "להעלות נר תמיד" הוא כח אור התמידי של תורה, ונכלל בזה חיבורי קודש. שנת השמיטה, ה' תשע"ה לכה"ע.

ירונו הלומדים וישמחו המורים, יגילו החכמים ויראו הישרים בהגלות נגלות אור יקרות אמן שעשועים, כזהר הרקיע מזהירים, בצוף דובשנה של תורה.

כדבר בעתו בראשית חדש אדר האיר לעיני אור תורה והוא האי ספרא רבא, ותואם לזמן בו קיימו וקבלו היהודים ודרשו חז"ל [שבת פח א] קיימו מה שקבלו כבר, דהוי קבלת התורה מרצון, פרש"י משום אהבת הנס שנעשה להם, והמכוון תחת אשר בזמן מתן תורה היה נחסר רצון גמור, כי בפנימיות היה סיבה לחזרה מחמת האש הגדולה כפירוש התוס' שם, וטעם החסרון ברצון הגמור הוא ממלחמת עמלק קודם מתן תורה, ד"אשר קרך בדרך" [דברים כה יח], שאחר כל הנסים שהיו במצרים וקריעת ים סוף שהיו ישראל כאמבטי רותחת בדרגת אהבת ה', "רשפיה רשפי אש שלהבת י"י" [שה"ש ח ו], מלחמת עמלק קיררה וציננה במדרגה עליונה זו, ויצר בעומק נפשם חסרון בשלימות קבלת התורה, והוא תוצאתו לחטא העגל, ולכן הוזהרו בפ' כי תצא על מחיית עמלק וזכירת איבתו לבטל צינון עמלק, ומהא הגיעו לקבל התורה מרצון כמבואר ברוקח [ובמגילה, ובספרו א' רלה] דמזמן שאמר הקב"ה לישראל "ושים באזני יהושע כי מזה אמחה" [שמות יז יד] עברו תתקנ"ד שנים עד לקיחת אסתר לבית אחשוורוש [עי"ש החישוב] שהיה תחלת מחיית עמלק ע"י הקב"ה, ושוב לא חששו מקבלת התורה ברצון, והוי זה נעשה ונשמע בשלימות, ו"קיימו וקבלו" [אסתר ט כז] הוי נעשה קודם לנשמע כפירוש הרוקח שם, "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות" [אסתר ט כג] לשון יחיד "החלו" אותיות "הלוח" כנתינת הלוחות בזמן זה, יעוי' בספר "אורה ושמחה" מאמר קיימו וקבלו, - ובחיבור זה שדברי תורה באסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא הנאמרים בו

בבהירות המשמח את הדעת, הוי ביטול לקרירות עמלק, ותצאותיו אהבת ה' בשלימות כדכתיב בספרי בקרא "והיו הדברים האלה על לבבך" ודברים ו ח, וקיום מצות מחיית עמלק דאיכא נמי אחר עירוב סנחריב.

בלימודי בספרים הנעלים "בירורי חיים" שיצאה טבעם בעולמה של הוראה, הוא
אור התורה לעילא מדרגת אור בנשמת האדם בגופו לטהרה בעקירת שרשי הרע מיניה, כדכתיב באבות פ"ג רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות, וביאר הרע"ב "הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומראה טעם על כל קוץ וקוץ לומר שאין בה דבר לבטלה אין לך כבוד גדול מזה", וכמבואר בעבודת ישראל אבות שם דכשם שיש לאדם נפש רוח ונשמה, ונשמה לנשמה עד אין סוף ברוך הוא, עד שלא ישיגהו שום נברא בעולם, כן יש לתורה, כי האותיות הן נקראים גופין, והתגין והאותיות הם נפש רוח נשמה, עוד יש בו נשמה לנשמה עד אין סוף והם סודות נוראים גנוזים וטמונים וכו', ובזה מאיר בגופו הארת נשמתו יעו"ש, והאי כח האציל המדות התרומיות במחבר שליט"א, ד"המכבד את התורה" שהוא היגיעה להבין אותה ולתת טעם לכל דבר עד מקום שדעתו מגעת "מכובד על הבריות" נעקרים הדברים שנובעים מחומריות הגוף והוי לעילא מדרגת מנורה שהוא הארה בנשמתו כדכתיב "נר ה' נשמת אדם" [משלי כ כז], אלא דרגת קטורת שבמזבח הזהב - כדכתב בתרגום יונתן [שמות מ ה] חכימא דעסיקין באורייתא וריחיהון נדיף הי כקטורת בוסמיא, המה שלימות בין אדם לחבירו, ועי' ספר "עמלות בתורה" עמ' רמח.

ועתה הוסיף בעהמ"ח ספרים הנ"ל הגאון הנעלה, כש"ת מוה"ר חיים שלום הלוי למשפחת סגל שליט"א. בהוצאת פרחים ציצים שקדים, המוכיח על עמלות התורה בשבט לוי, דהוא קרא "והנה פרח מטה אהרן לבית לוי" [במדבר יז כג], והוא סיבת גניזת מטה אהרן כשנגזז הארון כמבואר יומא נב, משנגזז ארון נגזז עמו וכו' ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה, וכ"ה בר"מ הל' בית הבחירה פ"ד ה"א, והוא "אשרי האיש וכו' ובתורתו יהגה יומם ולילה" [תהלים א ב], והוא המשכא "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח" [שם א ג], וכדברי חז"ל דאחר עמלו הוי תורתו, ואור עליון ערבים ונעימים אלו, נכוחים למבינים על אדני פז מיוסדים, בשלהבת זיקוקים מאירים, ואיתמחי גברא וקמיעא להועיל להוגי התוה"ק.

יהא רעוא דבסייעתא מלעילא ימשיך להגדיל תורה ולהאדירה, להפיץ ממעין תורתו, לתועלתם של לומדי התורה מורי הוראה והיושבים על מדין, ולישב באהלה של תורה כל הימים, ועבודת הי"ת ללא רפיון והפסק, עדי ביאת ינון ובניית בית מקדשנו ותפארתנו בב"א.

הכו"ח לכבודם של עמלי תורה בטהרה, וחורטים בקן קולמסא לזכות הרבים.

מנחם מנדל

תוכן הענינים

דקט הלכות - שבועות ויו"ט תכג

מפתח הענינים לפי סדר א' ב'

שבועות ויו"ט תרט

לקט הלכות

שבועות

הכנה לשבועות

(א) כתב החסיד ר' יוסף יעב"ץ, בשלושת ימי הגבלה מתנוצצת אותה טהרה שהיה בימים שלפני מתן תורה". ע"כ.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

תמיד ופועלים בכל עת, וזהו מסגולת תורתנו הק' וכו' ע"כ.

ג] ועל זה הדרך מצינו בליקוטי מהרי"ח (ח"ג דף מה, א ד"ה והנה) שכתב, והנה סיפר לי איש מופלג וחסיד שהיה בערב שבועות אצל הרב הקדוש מו"ה אלימלך מרודניק זצלה"ה, ומצאו שהיה חותך ציפרני ידיו ורגליו, ושאלו הלא אין חותכין ציפורני ידיו ורגליו ביום אחד [עיין בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תמוז) בזה], והשיבו דאיתא בזוה"ק (סוף פר' אמור) דהטעם שאמרה תורה לספור שבעה שבועות כיון דהם דוגמת ז' נקיים כאשר לבעלה שצריכה להיטהר מכל לכלוך וטומאה, ולהסיר את כל החציצות מעל גופו, אזי נמי צריך לטהר עצמו לשבועות, ואי לא יסיר את צפרני ידיו ורגליו פעמים ויהיו מעכבים את הטבילה, לפיכך מותר מן הדין לקוצצן ביום אחד ע"כ. הרי לך דהזמן מתעורר כפשוטו כבתחילה. [וראה עוד להלן (הערה מ') כיוצא בזה כתבו בספר סידורו של שבת, וספר עבודת ישראל].

א. א] ויסוד הדבר מצינו במחצית השקל (סימן תס"ח סקט"ו) שכתב בזה"ל, ונודע דבכל הזמנים שאירע לאבותינו ענין מה, כשיגיע זמן ההוא שוב, מתעורר קצת מעין אותו דבר וענין ההוא. ע"כ. וכיוב"ז כתב בספר מאור עינים (פר' יתרו) ונודע שכל מועדי ה' החוזרים חלילה בכל שנה, נעשה התיקון בהם כמו בתחילת נתינת המועדים לישראל כמו פסח הוא גם היום יציאת מצרים, ובשבועות הוא בחינת מתן תורה כנודע. ע"כ.

ב] וכעין זה בספר ערוך השלחן (סימן רפ"ד ס"א) ע"ד ברכות ההפטרה, שאומרים 'ודבר אחד מדברין אחור לא ישוב ריקם', ולכאורה הך 'אחור' מיותר, דבדברים שכבר עברו אין לנו תועלת בדבריהם, וחלילה היא כסיפור מעשה, 'אבל האמת דגם העבר עדיין נוצץ בכל עת ובכל זמן', כמו יציאת מצרים שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ונמצא דבכל עת הוא יציאת מצרים, וכן כל דברי הנביאים שכבר עברו לא עברו ולא יעברו, 'ונוצצים

הנה בכל חג ומועד בתורתנו הק' איכא תאריך להיו"ט, וזה לא מצינו ביו"ט דשבועות, דתלתה התורה זמנו אחר שבע שבתות דספירת העומר. ויש להבין היכן מצינו דתלתה התורה זמן להיו"ט לפי ההכנה שלו, דהכא קאמרה תורתנו הק' דאחר שמנה ממחרת יו"ט של פסח עד יום נתינת התורה, כעבד ישאף צל (חינוך מצוה ש"ו), אזי הוא עצרת תהיה לכם. וי"ל, דכל מהות האי יומא טבא דידן, אינו אלא ההכנה למתן תורה, דאחר שכבר בוא יבוא היו"ט אזי הקב"ה נותן התורה, יתן לנו עוז ואורה, וזה כבר אינו חלק הנוגע לן, וכיון שכן אינו נפק"מ כלל ועיקר מתי תאריך היו"ט, דאנן בעינן לידע דבר אחד, להכין עצמינו כדבעי קודם יום נתינת התורה.

חג השבועות - יום הדין של תורה

(ב) כמו שאנו יודעים שראש השנה הוא יום הדין, שכל באי עולם יעברון לפניו כבני מרון, כן הוא יומא דשבועות הוי יום הדין לתורה.

כדמצינו להדיא בדברי השל"ה הק' (מסכת שבועות פרק נר מצוה אות י"ט, עמ' רנב מהדר' יד רמה), וז"ל "כי היום הקדוש הזה [דחג השבועות] הוא יומא דדינא". וז"ל תולעת יעקב (סתרי חג השבועות דף נח) ודע כי כמו בראש השנה רצה הקב"ה להשיג ולדרוש מעשה בני אדם, כי הוא יום הבריאה הראשונה וחידוש העולם. וכמו שתקנו לומר זה היום תחילת מעשיך כדברי ר' אליעזר שאמר בתשרי נברא העולם (ר"ה כז, א), כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חידוש העולם להשיג ולדרוש על מעשה העולם ולדון על פירות האילן. וכבר ביארנו כי הפירות הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, "והעולם נדון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה". ע"כ. ושמעתי דמקור דבריו מרבי נחוניא בן הקנה (מדרש עניני שבועות)².

חג השבועות ראש לכל המועדים

(ג) כתב בספר גינת אגוז לרבי יוסף אבן ג'יקטליה זיע"א, חג השבועות הוא ראש לכל המועדים, וז"ל 'שכל המועדות והשמחות נמשכות אחרי התורה'

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ב. ובאמת מצינו, דבר השווה לכל ימי הדין, מדאורייתא. וכן יוה"כ הוי יום אחד, וכמו"כ והוא ראש השנה, יוה"כ, שבועות, דראש השנה הוי יום אחד אף דהוא בכלל השנה הוי יום הדין והוא אינו אלא יום אחד הרגלים, משא"כ פסח וסוכות הוי שבעת

ע"כ, וכיוב"ז כתב בשער הכוונות (דרוש שבועות א') חג השבועות יש בו עליה יותר משאר יו"ט ע"כ, וכ"כ מהרח"ו בהגהות על הזוה"ק (ח"ג דף צו) 'שבועות, והוא היו"ט היותר משובח' עיי"ש, וכ"ה בספר סדר היום 'הכל מודים בקדושתו הגדול מקדושת שאר ימים טובים' ע"כ. וראה בסידור בית יעקב להיעב"ץ שכתב בזה"ל, מצות שמחת יו"ט של שבועות גדולה מאוד, ורבה היא על כל שמחת הימים הקדושים עיי"ש.

ובשל"ה הק' (מסכת שבועות) כתב בזה"ל, חייב אדם לשמוח בזה החג ביותר, כי הוא יום שזכינו בו לכתר תורה. ע"כ. ויסוד הדבר מצינו במבי"ט (שער היסודות פל"ג) שכתב, דשבועות כולל כל התורה, ולכן אין בו מצוות פרטיות. עיי"ש. ובשפת אמת (תרמ"ז-ח-ט) כתב, היו"ט שבועות הוא החביב מכל הימים הטובים. עוד שם (תרנ"ב) 'וחג השבועות כולל כל המועדות'. ע"כ.

סימנא טבא להתחיל לחדש ביום מתן תורה לכל השנה

ד) כתב הרחיד"א בספרו כף אחת (סימן כ"ב ס"ז) אם בר הכי הוא 'ישתדל לחדש איזה חידוש בתורה', והוא סימנא טבא להתחיל לחדש ביום מתן התורה לכל השנה. ואי לא ניסה באלה 'ישתדל לידע חידוש בתורה אשר לא ידעו מקודם'. ע"כ.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ימים, וביאור הענין דפסח הוי זכרון לימי העבר, זכר ליציאת מצרים, וכמו"כ סוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני"י בהוציאי אותם מארץ מצרים וגו' (ויקרא כג, מג), ואילו ימי ר"ה ויוה"כ הוי ימי דין עכשיו, וכמו"כ שבועות הוי עתה יום דין.

שכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה, ומשיבה הגמ' אין, עצרת נמי ראש השנה, דתנן (ר"ה פ"א מ"ב) ובעצרת על פירות האילן. עיי"ש. הרי לן דשבועות הוי נמי יום דין כראש השנה. ובספר מורה נבוכים (ח"ג פמ"ג) כתב לבאר בטעם דשבועות אינו אלא יום אחד, 'ולא היה המראה הגדול כי אם יום אחד, על כן זכרנו בא בכל שנה יום אחד'. ע"כ. וע"ע בספר בני יששכר (חודש סיון מאמר ד') אות א' שכתב, דהוא יום אחד, ולהורות אשר מעלת יום נתינת התורה אינה תחת הזמן. ע"כ.

וכדמצינו בגמ' (מגילה לא, ב) דעזרא תיקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים [פר' בחוקותי] קודם עצרת, ושבמשנה תורה [פר' כי תבוא] קודם ראש השנה, מאי טעמא אמר אביי כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי

טעם למה נקרא עצרת

ה) כידוע אחד משמותיו של חג השבועות 'עצרת', וראה בתוס' אנשי שם (שביעית פ"א מ"א) אהא דאיתא במתני', ובית הלל אומרים חורשין ערב שביעית עד העצרת, שנתן טעם לשם 'עצרת' לשבועות שלא נמצא בתורה.

ונראה דרמיזי למה שכתוב במדרש, הובא בילקוט (פר' פנחס סימן תשפב) דשמיני חג העצרת [שאנו עושין אחר חג הסוכות], היה ראוי להיות גם הוא נ' יום אחר החג [סוכות], כמו שבועות [שאנו עושין אחר נ' יום מפסח], אלא מפני שהוא זמן גשמים לא רצה ה' להטריחם, ולפי"ז אין שם שבועות טעם לחג זה, דהא שמיני עצרת לא יקראהו ע"ש מצות ספירה אם היה אחר נ' אלא חג בפני עצמו, וה"ה לזה [שבועות] שהוא כחבירו באופן שיקראהו עצרת לרמז שהוא כשמיני עצרת [היינו שהוא חג בפני עצמו], אלא שלהיותו בזמן טוב [בימות החמה ולא בימות הגשמים] היה אחר נ' יום. ואני שמעתי שהתרגום מתרגם 'בשבועותיכם' (במדבר כח, כז) 'בעצרתכון', אבל גם לתרגום צריך טעם. עכ"ד.

היכן מצינו בתורה, דשבועות הוי יום מתן תורה

ו) כתב הנצי"ב בפירושו עה"ת העמק דבר (דברים טז, יב), דכתיב (שם י"ב) ועשית חג שבועות לה' אלוך וגו', ושמחת לפני ה' אלוך וגו', ושמרת ועשית את החוקים האלה, ואהא כתב דלא נתבאר מה הן החוקים שבעצרת יותר משארי חגים, אלא דבזה המועד ישים אל לבו לשמור ולעשות את החוקים

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

מלאכה. ובחג השבועות אינו כך, רק מצוה אחת, דהיינו שאנו נעצרים מעשיית מלאכה, וע"ז נקרא בשם עצרת. ע"כ. וכיוב"ז כתב בספר חזון יחזקאל על תוספתא (ר"ה פ"א). והוסיף, דכנראה אחר חורבן הבית שבטלה הבאת ב' הלחם, ולא היה בו שום קיום מצוה פרטית, זולת שהוא יו"ט, התחילו קוראים בבבל לחג השבועות 'עצרת', אשר בו אתה עצור מעשיית מלאכה ע"כ. וע"ע בספר המועדים בהלכה (שבועות) שעורר ע"ז, דהא התרגום [שהובא לעיל] תירגם בעצרתכון, והוא נתחבר בזמן הבית.

ג. ויסוד הדבר מצאתי ברמב"ן עה"ת (ויקרא כג, לו) שכתב בזה"ל, וצוה בחג המצות ד' ימים בקדושה לפניהם ולאחריהם, כי כולם קדושים ובתוכם ה', ומנה ממנו מ"ט יום, והשבועות כימי עולם, וקדש יום השמיני [שבועות] כשמיני של חג [של סוכות] וכו'. ע"כ.

ד. ובספר קדושת לוי (שבועות) כתב עוד טעם, דהא בכל החגים יש בהם שני מיני עבדות להבורא ב"ה, האחד עשיית המצוה השייך לחג פלוני כבפסח אכילת מצה, ודומיהם. והשנית, הוא איסור עשיית

האלה, כאשר זה זמן מתן תורתנו, ומסוגל בזה היום שניתן בתחילה גם לדורות להתבונן בהם ולקבלם עליו להגות בהם, כמ"ש הרשב"א בשו"ת (סימן תי"ג) דבכל יום מימי הבריאה פועל יותר בדבר שנתחדש בו יותר מבשאר ימים. והיינו דמצלינן [זה מה דאנו מתפללים] 'זמן מתן תורתנו', "ולא נזכר בתורה דשבועות הוא יום מתן תורה זולת בזה המקרא". ע"כ.

מדבריו למדנו, דיום מתן תורה הוי יום מסוגל יותר משאר הימים, דיום בריאה הוי טפי משאר יומי. ותו דהכא נמצא רמז בקרא להדיא, דשבועות הוי יום מתן תורה.

אלמה קבעו שבועות ביום נ' לספירה

(ז) הנה תמה המג"א (ריש סימן תצ"ד) כיון דהתורה ניתנה ביום נ"א לספירה, דהא יצאו ממצרים ביום ה' כמבואר בגמ' שבת (פז, ב) והתורה ניתנה בשבת (שם פז, ב), וא"כ אלמה קעבדינן אנן חג מתן תורתנו - שבועות ביום נ' לספירה ועיי"ש. ובמהרש"א (ח"א ע"ז ג, א) תירץ עוד בזה, לפי שלא היו ישראל אז ראויים לחכמת התורה עד שיטהרו ויקדשו עצמם מכל טומאת מצרים שיצאו משם, כמ"ש (אבות פ"ג מ"ט) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקימת, ולפי שביום החמישים נגמרה הטהרה שזכינו אח"כ ביום נ"א לקבל התורה קבע הש"י אותו יום חמשים לחג שבועות, כדי [להראות] שיראת חטא קודם לחכמה במעלה ובזמן. ע"כ.

ביאור דבריו, כלל ישראל כבר היה מוכן לקבל את התורה ביום החמישים, ויום זה נועד לקנות יראת שמים, יראתו קודמת לחכמתו, ובאמת קבלת התורה בפועל היה ביום החמישים ואחד, אבל מאחר דביום החמישים הכינו את עצמם שיהיו מוכנים לקבל את התורה ביראת שמים שלימה, אזי נקבע לדורות דביום זה הוא יום קבלת התורה, דהיום שזכינו ליראתו קודמת לחכמתו, הוא הוא היום הנבחר, דביום זה נתעלו במעלות היראה. כי תורה בלא יראת שמים, גם תורה אין בו.

ובבאר היטב (שם סק"א) כתב עפי"ז ליישב דברי הגמ' בפסחים (סח, ב), רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא", אמר אי לאו האי יומא דקא

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ה. ברש"י (סנהדרין סה, ב ד"ה עיגלא) כתב, וגמרה גדילתו דהכי שביחי ומעלי, כמו בגמ' 'עיגלא' גדול כאילו הגיע לשליש שניו, (ב"מ סח, א) ומגדלין אותו עד שיהיו משולשין

גרים כמה יוסף איכא בשוקא ע"כ (גמ'), וראוי לדקדק בו טובא, חדא מאי האי לישנא דקאמר אי לאו האי יומא דקא גרים, משמע דיומא קא גרים, הוי ליה למימר אי לאו מתן תורה. ועוד, אי לאו מתן תורה הוי מחזיר העולם לתהו ובהו, כדאמרינן (ע"ז ה, א) התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, אם מקבלין ישראל את התורה מוטב, ואם לאו אחזיר אתכם לתהו ובהו [ואזי לא היינו כלל בחיים]. ועוד, אחרי שהיה רב יוסף עניו מכל אדם, כדאמרינן (סוף סוטה) משמת רבי בטלה ענוה א"ל רב יוסף לא תיתני ענוה דאיכא אנא, וכאן התפאר דמחמת נתינת התורה הוא עדיף משאר אינשי, ואין זה מגדר ענוה.

ולפי הנ"ל, היה כוונתו כך - במה דאמר אי לאו האי יומא וכו', דידוע מה שאמרו חז"ל (סוטה פ"ט מ"ו) ענוה מביאה לידי יראת חטא, וא"כ רב יוסף שהיה עניו היה לו ג"כ את המעלה שיראת חטאו קודמת לחכמתו, וזהו שאמר ביומא דעצרתא ר"ל ביום חמישים עבד ליה עגלא תלתא, ואמר אי לאו האי יומא דקא גרים ר"ל אי לא היה יומא דעצרתא בהאי יומא אלא ביום נ"א לספירה לא היה מוכח דיראת חטא קודם לחכמה במעלה ובזמן, ולא היה מעלה שלי כלום, וכמה יוסף איכא בשוקא, אבל השתא דיומא דעצרתא הוא ביום חמישים ונתינת התורה היה ביום נ"א קשה הקושיא, וצריך לתרץ כמ"ש המהרש"א הנ"ל. ע"כ. [וע"ע בספר בירורי חיים ח"ב (עמ' ב' אות ד') בזה].

ח) וח"א הוסיף דרב יוסף לשיטתו, דקאמר בגמ' (מנחות צט, א) ת"ח ששכח תלמודו מחמת אונסו אין נוהגין בו מנהג בזיון, דילפינן משברי לוחות שאף שנשברו מונחים בארון. ובגמ' נדרים (מא, א) דרב יוסף חלה ושכח תלמודו,

~~~~~ ליקומי חיים ~~~~~

דאצל משה רבינו כל יום היינו לילו עמו, כמו שהיה בקבלת התורה דמשה הוסיף יום אחד מדעתו, והיינו לילו עמו, ומשו"ה גם לא ראה לנכון להסביר להם זאת, דאמר בעצמו הרי גם במתן תורה היה לילו עמו, ומשום כן כשהמתינו ובושש מלבוא נעשה העגל, וזה גרם שישברו הלוחות, וא"כ רב יוסף ששכח תלמודו הוה כמו שברי לוחות שמונחים בארון שצריך לכבדו, וזה מה דקאמר אי לאו 'האי יומא', דיום זה הוא

[ברש"י שם, לכשיעמדו על שליש גדילתן עיי"ש, ואפשר דהכוונה במשקל]. ובתוס' (גיטין נו, א ד"ה עגלא) כתבו, בריא וטוב. ו. ושמעתי עוד בזה, הנה בגמ' (פסחים סח, ב) רב יוסף אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. ומצינו בחטא העגל, דמשה רבינו בושש מלבוא ונעשה העגל, דלפי מנין שלהם כבר הגיע יום הארבעים, והאמת דעדיין לא הגיע יום הארבעים, ורק לפי מנינם הגיע, והוא משום

וא"כ עתה כל מעלת רב יוסף רק שהוא ירא חטא, דזה מה שנשאר לו אחרי ששכח תורתו.

והדא הוא דקאמר לא תיתני ענוה דאיכא אנא, שכמעט לכל דבר יש את הדבר והיפוכו, היינו דאלמה 'סוכר' נקרא כן מאחר דאיכא מלח שהוא מלוח, אזי המתוק נקרא סוכר, וכמו"כ אלמה נקרא 'ענוה' כן, מאחר דאיכא גאווה, אהא קאמר רב יוסף לא תתני ענוה - אל תגרוס ענוה, שהרי אני ההוכחה הטובה ביותר שאין לו לאדם מה להתייחר, דידוע ידעתי הרבה תורה והכל כעורבא פרח - נשכח.

(ז) וראה עוד בתפארת שלמה (פר' במדבר ע"פ שאו) שכתב נמי בזה, דלכאורה היאך יצא ר' יוסף מגדר הענוה להתפאר בזה, אך י"ל דהנה ידוע דאם האדם עושה מצוה בשלימות זוכה לבחינת עיבור נשמה מאיזה צדיק מדורות שלפניו שעשה ג"כ מצוה כזו, וכידוע מבעל המחבר 'מדרש שמואל' שהיה בו עיבור נשמת רבי פנחס בן יאיר - ע"י מצות גמילות חסדים.

והכא ירמוז בזה דע"י בחינת הענוה זכה להתעבר בו [בר' יוסף] נשמת משה רבינו ע"ה שהיה מסייעו, וזה שאמר דאיכא 'אנא' שיש בי בחינת משה, 'ואי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא' שזכיתי לבחינת עיבור נשמה ממשה רבינו שזכה לקבלת התורה ע"י בחינת ענוה [וכדכתיב (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה] וכו'. ע"כ.

(י) ועתה ראיתי בשו"ת נשמת חיים לרבי חיים ברלין אב"ד וולאז'ין [בנו של הנצי"ב] (סימן ר') שכתב נמי בזה, והתמיה מפורסמת איך אמוראים קדושים כאלה ישבחו עצמם בענוה ויראת חטא, והמלך החכם אמר יהללך זר ולא פיך (משלי כז, ב).

וביארתי בס"ד עפ"י מה שכתב הרע"ב ז"ל על האי בבא משמת רבי בטלה ענוה - שתלמידיו של רבי הוסיפו וכתבו זה במשנה. וכ"כ בתוס' רעק"א בשם הרמב"ן בחדושו (ע"ז לו, א) שהוא תוספת שהוסיף בר קפרא או לוי במשנה, והמה היו תנאים אחרונים תלמידי רבי. ואמרתי שהוא הוא התנא שדברו עמו

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

דגרם שלא חישבנו אותו לילו עמו, ולכן תלמודי, אין לנהוג בי מנהג בזיון וצריך נעשה העגל ונשברו הלוחות, ומשו"ה גם אני לעבדני. ועכ"ז אמר כמה 'יוסף' איכא, ולא העני אחרי שנשתברו לוחותי ושכחתי כל קאמר על עצמו 'רב יוסף'. ע"כ.

רב יוסף ורב נחמן, שרב יוסף אמר לזה התנא שהוסיף במשנה משמת רבי בטלה ענוה' לא תתני ענוה' שאתה מסתיר מדותיך הטובים ושונה במשנה משמת רבי בטלה ענוה', ואנא ידענא שגם אתה ענוותן כרבי ועדיין לא בטלה ענוה משמת רבי וכו'. כן ביארתי זה המאמר לפי חומר הנושא. ע"כ.

אמורא אחד הנקרא בשם 'אנא'

וכעין זה ראה עוד בספר דברי אליהו להגר"א מוילנא (עמ' עט) שכתב לתרץ, דהנה נמצא בירושלמי אמורא אחד הנקרא בשם 'אנא', וזה שאמר רב יוסף לא תיתני ענוה דבטלה, דאיכא אמורא אחד 'אנא' והוא עניו עד למאוד ע"כ.

אולם בספר מעילו של שמואל (עמ' קצב) הביא ממהרי"ל דסקין זצ"ל שכתב בשם בעל החבל יעקב, שאין בכל הש"ס וירושלמי אמורא בשם 'אנא' ולא ידע כוונת הגר"א. וראה בספר מועדי הגר"ח (ח"א מהדר' ה'תשע"ט בהקדמה עמ' 16) שכתב, שאלתי למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א היכן יש אמורא בש"ס בשם 'אנא' שהגר"א כתב לפרש כן הגמ' סוף סוטה, וכתב לי בזה"ל אין אנא, אבל יש 'אנן', ויתכן שהגר"א שם גריס 'אנא' [היינו שלהגר"א היה גירסא שם אנא, ולא אנן]. ע"כ. וכעין זה כתב בספר דרך שיחה (ח"א עמ' תכג).

עוד כתב לתרץ בספר בד קודש להגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א (בבא בתרא עמ' קפו), דתכלית הענוה שהאדם לא ירגיש המעלות שבו כאילו הם ממנו, אלא הכל בסייעתא דשמיא וברוב רחמיו, וזהו דאמר רב יוסף לא תתני ענוה דאיכא אנא, דגם הוא ידע במעלותיו, אבל הכל הם מאת ה', ומשבח את הקב"ה שנתן לו את מעלות אלו. ותו לא קשיא מידי. ע"כ.

מנהג שמיחת עשבים

יא) כתב הרמ"א (סימן תצ"ד ס"ג) ונוהגין לשטוח עשבים בשבועות בבית הכנסת והבתים, זכר לשמחת מתן תורה. שהיו עשבים סביב הר סיני כדכתיב (שמות לז, ג) הצאן והבקר אל ירעו¹.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ז. א] ועוד מנהג הביא המג"א (סימן תצ"ד האילן ויתפללו עליהם. ע"כ. ובמשנה ברורה סק"ה), להעמיד אילנות בביהכ"נ ובבתים, (שם סק"י) הביא דהגר"א ביטל מנהג זה [כן וטעמו כדי שיזכרו שבעצרת נדונין על פירות הובא בחיי אדם (כלל קל"א סי"ג)], כיון

ובספר יגל יעקב להגאון רחמ"י גטליב (לחג השבועות עמ' לב) הביא ששמע מרבו האמרי יוסף מספינקא זל"ה בשם רבי צבי הירש מאוסטראה זצ"ל, שאמר אשר לדעתו הטעם למנהג שטיחת עשבים, עפ"י מאמרם ז"ל בגמ' ערובין (כב, א), דרב אדא בר מתנא אזיל לבי רב [לביהמ"ד], ואמרה ליה דביתהו ינוקי דידך מה אעביד להו [אמרה לו אשתו, ילדיך מה אתן להם לאכול], השיב לה - מי שלימו קורמי באגמא [האם נגמרו מיני עשבים וירקות שראויים למאכל אדם ע"י הדחק. עיין רש"י]. ועפ"י אתי שפיר המנהג הנ"ל שלא יקשה בלב לפני קבלת התורה, איך יקבל עליו עול תורה - מאין יבוא פרנסת בניו ובני ביתו [עיין בירורי חיים בהקדמה (ח"ד עמ' א' אות א') בזה], כקושיית דביתהו דרב אדא בר מתנא, לכן נוהגין לשטוח עשבים, לרמז על התירוצ' מי שלימו קורמי באגמא. ע"כ פי דברי חכם חן.

וכששמע רבי יעקב שמשון משפיטווקא זיע"א את הדברים הנחמדים האלה, נתפעל כל כך עד שעמד ונשבע שאינו מאווה לו בגן עדן להרגיש יותר מתיקות מאשר הוא מרגיש עתה בדברים הקדושים הללו וכו'. ע"כ.

עוד טעם, בגמ' (סוטה יב, ב) איתא דלר' אחא בר חנינא בששה בסיון - יו"ט דשבועות אירע הצלת משה רבינו ע"ה מהיאור ע"י בתיה בת פרעה. ולכן נהגו לשטוח עשבים, דוגמת קני הסוף שעל היאור (לוח דבר בעתו תש"ע עמ' תתרכד).

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

טעם, אין בו איסור דבחוקותיהם, וא"כ כיון שאנו עושים לזכר שנידונים בו על פירות האילן, מותר. ועוד, כיון שהגויים מעמידים אילנות בחג שלהם גם בחוץ, משא"כ אנן עבדינן הכי אך בפנים.

ועיין עוד בספר ברכי יוסף (שם סק"ו) שהביא סמך לדבר מדברי המדרש, דהמן אמר לאחשורוש דברי קטרוג על ישראל, ע"ד מה שהם עושים בשבועות שמפזרים פרחים ושושנים [וכן הובא בתרגום שני על מגילת אסתר (פ"ג) 'יוםא דעצרתא... ושודין חזורי תפוחים', ובפתשגן הכתב פירש, מפזרים שושנים ותפוחים].

דעכשיו הוא חק העמים להעמיד אילנות בחג שלהם ע"כ. נראה מדבריו דביטל אך המנהג להעמיד אילנות, ולא את המנהג שהביא הרמ"א הנ"ל לשטוח עשבים. וכן כתב בספר חזון עובדיה - יו"ט (עמ' שיז).

אולם מדברי הערוך השלחן (שם ס"ו) נראה דחדא ניהו. דכתב בזה"ל, אמנם בדורות שלפנינו ביטלו 'האילנות והעשבים', מטעמים שידעו הגדולים שבדור [ה"ה הגר"א] ע"כ. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סימן י"א אות ה').

ב] וראה בספר דעת תורה למהרש"ם זצ"ל (סימן תצ"ד) שכתב, דכל דבר שיש לו

גדלותו דליליא דשבועות^א

יב) הנה בבאר היטב (סימן תצ"ד סק"ז) הביא משער הכוונות (ענין חג השבועות) שכתב, וכל מי שלא ישן בלילה כלל ועוסק בתורה מובטח לו שישלים שנתו, ולא יארע לו שום נזק עיי"ש, וכ"ה בכף החיים (שם סק"ו) בתוספת, ולא עוד אלא שהוראת חיי האדם בשנה ההיא תלויה בענין זה, כי אם לא ישן כלל ודאי שלא ימות בשנה ההיא, ודי בזה, ולכן פשט המנהג הזה בישראל לעסוק בתורה כל ליל חג השבועות. ע"כ (האריז"ל). [וע"ע להלן (אות י"ג)].

תיקון ליל שבועות

יג) יש הנוהגים לומר תיקון ליל שבועות^ב, ומ"מ יאמרו במתינות, וטוב

~~~~~ ליקומי חיים ~~~~~

להגר"א זיע"א, שהיה הגר"א מוילנא נוהג לומר תיקון בליל שבועות, אמר לו המגיד הנ"ל משל למה הדבר דומה, לאדם שנסע ליריד כדי לקנות סחורה של בדים, וחזר עם הרבה מידגמים קטנים של בדים, וכשנשאל הרי מטרת נסיעתך היתה להביא הרבה סחורה, מה זה שחזרת עם דוגמאות, השיב: מאחר שראיתי סוחר בדים גדול, עם הרבה דוגמאות, והיה האחד יותר יפה מקודמו, אזי אמרתי בליבי אקנה מכל הסוגים והמינים. וע"ז השיבוהו - חכם ופיקח שכמותך (לשון סגי נהור), הלא הסוחר הלז אינו מראה בזה אלא איזה דוגמאות יש לו בביתו, ע"כ המשל. והנמשל הוא, דהגר"א שידע כל התורה כולה, מישך שייכא שילמוד בליל שבועות מידגם מכל התורה, אבל אנן מה יתן לן ומה יוסיף לן שנלמד מידגמים מכל התורה. עכ"ד.

בן ושמעתי בשם הגר"צ פלמן (שליט"א) [זצ"ל] שסיפר, שהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א נכנס למרן החזון איש זצ"ל עם עוד

ח. וע"ד אם יש לאחר בליל שבועות את תפילת מעריב - או את הקידוש עד שיהיה ודאי לילה, משום תמימות, ראה בשו"ת התעוררות תשובה לרבי שמעון סופר [בנו של הכתב סופר] ז"ל (ח"ב סימן נ"ו) שכתב, דדינא דתמימות איכא 'ער זמן קבלת תוספת יו"ט', כיון דאף ביו"ט נצטוינו להוסיף מחול על הקודש, ומשום הכי שרי לאקדומי הן צלותא דיו"ט והן קידושא דיו"ט.

וכך מסיק בשו"ת יחזה דעת (ח"ו סימן ל'), וחזר עליו בלוחות שניות בספרו הליכות עולם (ח"ב עמ' ג') דהוצרכנו תמימות למימרא "שלא יחסיר אפילו לילה אחד מימי הספירה שכולם נחשבים כמצוה אחת" [ולאו למימרא דבעינן להמתין מלספור עד שהוא ודאי לילה, כדי שלא יוחסר תמימות מיום שלפניו] ומן הדין אין צריך להמתין מלקדש בליל שבועות עד צאת הכוכבים וכו' ע"כ, ויעויין באורך בספר בירורי חיים ח"ג (עמ' תשא אות יא) מדברי הקדמונים בזה.

ט. א] מפורסם המשל שאמר המגיד מדובנא

מעט בכוונה (יסוד ושורש העבודה פ"י חג השבועות), ויש הנוהגים ללמוד".

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

אחד ממשפחת אחיותיו של החזו"א, ושאלה בפיהם יורינו מורנו, אם ללמוד גמרא או לומר תיקון ליל שבועות. והשיבם: הגר"ח שליט"א יאמר תיקון ליל שבועות. ואילו האחר ילמוד. וד"ל. וגם אביו בעל הקהלות יעקב זצ"ל היה נוהג לומר תיקון. ולא רצה (החזו"א) שישתמע מתשובתו שלא כדברי אביו.

ובמקום אחר ראיתי שהסביר הגר"ח דברי החזו"א, דהאחד רצה ללמוד גמ' וכך נהג כל השנים, אבל לא היה רגוע שמא צריך לומר תיקון, הרגיעו החזו"א שנוהג כהלכה ויכול ללמוד גמ'. ואילו השני רצה לומר תיקון וכך נהג כל השנים, וחשב שמא צריך ללמוד דוקא גמ', הרגיעו החזו"א שיכול להמשיך לומר תיקון. ע"כ.

י. וז"ל יסוד ושורש העבודה, ויזהר בדקדוק התיבות ממש [בתיקון ליל שבועות] כמו בקריאת שמע, כי טוב מעט כוונה וכו', שיהיו תיבות הקריאה והלימוד שלמים ככתוב במקומות ומפורש הפסוק (במדבר יא, לג) הבשר עודנו בין שיניהם טרם יכרת, ואף ה' חרה בעם וגו', על אותם שחוטפין ומבליעין התיבות, ואין מדקדקין היטב באותיותיה וכו'. ע"כ.

יא. א [בשו"ע הרב (סימן תצ"ד ס"ג) כתב, 'ועיקר העסק יהיה בתורה שבע"פ' עיי"ש. וראה בחק יעקב (שם סק"א) שכתב דעיקר אמירת התיקון נתקן רק לעמי הארצות, וז"ל וכבר נתפשט המנהג הזה בעיני המון עם

ללמוד יחד בעשרה עפ"י התיקון, ולומר קדיש, וטובלין כשיאיר היום, ויש טובלין בערב הרגל. ובבית מוח"ז הגאון לא נהגו כך ללמוד בעשרה, רק כל אחד ואחד לומד ביחידות, 'כי עיקר תקון לא תקנו רק בפני עם הארץ שאינם יודעים ללמוד, על כן אומרים התיקון'. ע"כ.

בן וראיתי בספר שיחות מלוה מלכה למו"ר הגאון רבי נתן געשטטנר זצ"ל (ח"א עמ' קצה) שהביא ממרן החתם סופר זצ"ל, ש'היה נוהג לעסוק בתורה עם תלמידיו כל הליל שבועות', ובבוקר מיד התפללו שחרית בהתלהבות גדולה. והובא מהרה"ק רבי שר שלום מבעלזא זיע"א שהיה קורא להחת"ס 'דער הייליגער חת"ס', וזאת משום העובדא דנודמנו סוחרים שנסעו לרגל מסחרם לוינה, ובהגיע יו"ט דשבועות לא יכלו לחזור לביתם מחמת המרחק הרב, אזי נסעו לפרשבורג הסמוכה לשהות במחיצתו הטהורה של החת"ס, וראו היאך שהחת"ס לומד עם התלמידים כל הלילה, והתפילה וכו', ובאו לספר את אשר ראו עיניהם למהר"ש מבעלזא, ואמרו לו דמה שהם ראו אצל החת"ס בחג השבועות אינם רואים בביתם אפילו ביוה"כ. ומאותו עובדא היה מכנהו 'דער הייליגער חת"ס' ע"כ.

ג [ובספר מגד ארץ על הפמ"ג [מונקאטש תרס"ז] כתב בזה"ל, ואני הדל שמעתי מפ"ק אדמו"ר הגאון מופת הדור רבי יהושע מבעלזא ז"ל, דהך 'ולמחרתו' וכו' [שהובא

וע"ד אמירת משניות בסדר התיקון עיין הערה².

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

הזו בחבורה שהם רשב"י וחברוהי קדישין והאר"י זצ"ל הן הם [ש]אמרו שילמדו תנ"ך וכו', ומאחר דנחתי לקיים דבריהם, מדוע מאנו לקבל הסדר דתיקון דרבנן, ואשרי הנזהר בהם בשומרם עקב רב וכו' ע"כ.

יב. א] ע"ד מה שהבאנו (הערה י"א) דעיקר העסק יהיה בתורה שבע"פ עיי"ש, אולם לא במשניות, כדאיתא בטור ברקת להמקובל הגה"ק רבי חיים הכהן מארס צובא (או"ח סימן תצ"ד) - תלמיד רבינו הר"ח ויטאל זיע"א בזה"ל, צריך ללמוד בתורה שבע"פ, 'ולא במשנה' שהיא השפחה כנודע, ובלילה הזה הוא תיקון המטרוניתא, ואין מקום השפחה במקום הגבירה. ע"כ.

וכיוצא בזה הובא בספר לב דוד להרחיד"א (פל"א) משמיה דהגר"ח הכהן הנ"ל, דאין נכון ללמוד משניות בשום אופן, אלא יתעסק ברוי אורייתא, ואי לאו בר הכי הוא ילמוד מדרש ולא משנה, והלומד משנה בליל זה טועה מדרך השכל. וסיים הרחיד"א, דכן נתפשט המנהג בעיה"ק ירושלים וחברון, ומסתמא הכי נהוג בעיה"ק צפת תבנה ותכונן. ע"כ.

ב] ובזוהר חי להרה"ק רבי אייזיק מקאמרנא זיע"א (הקדמת בראשית), הביא דהזוה"ק (פר' אמור) אמר, דבעי ליה למלעי בהאי ליליא אורייתא דבע"פ, ועפי"ז סידר איזה מסדר - משניות. וחזן מזה שאין ללמוד כלל משניות בלילה הזה מכמה טעמים, מכ"ש לומר משנה משנה מכל

בחק יעקב (סימן תפ"ט סק"א) בזה"ל, וכתב מהרי"ל כשיגיע למ"ט יום, יאמר... שהן שבעה שבועות 'ולמחרתו הוא ערב שבועות' ע"כ, ובפמ"ג (שם א"א סק"ה) כתב ולא ראיתי נוהגין כן לסיים 'ולמחרתו' וצ"ע ע"כ, הוא רק כתיבת מהרי"ל ז"ל - סדר הימים כמנהגו, ונכשל הגאון בעל חק יעקב ז"ל, וסבר שמהרי"ל צוה לומר כן אחר ספירה מ"ט, 'והיה לו זאת לעונש על שפקפק על אמירת תיקון ליל שבועות [הנ"ל]'. ע"כ.

ד] והלום חזיתי מהגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל, בהערותיו להלכות חג השבועות במחזור כל בו, שכתב לבאר כוונת החק יעקב. דחס מלהזכיר שהתיקון לא נתייסד אלא לעמי הארץ, ונראה דכתב רק לגבי הלימוד של ציבור ויחיד, והיינו שלימוד התיקון בציבור כמנהג הספרדים, שאחד אומר וכולם שומעים לא נוסד אלא לאנשים שאינם יודעים ללמוד בעצמם, משא"כ החכמים כל אחד יכול ללמוד בעצמו וא"צ ללמוד בציבור. ומ"מ לא כתב (חק יעקב) שכל אחד יכול ללמוד כחפצו מבלי לומר התיקון ע"כ.

וראה בספר לב דוד להרחיד"א (פל"א) שכתב, דבלתי ניתן לתפוס את החבל בשני ראשיו, מצד אחד להיות ער בלילה כדי לקיים את דברי הזוה"ק והאריז"ל, ומאידך שלא ללמוד את הסדר שהם ציוו ללמוד. וז"ל ותימה על האנשים האלה המשנים מנהג כל ישראל, דמי שאמר לקרות הלילה

ו'ביום' חג השבועות יהיה הלימוד בתרי"ג מצוות (יסוד ושורש העבודה שער ט' פ"י). וכך נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה מועדים פסח עמ' שעד, ארחות הלכה סקי"ג).

יד) שלא לדבר שיחת חולין כל הלילה (כף החיים סימן תצ"ד סקי"א), ובשם הבעש"ט זיע"א מובא, שלא להפסיק בשיחה בטילה עד לאחר כתר שבמוסף (סידור הר"ר שבתי ז"ל), ומ"מ לאחר כתר אסור לדבר מדינא, עד גמר חזרת הש"ץ, כמבואר בשו"ע (סימן קכ"ד ס"ז).

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ובהליכות עולם על ספר בן איש חי להגר"ע יוסף זצ"ל (ח"ב עמ' ד' אות ג'), שאין ללמוד משניות בליליא דא.

יג. בכף החיים (שם אות י"א) כתב, יזהרו שלא לדבר שיחת חולין כל הלילה, וכ"ש דברים בטלים, ובפרט במקום שיש אסיפת אנשים שדרכו של יצר הרע להכשילם לדבר דברי חול, ומדבר לדבר יבואו ח"ו לדברים אסורים או לדברי שחוק וקלות ראש, כי גדולה קדושת זה הלילה, והלימוד עושה פרי למעלה, ועל כן צריך להיות זך ונקי בלי תערובת דברים אחרים, וגם יהיה בחשק גדול ובשמחה רבה והתלהבות הלב, כדי שיעשה יותר פרי למעלה ויגדל שכרו. ע"כ. יד. בסידור הנ"ל כתב בזה"ל, בשם מורי נר"ו [הבעש"ט] צריך לזהר מאוד אחר התיקון שעשה בלילה, שלא יפסיק בשום שיחה בטילה עד אחר שאמר במוסף קדושת כתר, כי אז עולין כל קישוטי הכלה שעשה בלילה, על כן יזהר מאוד לטהר מחשבתו, עכ"פ עד כתר זה. ע"כ. וכיוצא הובא בזוהר חי להרה"ק מקאמרנא זצ"ל (בהקדמה) בשם הבעש"ט.

מסכתא שאין לזה לא טעם ולא ריח, ומרן הרב בית יוסף מחמת שהיה רגיל להיות לו התגלות ע"י משניות היה לומד משניות, אבל חוץ ממנו אין לומר כלל ולא ללמוד אפילו פרק משניות בלילה הזה. וכל אחד ילמוד תורה שבע"פ לפי השגתו, גמרא זוהר ודרשות דקראי, ואידרא כפי היכולת וכו'.

וכבר בימי חורפי, היה לי פתחון פה בפלפול גדול לפני מורי דודי רבינו צבי [מזידיטשוב] שלא לומר ולא ללמוד משניות בלילה הזאת, והוא החזיק מאוד שילמוד משניות, ופלפלתי עמו הרבה בחכמה שאסור לומר, ולא הודה לי, והיה זה ביום שבת שבלילה היה ליל שבועות, ובשנה השניה ערב שבועות נכנסתי לפניו על איזה ענין, ואמר לי, בני אייזיק [מקאמרנא], שלשים שנה למדתי ואמרתי משניות בליל הק' דשבועות, איבד זכותי, שאסור לומר וללמוד משניות, כדברך, והודה לי בפנים נהורין, ואמר לי: כבר הזהרתי את התלמידים שלא יעיינו כלל במשניות בלילה הזה, כי ליל זאת קודש לה' למעלה למעלה. ע"כ.

וע"ע בספר בן איש חי (פר' במדבר ס"ד),

טעם להמנהג להיות נעורים בלילה

(טו) כתב המג"א (ריש סימן תצ"ד), בזוהר הק' (בראשית ח, א - ויקרא צז, ב) איתא שחסידים הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה, וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן^{טו}. ואפשר לתת טעם עפ"י פשוטו, לפי שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם כדאיתא במדרש (שיר השירים רבה פר' א' אות נ"ו), לכן אנו צריכים לתקן זה. ע"כ. והובא במ"ב (שם סק"א).

ותמה ח"א שליט"א, היתכן על בני ישראל שהקב"ה אמר להם היו נכונים לשלושת ימים (שמות יט, טו), ואחר כל ההכנות ליום השלישי שבו ירד ה' על הר סיני (שם יא) הלכו להם לנום את שנתם. ותירץ דהנה איתא על האריז"ל שבעת שנתו היה משיג דרגה עילאה מעלות רמות ונשגבות, והיה מתהלך בעולמות העליונים. וראה באלף למטה על מטה אפרים (סימן תקצ"ח סק"א) שכתב, מ"ש שהאריז"ל היה ישן^{טז} אחר חצות

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

בקרוב כל היראים והלומדים, יש להיזהר בעצמו וכן לחנך את ביתו להתייחס לכך בכובד ראש, ולהשתדל לילך בדרך זו, ולכן בנד"ד כיון שכך המנהג בכל המקומות, ואם לא ינהג כן אולי ייחשב הדבר בעיני בניו ובני ביתו כקלות ח"ו, עליך להשתדל לקיים המנהג על אף הקושי. ע"כ.

טז. ויעויין בשערי תשובה (סו"ס ר"צ) שהביא מברכי יוסף (אות ב') שהיה האריז"ל (פרי עץ חיים שער השבת סוף פכ"א) ישן ב' או שלש שעות ביום שבת ע"כ, ובבני יששכר (מאמרי השבתות מאמר י' אות ו') כתב, אמרו חכמי הקבלה [ילקוט הראובני] שינה בשבת תענוג [וכ"ה בשע"ת (סימן ד' סק"י)] (ר"ת שבת), וכתבו לישן בשבת גם ביום וכו', דבימי החול אין לאדם חיות רק מנשמה אחת על כן די לו בשינת הלילה, [וע"ע בספר בירורי חיים ח"ג (עמ' תשכח הערה י' אוק"ג) שהבאנו

טז. הנה פעמים יחשוב האדם שלא להיזהר בהמנהג להיות ניעור בלילה, דהא הגרי"ז מבריסק זצ"ל היה תמה, דמדקדקים להיות ערים בליל חג השבועות שאינו אלא מנהג, ואילו בליל פסח, דמדינא צריך לישב ולספר ביציאת מצרים כל הלילה עד שתחטפנו שינה, אין נזהרים בכך. (הגש"פ מבית לוי - בריסק עמ' לד אות יט).

וראיתי בספר הליכות שלמה - מועדים פסח ושבועות (עמ' שעד ארחות הלכה הערה יג) שהביא, פעם בא לפני הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל תלמיד, ואמר לפניו שלפי טבעו אם יהיה ניעור בלילה, ישתכש עליו עי"ז כל סדר היום שלאחריו, וקשה עליו הדבר ביותר. והשיב: שאמנם נכון הוא, וכשלעצמו היה ראוי שבכגון דא ישכב לישן די צרכו, אבל כלל גדול הוא בכל כגון דא, שהנהגה שנתפשטה ונתקבלה

[היום בראש השנה"], הלואי שיהיה ביכלתינו לעשות כמעשהו בהקיץ אחד מיני אלף ממה שהוא ז"ל היה מתקן בשנתו ע"כ"י.

טז) ובגמ' סוכה (כו, ב) איתא, דאביי הוה ניים וכו' קרי עליה רב יוסף עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך (משלי ו, ט). ובשו"ת שואל ומשיב הקשה אחר שראה ראינו שהאריז"ל השיג דרגות רמות בשנתו, א"כ קל וחומר שאביי השיג דרגות נעלות בשנתו, אלמה קרא עליו רב יוסף עצל, ותירץ מאחר דהיה

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

(ישעיה נח, יד) אז תתענג על ה'. ע"כ. וכן על אדמו"ר רבי דוד משה מטשורטקוב זיע"א, הובא שכן היה מנהגו שלא לישון מכניסת השבת ועד צאתה (ספר 'הנאדר בקדושים' עמ' ק').

יז. עיין מה שכתבו בספר לקט הלכות - ימים נוראים (אות צב) בזה.

יח. בספר עמק המלך (הקדמה הג' פ"ב) הביא שמסופר על האריז"ל, שפעם אחת בשבת פר' בלק נכנס אצלו מוהר"ר אברהם הלוי ז"ל, ומצאו ישן שינת צהרים וראה ששפתותיו נעות תוך שנתו, והטה אזנו כדי להקשיב לדבריו, ובתוך כדי כך התעורר האריז"ל וראהו עומד על גביו, וכשראהו - חייך ואמר לו הן רצית לשמוע את דברי, פתח ואמר מעיד אני עלי שמים וארץ, אילו הייתי דורש בעולם הזה משך שמונים שנה יום ולילה לא יכולתי לסיים מה שלמדתי בזה הפעם בפרשת בלעם והאתון. והסמך לזה מה דמצינו במדרש שמואל (פרשה כב) באותה הלילה שברח דוד מלפני שאול, למד משמואל הנביא מה שאין תלמיד ותיק למד למאה שנה. ע"כ. והובא בקצרה בספר שם הגדולים (אות י) ערך רבינו האר"י סוף אות שלב).

מהלקט יושר, ע"ד רבו התרומת הדשן שלפעמים היה ישן 'ביום' ב' או ג' שעות - 'בחול' ע"כ, משא"כ בשבת יש לו חיות מן שתי נשמות, על כן צריך לישון כלילה וביום ע"כ.

ועיין בשע"ת (סו"ס ר"צ) שהביא ממחזיק ברכה (אות ב') שכתב, רבים מקיימים מנהג האריז"ל, ומי יתן אם יקיימו שאר הנהגותיו ואזהרותיו כי קודש הם. ע"כ. וראה מה שהבאנו בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' תקמה הערה יט אוק"ג) דברי הרה"ק מרוז'ין זיע"א שאמר 'שינה בשבת תענוג' - כשישנים בשבת, אזי מפסידים ומאבדים את התענוג של שבת. ורגיל היה לספר את המעשה עם הקיסר נפוליאון, שלאחר הכתרתו לקיסר לא ישן שלושה ימים רצופים, כשבאו רופאיו והזהירוהו שמסכן בכך את חייו, אמר להם: חייב אני לציית לכם, אבל היאך אוכל לישון, אם בעת השינה אני מחסר מעצמי את התענוג של מלכות. ע"כ (בית רוז'ין עמ' סד).

וכיוב"ז ראיתי דבעל הכתב סופר זצ"ל לא היה ישן במשך כל השבת, ואמר דאינו מבין היאך יהודי יכול לישון בשבת. ומה שאמרו 'שינה בשבת תענוג', הכוונה לבחינת

רק ניים - נים ולא נים, ולא יישן ממש, לכן לא היה יכול להשיג הדרגות שמשגיגים בשינה.

ולפי"ז אפשר ללמד נמי זכות על בני ישראל שהלכו לישון בליל שבועות בעת שהקב"ה רצה ליתן להם את התורה הק', דודאי בני"י הכינו עצמם כדבעי לקבלת תורה וכבר היו מצפים ומייחלים מתי יבא לידם לקיימה, ואדרבה רצו לקבל את התורה קודם בוא מועד, ומאחר דזה לא היה שייך דהתורה היתה עדיין בשמים, משו"ה הלכו לנום שנתם כדי שיוכלו באופן זה לקבל את התורה.

(ז) עוד מצאתי, בספר עבודת ישראל (לשבועות ד"ה ויוצא) הביא מהרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א לתרץ, דהנה בימים שקדמו לקבלת התורה, בעת שבאו בני ישראל למדבר סיני כדי לקבל את התורה, אזי הכינו את עצמם בהכנה דרבה, בימי פרישה והגבלה"ב, עד שנפל עליהם ליאות ועייפות, וחששו שלא יהיה להם את ישוב הדעת המצטרך לקבל את התורה, אזי הלכו לנום שנתם כדי לקבל את התורה בצלילות הדעת כראוי. ע"כ.

(ח) עוד טעם, בגין יומא דהילולא דדוד מלכא משיחא, דבגמ' (ברכות ג, ב) מצינו, דדוד המלך ע"ה כיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו, ומנגן מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר (לוח דבר בעתו ה'תש"ע עמ' תתרכד). [דוד מלכא בן ישי, ו'נצבת בת עדאל' (ילקוט מעם לועז (שמואל א, א כו), (וכל המזכיר שְׁמָה טו"ב פעמים, תפילתו נשמעת (פחד יצחק ד, דף פז)).] וע"ע לקמן (הערה ל"ב אוק"ב).

עוד שמעתי לתרץ, דהנה כתב הר"ן דכוונת ענין קידושין, אהא דכתיב בקרא (דברים כד) כי יקח איש אשה, היינו דע"י שמפקרת ומבטלת את עצמה אליו, בזה היא נקנית לו, ומקדשה. וע"ז הדרך כשהאדם ישן אזי הרי אינו בעצמו, ומבוטל לגמרי. לכן היו ישראל ישנים בזמן שקיבלו את התורה, דזה יורה שהם מבטלים את עצמן אליו יתברך.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

יט. עיין בכנסת הגדולה (סימן תצ"ד) שכתב, וכן הובא במקור חיים (שם). וכ"ה בכף לפרוש מנשותינו שלוש ימים לפני חג השבועות, דבהו כתיב (שמות יח, טו) והיו נכונים לשלושת ימים אל תגשו אל אשה.

ברכת התורה

שאלה: היאך יש לנהוג בענין ברכת התורה בשבועות.

תשובה: (יט) ע"ד ברכת התורה בצפרא, ידוע פלוגתת הראשונים דלדעת הטור (סימן מ"ז) תליא בשינה, דבאם לא ישן בלילה אינו מברך ברה"ת. ואילו לדעת ר"ת (ברכות יא, ב ד"ה שכבר) אינו תליא בשינה אלא ביום, והיינו כשמאיר היום צריך לברך², וכל זמן שלא האיר היום אינו מברך.

וכתב רעק"א בהגותיו על השו"ע (שם ד"ה מג"א סק"ב), הישן בלילה צריך לברך כשיאיר היום בממה נפשך - דלר"ת היום גורם לברך, ולהרא"ש (ברכות פ"א סימן י"ג - שו"ת כלל ד' סימן א') השינה גורם לברך. 'והוא הדין בישן ביום וניעור כל הלילה שלאחריו דמברך בבקר בממה נפשך, לר"ת צריך לברך דלא נפטר רק מעת לעת, ולהרא"ש גם שינת היום הוי היסח הדעת', וגם לדעת הראב"ד ודעימיה צריך לברך, דסוברים דאהבה רבה אינו פוטר רק מה שלומד על אתר, ולכן נראה לענ"ד דהיישן ביום ודאי יש לברך [ברה"ת בצפרא], מדין ממה נפשך הנ"ל, ואין צריך לחוש דנפטר באהבת עולם, דלהרבה פוסקים אינו פוטר רק מה שלומד מיד [כאמור], ולהרבה פוסקים ק"ש לא הוי לימוד. ע"כ. [עיי' מה שכתבנו בספר בירורי חיים ח"א (עמ' רמא אות ז') בזה]³.

ב) ולפי דבריו למדנו באם יישן ביום וכיוון באהבת עולם דערבית לצאת ברה"ת, וגם למד על אתר אחר התפילה, אזי אינו יכול לברך ברה"ת בצפרא,

ליקוטי חיים ~~~~~

ב. וראה בערוך השלחן (סימן מ"ז סכ"ג) שכתב, דכשיקום משנתו יברך, אף אם עדיין לא נגמר מעת לעת בשלימות מזמן ברכה דאתמול וכו' ע"כ, וכבר מצינו בב"י (ד"ה וכתב) שכתב, כיון דדעת ר"ת יחידאה, וכל הפוסקים חולקים עליו, אזי לא חיישינן לדבריו באם ישן בלילה, והיינו דכיון שנעשה בריה חדשה, ואיכא הפסק גדול מברך ברה"ת בעת קומו משנתו אף שעדיין לא עבר מעת לעת. משא"כ בשינת יום, [דאינו הפסק כ"כ ואינו בריה חדשה חיישינן לדבריו]. וע"ע לקמן (עמ' תמא אוק"ד) בזה.

כא. וראה בספר אשי ישראל (עמ' נט הערה עה) שהביא מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שאמר בשם החזון איש זצ"ל, דכל זמן שלא ישן 'בלילה' לא חשיב היסח הדעת, ואין לו לברך בעצמו, 'ולא סגי שינת יום - דכל שינת יום חשיב עראי', ודלא כהגרע"א הנ"ל. ולכן נהגו בשיבות שאחד ישן והוא מוציא את כולן.

וכיוב"ז הובא בספר דינים והנהגות להחזו"א (פ"א סי"ד), הישן ביום לענין ברה"ת, כמדומה שאמר שאין נוהגין לחזור ולברך. ע"כ.

מאחר דלית ליה האי ממה נפשך, דהא סיבת חיוב הברכה משום שינה לית ליה, דכבר בירך עליה ברה"ת [ע"י אהבת עולם], ופש ליה רק סיבה אחת לחיוב ברכה משום הלילה כדעת ר"ת, ובגוונא דא ישמע ברה"ת מאחר ויתכוין לצאת ידי חובתו, כעצת המג"א (ריש סימן תצ"ד) ומהר"ם שיק (או"ח סימן א').

ולכאורה איכא למימר דאף היישן ביום וכיוון באהבת עולם יכול לברך בצפרא ברה"ת, והוא לפי מה שכתבו הפוסקים, דמהני לכוין שתעלה ברכתו עד זמן מסויים (עיין שבט הלוי (ח"ז סימן כ"ב) דסוגיא דעלמא כהפר"ח, וראה בירורי חיים (ח"ג עמ' תרעח הערה אוק"ג) בזה), א"כ הכי נמי יכול לכוין שתעלה אהבת עולם לברה"ת רק עד עלות השחר, ואזי יוכל לברך לכו"ע [אף אליבא דהרא"ש ודעימיה]. (נ"ל) כ.

הדברים העולים (בתוספת נופך):

א [ישן ביום שינת קבע, מברך למחרת בעצמו ברה"ת. אבל אם כיוון באהבת עולם דערבית, ולמד מיד אחר התפילה, יבקש מחבירו שיפטרונו.

ב [אף באופן הנ"ל ועשה תנאי דיעלה ברה"ת רק עד עלות השחר, יכול לברך בעצמו.

ג [לא ישן ביום, אם יש אדם שישן בלילה יכוין לצאת ממנו. ואם אין אדם שישן, יברך בעצמו, כיון שלא היה דעתו לפטור רק יום אחד. (מג"א סימן מ"ז סק"ב, ומחה"ש). ועיין במ"ב (שם סקכ"ח) דבניעור כל הלילה הוי פלוגתא הפוסקים ואמרינן ספק ברכות להקל עיי"ש, והעיר בשו"ת ארץ צבי (סימן י"ט) הרי ברה"ת דאורייתא, ומה שייך סב"ל עיי"ש. ובשו"ע הרב (סימן מ"ז ס"ז) מסיק דיברך בעצמו אם אין לו ממני לצאת. וכ"כ בספר ברכת הבית (שער ל"ד ס"ח) דאף אם לא ישן כלל בלילה, צריך לברך בבוקר ברה"ת. ושכ"כ בספר השיב משה (סימן ב') ע"כ.

וכן כתבו במור וקציעה (סימן מ"ז), ושו"ת מהר"ם שיק (סימן א'), ושו"ת לבושי מרדכי (ח"א סימן י"ט), ובספר נוהג כצאן יוסף, ובספר מקור חיים, וערוך השלחן (סימן מ"ז סכ"ג), ועיין בכף החיים (שם סקכ"ו) דהמנהג לברך. ואחר המנהג

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

כב. שוב ראיתי שכן כתב הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א בקובץ אגרתא דחדוותא (חי"ד עמ' קצט אות ג').

לא אמרינן סב"ל ע"כ. וכ"כ בספר נהר שלום להמקובל רבי שלום שרעבי זצ"ל (דף כ'), ושו"ת תורת יקותיאל (סימן י').

ד] אם מי שישן יכול להוציא בברכה את מי שלא ישן, 'קודם עלה"ש', בצל"ח (ברכות יא, ב ד"ה והיה אומר ר"ת) נסתפק, אם הניעור כל הלילה יכול להקדים לברך קודם עלה"ש. ועיין בשו"ת זכר יהוסף (סימן רכ"ו) דתמה על ספיקו, דמחייבי תיתי לומר דיועיל מה שיאמר קודם הגעת זמן החיוב. ועיין בכף החיים (סימן מ"ז סקכ"ח) שכתב דהוי ברכה לבטלה וצריך לומר בשכמל"ו, ואח"כ בשחרית יחזור לברך ברה"ת. וראה עוד בשו"ת הר צבי (סו"ס מ"א) שכתב, דאפשר כיון דאיכא מצוה ללמוד לעולם, ורק בברכה לא נתחייב, מיקרי תמיד זמן חיובא. ועיין בספר מכתבי תורה - גור (סימן נ"ו) שהביא כמה ראיות דיכול להקדים מצוה קודם זמן חיובה. ועיין בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן קס"ח) שכתב, דאם בירך קודם עלה"ש, ישמע שנית מאחר אחר עלה"ש. או שיכוין לפטור באהבה רבה ויצא מן הספק.

ה] בהולך לישון אחר עלה"ש וקם אח"כ להתפלל, יכול לברך בעצמו ברה"ת. דהא יום אחר, ואיכא היסח הדעת. (מהרש"ג ח"א סימן ס"ב).

ו] בהולך לישון אחר עלה"ש, וממשיך ללמוד קמעה אחר עלה"ש, אין איסור ללמוד בלי ברה"ת. דלר"ת ברה"ת הוי כברכות השחר דעל מנהגו של עולם. ולהרא"ש בעינן היסח הדעת (מהרש"ג שם. הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בהליכות שלמה מועדים - פסח עמ' שעו ס"ז, מטעמא אחרינא). וכ"כ בדינים והנהגות להחזו"א (ח"א פ"א סי"ב), שיכול ללמוד עד שיזדמן מי שיוציאנו בברכות.

אולם י"א דאם ישן ביום, הרי הגיע חיוב דאורייתא של ברה"ת להגרע"א הנ"ל, וכל לימוד תורה בלי ברה"ת הוא בגדר איסור [חסד לאלפים (סימן מ"ז ס"ו)]. וכ"ה בתוס' הרא"ש (ברכות טו, א) דברה"ת הברכה מעכבת, כבכל המצוות מדאורייתא. וכ"כ בשו"ת ארץ צבי (סימן ט"ז). וע"ע בספר דבר אברהם (ח"א סימן ט"ז) שהביא מהגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, דאם לומד קודם ברה"ת, אינו מקיים המצוה, ואינו נחשב לו כלימוד, וממילא אינו עובר איסור. אלא שדחה סברא זו ע"כ. ומה שמהדרים שאחר יוציא אותם מספק בברה"ת הוא רק חומרא [עיין לעיל (אוק"ג)], דבלא זה אפשר לברך (שבט הלוי ח"י סימן ע"ז אות ב').

ויש שחילקו, דאם דעתו לילך לישון אזי יכול להמשיך ללמוד בלי ברה"ת, ואם דעתו לילך להתפלל אזי צריך לברך ברה"ת בעלה"ש (תוספות חיים על הח"א

כלל ט' סקט"ו בשם הדברי חיים מצאנז). והטעם, דאמרינן דהיה דעתינו לפטור בברה"ת דאתמול עד זמן שנחזור ונברך, וכדברי המג"א (סימן מ"ז סק"ב - הנ"ל), משא"כ בהולך להתפלל חל עליו חיוב ברכה מעתה (מנהג ישראל תורה שם).
לסיכום: אם ישן ביום והולך להתפלל בעלה"ש, לכו"ע צריך לברך ברה"ת והדר יחזור לתלמודו.

ז] הולך לישון אחר עלות השחר, יקרא קודם ק"ש דשחרית (מהרש"ג הנ"ל. ולקט הקמח סימן פ"ט סקס"ו). ויעשה תנאי^ב קודם קריאתו, שאם יתעורר קודם סוף זמן ק"ש, אזי תהא קריאתו הראשונה כקורא בתורה. (נ"ל).
ויש למחות במי שניעור כל הלילה, ואח"כ אינו מסוגל לקום בזמן ומאחר זמן ק"ש^ב.

ח] הולך לישון אחר עלות השחר, נראה דשרי לטעום דבר מאכל עד עלות

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

לחפות, ואינם שוים איחור זמן ק"ש פעם אחת]. ע"כ.

וע"ז הדרך אמרתי לפני חברים מקשיבים, יש מצעירי הצאן שערים כל הלילה בליל שבועות כמנהג ישראל מקדמת דנא [כדהובא במג"א (סימן תצ"ד), דבזוהר הק' (בראשית ח, א - ויקרא צו, ב) איתא שחסידי הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה, וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן עיי"ש], ואחר עלות השחר הולכים לנום את שנתם, ופעמים מפסידים את זמן קריאת שמע, והרי פשוט יותר מביעתא בכותחא דכן לא ייעשה, דכל דבר זה להיות ערים כל הלילה אף דחשיבותו לאין ערוך, ומ"מ אינו אלא ענין כמ"ש הזוה"ק דכן היו נוהגים חסידים הראשונים, ואילו קריאת שמע הא הוי מצות עשה דאורייתא. ואפילו מאה לילי שבועות, לא יבואו למשקל של מצות עשה דאורייתא אחת של ק"ש. [וע"ע לקמן (אות כ"א)].

בג. בספר בירורי חיים (ח"א סימן א') הארכנו להוכיח דמהני תנאי במצוות, ושם (עמ' ג' ואילך) ע"ד תנאי בק"ש.

בד. הנה בספר הליכות חיים - סדר היום (עמ' קצג מפי השמועה הערה ג') הביא מאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל שהיה נזהר ביותר שלא להעיר מאן דהו משנתו, ומשום כך פעמים והיה מקיף את דרכו בכמה חדרים, שלא יצטרך לעבור בחדרו של הישן והלה יתעורר. אבל בהתקרב סוף זמן ק"ש, אם טרם ראה את המשב"ק, היה הולך בעצמו ומזרזו לקום בזריזות ולקרא ק"ש. ואף העמיד שומרים, בשבתות שעריכת השולחן הסתיימה בשעה מאוחרת, שיעירו שוב את מי מהבחורים שטרם קם לפני סוף זמן ק"ש.

ופעם אף התבטא 'א כפרה אויף טויזנט טישן אויב מען פאר שפעטיגט איין מאל זמן ק"ש' [אלף שולחן הטהור לא יכולים

השחר, כיון דהולך לישון תו לא חשיב כלל שטועם קודם שמתפלל, ועיין הערה כה.

ט] הולך לישון קודם עלות השחר, ומשער שיירדם תוך חצי שעה י' הסמוכה לצה"ש, יברך ברכת המפיל (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שם עמ' שעה הערה א').

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ולפי"ז צ"ע מנהגינו דהולכים לישון אחר עלות השחר ללא שומר. וע"ע בספר מקראי קודש (ימים נוראים סימן כ"ח הערה ג').

בן והלום ראיתי בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן מ"ט) שכתב בזה, וז"ד מהרגיל[ות] שראיתי בדבר גדול כזאת שנעשה בציבור, וכולם נעורים, וכולם צריכים להתועד שוב בשעת תפילה, רק מיעוט דלא שכיח שיאחרו עי"ז תפילה, וכיון דאם יתפללו אחרי שניעורו כל הלילה, רובם ככולם אין תפילתם תפילה כלל, כי השינה מתגברת עליהם לדלג ושלא לכוון, וגם חוטפים ורודפים ומבטלים הפיוטים [כדי לילך לישון, ודמיא להא דאמר הצמח צדק מלויבאוויטש זצ"ל לבתו ע"ה 'ראוי יותר לאכול בשביל להתפלל, מאשר להתפלל בשביל לאכול'. הובא בשו"ת ארץ צבי (ח"ב סימן ב' בהערה). וע"ע בשו"ע הרב (סימן פ"ט ס"ה) שכתב, דאם אינו יכול לכוון דעתו בתפילה עד שיאכל, שרי לאכול אפילו כהיום שאין מכוונים כ"כ עיי"ש], ועכשיו במאחר מתפללים במתינות ובכוונה רצויה, אלו היתה שאלה כזאת באה לפנינו מה עדיף, ספק הרגיל של לא יתפלל כלל, וספק קטן דלמא יאחר ע"י שינה - מ"מ רובם ככולם אין מאחרין, היה בודאי דעת תורה מחייב ג"כ לדחות ספק התפילה של עכשיו כלל, לפני ספק איסור שינה לפני התפילה.

כה. וראה באשל אברהם - בוטשאטש (סימן פ"ט ד"ה מג"א סק"ד) שכתב, דכל מה דאמרינן שאין לאכול עד אחר התפילה, זה אינו אלא להקמים ממיטתן שיהיו ניעורים מאז עד אחר זמן התפילה, משא"כ מי שעומד על מנת [לחזור ו] לישון עוד קודם התפילה, שייך כל זה ליום שלפניו. גם אם כבר ישן באותו לילה, לא מחשבינן ליום שלאחריו, כי אם כשקם שלא על מנת לישון עוד לפני התפילה. והבא להחמיר גם בזה עליו הראיה. בפרט שיש מקילים בלא"ה קודם אור היום. ע"כ. וכבר הארכנו בזה בספר 'לקט הלכות - עשרה בטבת' (הערה י"ב).

כו. א] ועיין בשו"ת בנין עולם לרבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל (או"ח סימן א'), והובא בסידור הגר"א להגר"י מאלצאן זצ"ל (דיני תפילה לפני ברכת יוצר אות ד'), ע"ד אי שרי לשכב לישון תוך החצי שעה, וז"ל וא"כ לענ"ד יש לחלק בין מי שהיה ניעור כל הלילה דאסור לו לישון קודם אור היום בחצי שעה, כיון שדרכו לישון הרבה הוה דומיא דסעודה גדולה, דחיישינן שמא תקפתו שינה, משא"כ במי שישן כמה שעות קודם אור היום, ועתה רוצה לישון מעט הוה דומיא דסעודה קטנה שמותר. וסיים - ויותר נכון שימסור שנתו לאחרים להקיצו משנתו, דבכה"ג מותר דומיא דמ"ש הרמ"א (סימן רל"ה) בזמנינו שקוראים לביהכ"נ. עכ"ל.

י' הישן ביום נוטל ידיו ג"פ"י לסירוגין. ואין עמא דבר להניח מים לנט"י ליד המיטה כבלילה כ"ח.

יא] הולך לישון אחר עלות השחר שינת קבע, אזי בקומו יכול לברך אף אלקי נשמה והמעביר שינה [וכ"ש היכא דעלה על יצועו קודם הנץ] (נ"ל). והסכים עמי הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א, דהמברך אין מזניחין אותו.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

וכמו"כ בעל הדברי יציב מצאנו קלויזנבורג זיע"א, כדהובא בספר הליכות חיים - צאנו (סדר היום עמ' כ-כא הערה ו') זקה"ק [בעל הדברי חיים] מצאנו זיע"א היה הרבה פעמים עולה על יצועו, כשהוא חולץ את הגרבים, ולאחר דקה אחת כבר נשמע קולו שיביאו לו מים. וכך נהג נינו אדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל כדהובא שם 'בבחרותי כששימשתי בקודש אצל רבינו, קיבלתי באחד הימים טלפון לשיבה שרבינו זיע"א מחפשני באופן דחוף, מיד שמתתי פני לעבר בית רבינו, וכשנכנסתי פנה אלי ואמר לי ביושבי על כסאי כאן נרדמתי, ולא רציתי לקום ממקומי ללא נט"י, ועל כן קראתיך לבקשך להביא לי מים'. עוד שם 'זכור לי משנת תשכ"ט שמרן זיע"א נסע למירון לכמה ימים לנוח, ובאחד הימים כשנח באמצע היום שמענו דפיקות עזות בכותל, וכשניגשתי לחדרו של מרן ז"ל אמר שצריך מים לנט"י כי נרדם מעט'. ע"כ.

וכמו"כ בעל החלקת יהושע מביאלא זיע"א, כדהובא בספר פסקי תשובות (סימן רל"א הערה סק"ו). וכמו"כ בעל הקהלות יעקב, כדהובא בארחות רבינו (שם) שעל עצמו החמיר.

וסיים, זה הנלענ"ד, היות שגם אני ראיתי גדולים וטובים שעשו כזאת, אעפ"י שמצוה גמורה לחפש דרך של שומר. ואני בעצמי רגיל מאבותי ורבותי להתפלל מיד בעלות השחר כותיקין דרך התעוררות וחמימות הלב וברוב עם. ע"כ.

וכעין זה כתב בספר לקט הקמח (סימן פ"ט סקס"ו), דלא חיישינן שיאחר זמן תפילה, דזמנה מאוחר, והוא מדרבנן, ובדיעבד עד חצות. ע"כ.

כז. בשו"ע (סימן ד' סט"ו) כתב, ישן ביום יש להסתפק אם צריך לערות מים עליהן ג' פעמים. והוסיף הרמ"א - ויטלם בלא ברכה. ע"כ. ובמ"ב (סקל"ד) כתב, דיש להסתפק אי הלילה גורם לרוח הטומאה או שינה גורם ע"כ, וראה בחיי אדם (כלל ב' ס"ד) שכתב, דאולי שניהם יחד גורמים, דהיינו ישן ובלילה, ולכן מספק הישן ביום יטול ג"פ בלא ברכה. ע"כ.

כח. אורחות רבינו לבעל הקהלות יעקב (ח"א עמ' יד). אמנם היו צדיקים שהחמירו על עצמם ולא הלכו ד' אמות בלי נט"י אף בשינת יום, ה"ה בעל המנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל כדהובא בדרכי חיים ושלום (אות שכ).

עיין הערה כ"ב.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

כ"ט. א] בשו"ע (סימן מ"ו ס"ח) כתב, כל הברכות האלו אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול תרנגול, או שלא הלך, או לא חגר, אומר בלא הזכרת השם. והרמ"א פליג וס"ל דאפילו לא נתחייב בהן מברך, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. וכן המנהג, ואין לשנות. ע"כ.

ובשע"ת (סקי"ב) הביא בשם האריז"ל (פע"ח שער הברכות פ"ד), דכל הח"י ברכות השחר עד סוף כל ברכה"ת חייב כל אדם לברך בכל יום אף שלא נתחייב בהם. כי לא נתקנו אלא על מנהגו של עולם, ולא על כל אדם בפרטות. ועוד כי יש בהם רמז אל אורות העליונים. ואין ראוי לבטל כי אם ברכת ענט"י ואשר יצר, שאם לא ישן כלל או לא הוצרך לנקביו אינו מברך. וחז"ל מברכת שעשה לי כל צרכי בת"ב וביוה"כ, שאז הכל אסורים בנעילת הסנדל וכו' ע"כ (האריז"ל), וסיים השע"ת הרי מבואר מזה דאף ברכת המעביר שנה מברך, שהרי הוא בכלל הי"ח ברכות, ומסתמא גם אלקי נשמה מברך. [וכ"ה בכף החיים (שם סקמ"ט)].

ב] והעיר בשע"ת (שם) ע"ז, דהא ברכת המעביר שינה אומרה על עצמו - שינה 'מעניני' ותנומה 'מעפעפי', וכיון שאומרה בלשון פרטי, לא שייך למימר שעל מנהגו של עולם מברך וכו'. [ועיין בפמ"ג (א"א סק"ב) דנוסח ברכת אלקי נשמה נמי הוי בפרטות, דהא אומר 'שנתת בי', מ"מ נעילת

הסנדל תוכיח שמברך ביוה"כ שעשה 'לי' כל צרכי, ואף דלא נתחייב ע"כ], משא"כ באלקי נשמה שפיר יש לומר שמה שאומר המחזיר נשמות וכו' על מנהגו של עולם הוא מברך. ולכן נראה שיש להביא את עצמו לידי שינה כל שהוא, ואם לאו יש לשמוע אלקי נשמה וברכת המעביר שינה מאחר, והוי ליה שומע כעונה. ובפרט שעונה אחריו אמן. ע"כ.

ובאליה רבה (סקי"ב) כתב, דברכת המעביר שינה ואלקי נשמה אין לברך אם היה נעור בלילה ע"כ, וכ"ה במ"ב (שם סק"ד) דישמע מאחר. והוסיף מדברי החיי אדם (כלל ח' ס"ט) דאם ישן בלילה שתין נשמין שהוא מהלך ק' אמה, לכו"ע מברך אותם.

ג] וראיתי בספר פסקי תשובות (סימן מ"ו הערה קסד) שהביא דמלשון המשנה ברורה (סימן מ"ו סק"ד - הנ"ל) שכתב, ואם ישן 'בלילה' שיתין נשמין לכו"ע יש לו לברך אותם עיי"ש, הרי לן דבעינן שינה בלילה דוקא כדי לברך. ברם מקור דבריו מהחיי אדם (כלל ח' ס"ט), והוא לא הזכיר כלל תיבת 'בלילה', וז"ל ואם ישן ס' נשמין מברך את כולם. עכ"ל.

אמנם נראה דליכא לאוכוחי כלל מהא, דהא החיי אדם לעיל מינה (כלל ז' ס"ח) כבר כתב להדיא דבעינן דוקא שישן 'בלילה' ס' נשמין, וז"ל אחר שבירך אשר יצר, יסמוך לה ברכת אלקי נשמה, דכיון שאינה פותחת בברוך וכו'. הניעור בלילה או שישן ביום,

בא) גדול שכר הלימוד בליל שבועות, אך בתנאי שלא יצא שכרו בהפסדו,

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

רל"א) שהביא מספר האגור (סימן ג') בשם רבינו יהודא משפיר"א, שכאשר ניעור משנתו של שינת היום צריך לברך אלקי נשמה. וכ"כ בשבלי הלקט (סו"ס ב') בשם רבינו שמחה וה"ר אביגדור הכהן. אלא שמסיק הב"י דלא נהגו כן עיי"ש. וכיון שכן נראה לענ"ד דיברך אחר שיקום משנתו ויברך כל ברכות השחר עם ברכת אלקי נשמה והמעביר שנה. וכיוב"ז ראיתי כמה מלקטי זמנינו שכתבו כן.

ה' והגם דלכאורה מה שכתב הגרע"א אליבא דפלוגתת הראשונים הנ"ל אינו ענין לאלקי נשמה, דאינהו איירי לגבי ברכת התורה, מ"מ נראה מסברא דמישך שייכא אף לגבי אלקי נשמה. והלום ראיתי מובא בספר מרא דשמעתא להגאון רבי משה אריה פריינד זצ"ל גאב"ד העדה החרדית (אות כ"ה) שצירף זאת גם לענין ברכת המעביר שנה ואלקי נשמה. ונכון הוא.

ומה שכתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן קמ"ד) דליכא לאוכוחי לענין ברכת המעביר שינה מדברי הגרע"א הנ"ל, הנה איהו איירי לענין היכא דישן ביום שלפניו, כגון שישן ביום ערב שבועות, אם יכול לברך בצפרא דשבועות על שינתו דאתמול, ואילו אנן איירינן על שינתו דהאי יומא, וכדחזינן שכתב שם (אוק"ב) דכיון שהיה ניעור כל הלילה, מסתבר שהוא זקוק כבר לשינה מחדש עכ"פ במידת מה [והיאך יוכל לברך המעביר שינה 'מעני', והא אדרבה צמא הוא לשינה] עיי"ש.

אינו מברך. ומ"מ אם ישן 'בלילה' ס' נשמין שהוא מהלך ק' אמה, מברך וכו' ע"כ, וכיון שכבר כתב הכא להדיא, לא ראה החיי אדם צורך לחזור בכפילא, ולמהוי כרוכלא. ודו"ק.

ד' ובנד"ד היכא דהלך לישון אחר עלות השחר, אם יכול לברך בעצמו ברכת המעביר שינה ואלקי נשמה. הנה בחיי אדם (כלל ז' ס"ח) כתב, הניעור בלילה או שישן ביום אינו מברך [אלקי נשמה] עיי"ש, ואולי י"ל דהא דאינו מברך על ישן ביום אינו אלא בסתם שינת יום, אבל באם ישן שינת קבע ביום, כגון אחר הלימוד בליל שבועות, אזי איכא למימר דמברך בעצמו אחר קימתו, לא מבעיא להרמ"א והמקובלים פשיטא דמברך, דהא על מנהגו של עולם מברך, אלא אף להחולקים כיון דאיכא הכא תרתי לטיבותא הן דהיום גורם לברך דהוי יום חדש, והן דהשינה גורם לברך דהוי הפסק והיסח הדעת. כדחזינן בדברי הגרע"א ז"ל בהגהותיו על השו"ע (סימן מ"ז ד"ה מג"א סק"ב) לענין ברכת התורה שהבאנו לעיל (אות י"ט), וכבר הארכנו בדבריו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תתקסה).

ואף דהגרע"א מסיק הכי בישן ביום מכח ממה נפשך, דלדעת ר"ת (ברכות יא, ב ד"ה שכבר) אינו תליא בשינה אלא ביום, והיינו כשמאיר היום צריך לברך, ולהרא"ש (ברכות פ"א סימן י"ג - שו"ת כלל ד' סימן א') השינה גורם לברך עיי"ש, מ"מ נימא אנן בנד"ד לענין אלקי נשמה, דהא מצינו בב"י (סו"ס

שלא יתפלל בבוקר בנמנום ובלא כוונה⁵ (לוח ארץ ישראל חג השבועות).

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ו] עוד איכא לאוסופי מה שכתב באשל אברהם - בוטשאטש (סימן רל"א ד"ה מי) דשינת קבע קודם הנץ הוי כלילה לכל מילי. וז"ל מי שניעור כל הלילה, ובא לישן אחר עמוד השחר קודם הנץ החמה, היה עד כה פשוט בעיני ששינה זו היא ממש כשינה דלילה לכו"ע, כיון שבדיעבד יוצא ידי חובת ק"ש דערבית אז כידוע, א"כ הרי זה כלילה ממש לכל מילי, וכשיהיה ניעור אח"כ, אזי יברך ברכת התורה וכל ברכות השחר - בסגנון ודאי כמו אחר שינה שבלילה, וכן עשיתי. וברכתי גם ענט"י, הגם דקיי"ל (סימן מ"ז ס"א) שאין לברך כי אם אחר שינת לילה וכו', מ"מ קודם נץ החמה הרי זה כלילה לכל מילי, כיון שמן התורה יוצא י"ח ק"ש של ערבית אז. וכעת לבי נוקפי בזה קצת וכו' עיי"ש.

הדברים העולים:

א] היה ניעור בלילה ומתפלל כותיקין, לדעת הרמ"א והמקובלים מברך כל הברכות בצפרא, לבר מענט"י ואשר יצר. ועיין במ"ב (סימן ד' סקל"ג) דהנכון שיביא עצמו לידי חיוב ברכה, היינו שיעשה צרכיו קודם התפילה ויתחייב לברך ענט"י.

ב] לדעת הפוסקים, ברכת אלקי נשמה והמעביר שינה ישמע מאחר.

ואם אין לו אחר, יברך בעצמו. כמ"ש בכף החיים (סימן מ"ו סקמ"ט - הנ"ל), דכבר פשטה הוראה לפסוק כהרמ"א שעל מנהגו של עולם מברך. וכ"כ המקובלים [הנ"ל].

וכ"כ בשלחן הטהור (סימן מ"ו ס"ח), דמדברי האריז"ל נראה לאמרם ואין לשנות. ועיין ברכי יוסף (שם אות י"ב), ופתח הדביר (סימן ו' אות ב'), וחסד לאלפים (סימן מ"ז אות ו'), וכף החיים - פלאג'י (סימן ט' אות א'). ובשו"ע הרב (סימן מ"ו ס"ז בסוגריים), ובערוך השלחן (שם סי"ג).

ג] ישן ביום שינת קבע, והיינו דקודם התפילה עולה על יצועו לישון, אזי יכול לברך אף אלקי נשמה והמעביר שינה [וכ"ש היכא דעלה על יצועו קודם הנץ]. והסכים עמי ידידי הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א, דהמברך אין מזניחין אותו.

ד. וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן מ"ט) כתב בזה, וז"ד... דאם יתפללו אחרי שניעורו כל הלילה, רובם ככולם אין תפילתם תפילה כלל, כי השינה מתגברת עליהם לדלג ושלא לכוון, וגם חוטפים ורודפים ומבטלים הפיוטים וכו'. ע"כ. [וע"ע לעיל (הערה כ"ד וכו' אוק"ב) לענין ק"ש ותפילה בזה].

וראה עוד בקובץ אגרתא דחדוותא להגר"מ גרוס שליט"א (חי"ד עמ' קצט אות ד') מה שכתב בזה, הנה יש מקומות שתפילת שחרית בחג השבועות ממהרים בה, כיון שלא ישנו בלילה וכו'. והערתו בזה, דתפילת שחרית הוא בזמן מתן תורה שהיה 'ביום', מעלתה נשגבה ביותר. ואין ספק דזמניה קגרים לבקש הבקשות על התורה כבברכות התורה, באהבה רבה, ונשמת, וכדמובא בספרי הסוד דזמן אמירת כתר של מוסף הוא

מגילת רות

(כב) קורין מגילת רות, לומר שלא ניתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני כמו שהיה לרות כשנתגיירה^א,

~~~~~ ליקומי חיים ~~~~~

דשינה. ע"כ. והיינו דהקידוש שם שמים שעשה הביא רוח טהרה על האי עלמא, עד כדי כך שנתבטלו כמה מיני טומאות. והובא בספר הגאון החסיד מוילנא (דף סז, הערה יח). וראה בספר אשי ישראל (פ"ב הערה יז) ובספר אורחות רבינו (ח"ג עמ' קפד) שהביאו שמועה זו בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. ועיין בספר הליכות שלמה (תפילה פ"כ הערה מט). וע"ע בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סימן רנ"ב) בזה.

[ב] וכמו"כ הובא בקונטרס 'ויעל אליהו' [היו"ל לזכרו ולע"נ של זקני איש האשכולות המופלא הרב החסיד רבי אליהו טפר זצ"ל] (עמ' עב), שזקני הרה"ג רבי יעקב טפר זצ"ל [רב ואב"ד כפר שלם - סלמה בתל אביב] היה על ציונו של הגר"א מוילנא זיע"א, וראה דבר פלא, דהנה אחר שהעלו על המוקד ושרפו את גופו הקדוש של הגר רבי אברהם בן אברהם, אזי קברו את אפרו בסוד על יד ציונו של הגר"א, כמובן ללא מצבה, 'ולאות ולסימן גדל מן השמים על קברו עץ בצורת אות צדיק'. ע"כ.

[ג] ואביא כאן את העובדא שהיה עם הגר צדק דידן. לאחר שנתגייר, הסתתר רבי אברהם מאימת הכנסיה הקתולית בוילנא, בעיר איליא שבליטא, שם למד בבית המדרש המקומי בשקידה רבה.

בעיר זו התגורר נער יהודי פוחז ועז

כוחו ועיקרא דיום שבועות. וכן ראיתי בקונטרס 'מרבה חיים' להגאון רבי חיים ברים זצ"ל שהיה מתריע בזה בכוונה בתפילת שחרית שלא למהר, אלא לבקש שם על תורה שהוא עיקר חיותנו.

וכמו"כ בקריאת התורה דשבועות, ובפרט ההכנות למתן תורה ומתן תורה עצמה שלא יהא קריאה חטופה, אלא בהטעמה ובאיטיות. וכן אמירת ההלל יהא שלא במהירות, ויש לזמר בו, ובהא יורגש שהוא יום שמחה, דהוי שמחה על קבלת התורה, דשמחה מוכיח על הרצון והסיפוק שזכינו לתורתנו. והוא גופיה הוי סיבה להשפעה של תורה. ע"כ.

א. א] הנה אחד הגרי צדק המופלאים שהיו בכלל ישראל הלא הוא, בנו של הגרף פוטוצקי רבי אברהם בן אברהם הי"ד, שהיארציט שלו חל ביו"ט ב' דשבועות, וכידוע הרבה טומאה נסתלקה מהעולם אודות לקדושתו ומסירות נפשו של הגר צדק הנ"ל, כדמפורסם מרבי דוד בהר"ן זצ"ל שאמר, שיש לנו בקבלה איש מפי איש עד הגר"א מוילנא זיע"א, בעת שעלה רבי אברהם בן אברהם - הגר צדק מוילנא על המוקד על קידוש ה', בחג השבועות שנת תק"ט, יצאה להבת אש ממערת המכפלה, והסיטרא אחרא איבדה מכוחה, ונתבטלו כמה וכמה מיני טומאה, וביניהם רוח רעה

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

פנים, שהיה יורד לחיי הגר, ומפריע לו בלימודו. והנה פעם לאחר שהנער החצוף הציק לו, אזי מרוב צער קרא לעברו הגר צדק איזה מילת גנאי, הלך הנער, וסיפר את הדבר לאביו. האב שדמה בתכונותיו לבנו, בא לבית המדרש, ותקף בכעסו את הגר וחירפו וגידפו, התנצלותו ובקשת הסליחה של הגר לא הועילו להשקיט את חמת האב האכזר. לא נתקררה דעתו של אותו רע מעללים – האב, עד שבחימה רצחנית עשה מעשה שפל ונבזה ביותר, הוא נחפו למשטרה המקומית, והלשין כי בבית המדרש נמצא האיש המבוקש כ"כ ע"י השלטונות, ה"ה בנו של הגרף פוטוצקי – הגר צדק.

מיד נאסר הגר, ונחבש בבית האסורים המרכזי בעיר וילנא, מקום שם נדון או לשוב לנצרות או להישרף חי. הגאון מוילנא זיע"א, שלח להודיעו כי יש באפשרותו ע"י כוחות טמירים להצילו, אולם הגר צדק השיבו: "אינני מבקש הצלה, מעדיף אני להישרף חי על קדושת השם".

הנוצרים בראותם את עקשנות הגר, ודביקותו בדת ישראל, לבלי שוב לנצרות חרף כל האיומים, התעללו בו קשות. ולפני ביצוע גזר הדין, צחקו ואמרו לו "כאן, בעולם הזה, אנו נוקמים בך, אך לעומת זאת בעולם העליון תתנקם אתה בנו".

השיב הגר בחיוך שלו, חפשי מכעס ונקמה, אל מעניו צמאי הדם, "אספר לכם דבר מה מימי נעורי. באחוזתו של אבי, הייתי משחק עם ילדי האיכרים. פעם לאחר שעות העבודה, עלה בידי לייצר מחמר

פסלים של חיילים שהצבתים בתוך הגן. באו חברי ילדי האיכרים, ובמגפיהם הגסות רמסו את הכל לעפר, מיד אצתי אל אבי – הגרף, ובדמעות בעיני סיפרתי לו על 'אסוני הכבד', וביקשתיו כי יעניש קשות את חברי. ברם אבי, תחת למלא את בקשתי, הוכיחני על פני באומרו, מאחר ואתה משכיל יותר מילדי האיכרים, אל לך לדרוש עונשים על דברים פעוטים חסרי ערך כאלו. ההרתה בליבי, אמנם כעת הנני חדל אוניס, אך לכשאגדל, כבר אקח אני בעצמי נקמה במחבלי מעשה ידי.

כסבורים אתם, המשיך רבי אברהם בן אברהם, כי משגדלתי עלה אי פעם במחשבתי להנקם בהם, וכי מה הם עשו לי אז, בהיותם ילדים נבערים מדעת, שברו דמויות של חרס, רמסו בוץ, ותו לא.

כאן פנה גר הצדק למעניו, ואמר "כלום סבורים אתם שבעולם האמת, לכשיהיה הכל ברור בשכלי, תהיה דעתי נתונה לנקמה בכם, על שבבערותכם שרפתם את בשרי, וחרכתם את עצמותי, שאינם אלא עפר מן האדמה". והוסיף הגר בגדלות נפשו המופלאה לאין ערוך "אם רק אזכה לזכות כלשהי בעולם האמת, לא אנוח ולא אשקוט, עד שיעלה בידי להביא את אותו מלשין לחיי עולם הבא, שהרי הוא אשר זיכני באושר גדול שכזה, להשרף על קדושת השם הגדול".

דן וראיתי מובא מספר חשוקי חמד – הגש"פ להגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שהביא, דבספר 'הגאון מוילנא' מסופר, דרבי אברהם – הגר צדק את דרכו

ובטעם קריאתה עיין הערה²⁵.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

דמסופר שאמו של הגר צדק התחננה אליו, שיחזור בו, וישוב אל דת הנצרות, והוא השיב לה: "אמא יקרה, את מאוד יקרה לי, אבל האמת עוד יותר יקרה לי", ומחוסר ברירה מיהרה לנסוע אל הקיסר בכבודו ובעצמו, לבקש על חיי בנה, ואכן השיגה ממנו אישור מיוחד להשאירו בחיים, אלא שהכמרים הקדימוה ביום אחד [דלא היו אז עדיין אמצעי תקשורת], והוציאוהו להורג יום לפני בוא האישור. וכיון שכן, מדוע הורה לו הגר"א להחיש את צעדיו אל מיתתו.

ב' תירוצים בדבר, א) לא איכפת לן אם הגזירה תתבטל, כי מצות קידוש ה' עצומה היא. ב) איכא למיחש שמא מחמת הפחד יחזור בו מהסכמתו למסור את נפשו על קידוש ה', ועל כן יש למהר לעשותה. וראיה לדבר מצינו מאברהם אבינו ע"ה, כדאיתא בגמ' (פסחים ד, א) כל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזין מקדימין למצוות, שנאמר (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבוקר, והרי אברהם הלך לשחוט את יצחק, ואעפ"כ לא עיכב את הליכתו כדי שיצחק יחיה חיי שעה, אלא הלך בזריזות לקיים מצות בוראו, וממילא ה"ה כאשר גויים מוציאים יהודי להורג על קידוש שמו יתברך, יש לילך בזריזות לקיים המצוה. ע"כ.

25. א) איתא בילקוט רות (פ"א סימן תקצ"ו), מה ענין רות אצל עצרת שנקראת בזמן מתן תורה, ללמדך שלא ניתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני כמו שהיה לרות כשנתגיירה

האחרונה אל המוקד שהוכן עבורו, הלך בצעידה דרך רחובות העיר, כאשר עבר תחת חלון ביתו של הגר"א, פתח הגר"א את החלון ואמר לו 'רבי אברהם לך בזריזות'.

ונתבארו הדברים באופן זה, דספק הלכתה עלה בליבו של הגר צדק, האם עפ"י תורה חייב הוא להאט את צעדיו, בכדי להציל את עצמו לחיי שעה ולהרוויח עוד כמה דקות של חיים, או שמא מצות קידוש ה' מחייבת אותו דוקא להזדרז ולמהר, משום זריזין מקדימין למצוות. ובכך להגדיל גם את מעשה קידוש ה'. בא הגר"א והכריע עבורו את פסק ההלכה, כי מוטב שיחיש את צעדיו כדי לקדש שם שמים, ויפה שעה אחת קודם. ע"כ.

ויש להקשות, אלמה לא נימא, דטפי עדיפא שישתדל הגר להאט את צעדיו, מתוך תקוה שאולי בינתיים תתבטל הגזירה, וכדמצינו בביאור הלכה (סימן שד"מ ס"א ד"ה מצומצמת) ע"ד איש הצבא דמחוייב עפ"י המלכות לעשות מלאכה דאורייתא, ויכול לעשותה בע"ש אזי בודאי מחוייב למיעבד אז, כדי שלא יחלל את השבת. אך באם לא היה לו פנאי עד בין השמשות, מוטב לו לעשות המלאכה למחר אף שהוא שבת, כיון דאז הוא דמוכרח לזה ואין עליו איסור, משא"כ עתה הוא מחלל שבת ברצונו בספק עיי"ש [וע"ע בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' קו) בזה], וה"ה הכא בענינינו היה לו לקוות שיתבטל גזר דין המוות, וכפי שבאמת כך אירע - כדהובא להלן.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ע"כ, והובא בשו"ע הרב (סימן תצ"ד סי"ג) ובמ"ב (סימן ת"צ סקי"ז). ויסורין של תורה כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א בהקדמתו לספר ברכי נפשי ח"ב (עמ' ח), דאין צורך להיזכר במחלות ר"ל, דבסלבודקה לימדונו כאשר האדם מתייגע בתורתו ועמל בה, ואינו מתפתה לשוחח בדברי הבל וריק, גם זה נקרא יסורין של תורה. (עיין בגמ' (מנחות ז, א) על אבימי ששכח מסכת מנחות ובא ללמודה אצל רב חסדא). ע"כ.

ב] ועיין עוד בטעם קריאת רות בשבועות, בשע"ת (סו"ס תצ"ד) שהביא מבכור שור (ב"ב יג, ב) שכתב, לפי שדוד המלך ע"ה מת בעצרת [כדמוכח בירושלמי (חגיגה פ"ב ה"ג), והובא בתוס' (שם יז, א ד"ה עצרת)], והקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים [כדחזינן בגמ' (ר"ה יא, א)], ובודאי בעצרת נולד, ומגילת רות נכתבה לייחס את דוד [שבא מרות המואביה, כדחזינן בסופה שמסיים עיקר היחוס מפרץ עד דוד לכבודו]. ע"כ. וכיוצא בזה כתב בספר בנין אריאל, הובא במחזור רבה לשבועות (דף קכא, א), דמגילת רות נכתבה ע"י שמואל הנביא, לייחס את דוד שבא מרות, ולפיכך נכון לקרותה ביום הולדת את דוד המלך, לכבודו. ע"כ.

ג] וראה בספר קדושת לוי (על שבועות, עמ' רצא מהדר' תשס"א) שכתב נמי כמה טעמים. ואביא חד מינייהו. בזוה"ק על הפסוק (דברים לג, ב) ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וגו', שבא אל עשו שיקבל את התורה, ולא רצה, ואמר [עשו] שיתנו לישראל, והודה [עשו] ג"כ על הבכורה

שהיא של יעקב, ונתן מתנה לישראל שיקבלו את התורה. וכן ישמעאל לא רצה לקבל את התורה, ואמר שיתנו לישראל, והודה שהוא אינו זרע אברהם, רק יצחק הוא מזרע אברהם, וגם אמר [ישמעאל] שיתן מתנה לישראל ע"כ (זוה"ק), וזה הטעם בגמ' (זבחים קטז, א) באו האומות אצל בלעם וכו' אמר ה' עוז לעמנו יתן, פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום, היינו כיון ששמעו שישראל מקבלים את התורה, ושוב לא יחזור הקב"ה עליהם שיקבלו וכו' פתחו וכו', כלומר שיקבלו בשלום.

וכתב - דצריך להבין, מה זה המתנות שנתנו האומות לישראל בכדי שיקבלו את התורה. המתנות הם הנשמות הקדושים אשר היו חבושים ביניהם, החזירו שיתגייירו, כמו רות שהיתה בה נשמה גדולה שממנה בא משיח. לכן אנו קורין רות בשבועות, לרמז שנשמתה יצתה מהשביה מבין האומות ע"י מתן תורה. ע"כ.

ד] ומדאיתין להא דהגרים שנתגייירו היו נשמות של ישראל שנחבשו. ראה באור החיים הק' (ריש פר' כי תצא כא, יא) שהביא מזוהר חדש (בלק נג), שבחטא אדם הראשון נשבו כמה נשמות יקרות ביד סטרא אחרא - והם נשמות הגרים. וצא ולמד כמה וכמה גדולי עולם באים מהאומות, ורות המואביה תוכיח, וכמה גדולי עולם שמעיה ואבטליון, אונקלוס הגר, וכאלה רבות וכו', שנתגייירו מעצמן, וכמו שראינו בעינינו גרים שמעצמם באים ומתגיירים [וע"ע בספר שב שמעתא (הקדמה אות ט) דלא אמרינן גר שנתגיייר

וראה עוד בהערה דילפינן מבוועז (רות ג, ז)

~~~~~ לִיקוּטֵי חַיִּים ~~~~~

וכיוצא בזה שמעתי מהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, שמרן החפץ חיים זצוקללה"ה היה נוהג לחזור בחג השבועות, על דברי הגר צדק - בנו של הגרף פוטוצקי, שאמר דומיא דהיו בבנ"י ערב רב שלא רצו לקבל התורה, ה"ה אצל הגויים היה איפכא, דבעת שהלך הקב"ה וסיבב אצל האומות שיקבלו את התורה - וסירבו [עיין גמ' (ע"ז ב, ב)], מ"מ אחדים מהם עז רצונם היה לקבל את התורה. עכ"ד.

ה' ומענין לענין באותו ענין, ראיתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שנשאל, ע"ד גוי כומר נוצרי מחסידי אומות העולם, שתמיד היה שח על השקר שבנצרות, ואמר שהוא מאמין גמור בדת ישראל, וכיון שכן פנה לידירו היהודי [אחד מהניצולים שניצלו על ידו מהגרמנים ימ"ש"ן], שרוצה להיקבר בקבר ישראל. והשיב הגרי"ש זצ"ל, שאין כל היתר לקוברו אצל ישראל. וכשהודיע הלה להגוי את פסקו של הרב אלישיב זצ"ל, השיב הכומר, שדוקא משום שמעריך מאד את היהדות, מבין הוא שיש דברים שא"א לשנות בה.

והנה לאחר זמן פנה שוב הנוצרי הנ"ל, דמכיון שא"א לקוברו אצל ישראל, אזי הצעה בפיו, שיצווה לשרוף את גופו לאחר המות, ויצררו את אפרו בצלוחית, ואולי את זה יהיה מותר לקבור אצל ישראל. [וכדמצינו בדברי הרשב"א לגבי אפר ערלה, שניתר בהנאה, כיון שפנים חדשות באו לכאן].

כקטן שנולד דמי, אלא בגר שנתגייר מדעתו וחפצו, אז הוא כקטן שנולד. ע"כ].

ולאור זה כתב, דאשת יפת תואר, אין הכוונה כפשוטו שראה במלחמה אשה שהיא יפת תואר וחשק בה, אלא בא להעיר שבאמצעות היותו עוסק במצוה [להנקם מאויבך, שהם אויבי ה'], יגלה ה' את עיניו להכיר בגויה שיש בה יפת תואר, שהיא נשמה הקדושה הנקראת יפת תואר, כי זוהר נשמות הקדושות מופלא ועצום הוא, וזאת האשה קנתה בה חלק זה הטוב, ולזה קראה הכתוב אשת יפת תואר [כלומר אשה שיש לה יפת תואר], והכרתה ע"י שאתה רואה בה - בזמן שאתה דבוק בשכינה באמצעות היותך עסוק בשליחות מצוה ע"כ, והיינו דאין הכוונה סתם שראה לתאוותו, אלא ראה נשמה יקרה מנשמות הגרים, שנשבתה לסט"א.

וראה בספר מדבר קדמות להרחיד"א (מערכת ג' גר, אות ג') שכתב, דנשמות הגרים כבר היו עמנו בקבלת התורה במעמד הר סיני. וז"ד בחזן לשון הזהב שאמרו 'גר' שנתגייר, ולא אמרו 'גוי' שנתגייר, להורות כי זאת לפנים 'ממעמד הר סיני' שקבלנו התורה שם נמצא נפש הגר הזה, הבא אחר זמן רב מאוד להתגייר, וכמ"ש ז"ל דנפשות הגרים עמדו במעמד הר סיני, ונמצא שמאז הימים נפש זו עמדה ונשאת במעמד הנפלא של הר סיני, אלא דאישתהווי אשתהי עד הזמן הזה, ושפיר אמרו 'גר' שנתגייר ע"כ.

דאף אם יהיה אדם בעל יסורין יעסוק בתורה^א.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

וכשפנה השואל שוב להגרי"ש זצ"ל ע"ז, חייך, ואמר שאין מה לעשות, וגם באופן זה א"א לקוברו אצל ישראל. והוסיף - שיש להסביר לכומר הנוצרי, דאין זה מחמת שנאה, אלא ממנעיים הלכתיים גרידא. וכאמור הבין זאת.

והוסיף ח"א, מדוע לא קם הכומר הזקן והתגייר, אף דאין מציעים לו זאת, דאמרו ז"ל (קידושין ע, ב) קשים גרים לישראל כספחת [ועיין תוס' (שם ד"ה קשים) שהביא כמה פירושים לזה], וע"ע בגמ' (יבמות מז, א) עכו"ם הבא להתגייר אומרים לו, מה ראית שבאת להתגייר, תדע שישאל דוידים דחופים וכו' ע"כ, מ"מ מה לו - להכומר לייגע עצמו בפתרונות שוא. אלא דצריך לומר, דנשמה זו של הכומר לא זכתה לעמוד במעמד הר סיני, ואף שהוא מחסידי אומות העולם, מ"מ סוף סוף נשמתו לא עמדה וניצבה יחד עם כל ישראל בקבלת התורה. ולזה לא יועיל מאומה, ולעולם לא יהיה לו הזכות להצטרף לעם ישראל ולבוא בגיור של אמת. עכ"ד.

אג. אן כתב הרמב"ם (תלמוד תורה פ"א ה"ח) כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו 'בין בעל יסורין' וכו' ע"כ, והנה 'מבועז' שמוזכר במגילת רות שאנו קוראים בשבועות חזינן מהו עסק התורה מתוך צער ויסורין שאין לתאר. הנה כתיב (רות א, יט) ותהום כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי, וברש"י (שם

הביא [הא דאיתא בגמ' (ב"ב צא, א)] דבאותו היום שבאת רות המואביה לארץ ישראל מתה אשתו של בועז [בועז היה בנו של שלמון, ורות היתה בזיווג ראשון אשת מחלון - שהוא בנו של אלימלך, ו'אלימלך' אחיו של 'שלמון', ועוד אח אחד היה ששמו 'טוב', ועוד אח שאין ידוע שמו - יחדיו ארבעה אחים] עיי"ש, עוד כתיב שם (ג, ז) ויאכל בועז וישת וייטב לבו, וברש"י (שם) הביא [ממדרש רבה (ה, טו)] 'עסק בתורה' ע"כ, ובגמ' שם דלבוש היו ששים ילדים, ל' בנים ול' בנות, וכולן מתו בחייו עיי"ש, הרי לך דאף שהיה מלופף בצער ויסורי גוף ונפש שכמעט ואין בנמצא, ששיכל את כל ששים ילדיו ואת אשתו, ועכ"ז עסק בתורה. זה מוסר השכל עצום עבורינו, דפעמים בעת אשר יושבים ללמוד בעסק התורה, כל דבר קטן מפריע לנו את הלימוד, והנה אצל בועז אנו רואים דברים כפשוטן לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי (תהלים קיט, צב), ואין לנו שיור רק התורה הזאת (מתוך פזמון הנאמר בסליחות בער"ה, וכן בנעילה - זכור ברית), חבוקה ודבוקה כך בכל הזמנים ובכל המצבים. (וראה עוד בשע"ת (סו"ס תרצ"ז) הביא מדברי המדרש (רות רבה), 'וייטב לבו' - בדברי תורה. וכמו"כ בגמ' (שבת סג, ב) ע"ד הפסוק (קהלת יא, ט) 'ויטיבך לבך' - לדברי תורה).

בן ואגב גררא, מדברי הגמ' (ב"ב צא, א - הנ"ל) חזינן דאף בלידת הבת עשו משתה

אקדמות

כג) קוראים לתורה לכהן, ואחר שעלה אל הבימה קודם שמתחיל לברך, אומרים אקדמות^ד.

עמידה בעשרת הדברות

כד) בשו"ע (או"ח סימן א' ס"ה) טוב לומר פרשת העקידה ופרשת המן, ועשרת הדברות. ובב"י (ד"ה וטוב) הביא מדברי הגמ' (ברכות יב, א) שבטלו עשרת הדברות מפני תרעומת המינין, וברש"י (ד"ה מפני) כתב משום שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורה אמת, ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקב"ה ושמעו מפיו בסיני עכ"ל.

ומטעם זה שלא יאמרו שיש יתרון לעשרת הדברות לשאר התורה, דן הרמב"ם בתשובותיו (הוצאת פריימן ח"ב סימן רס"ג) על עמידתנו בעת קריאת עשרת הדברות [בפרשיות יתרו-ואתחנן], ואמר השואל שראוי לגעור באיש אשר יעמוד, כיון שמעשה זה הוא מדרכי המינים המאמינים שעשר הדברות מעלה על שאר התורה, ותשובתו מסכימה לדעת האוסר בהיות שמגיע מזה הפסד האמונה, 'שיבואו לחשוב בתורה שיש לה יתרון קצתה על קצתה' וזה רע עד מאוד, וראוי לסתום כל הפתחים המביאים לזאת האמונה הרעה. ע"כ.

וכיוצא בזה כתב בפירוש המשניות שלו (סנהדרין פ"י ד"ה היסוד הח'), שנאמין כי כל התורה הזאת הנתונה ע"י משה רבינו ע"ה שהיא כולה מפי הגבורה,

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ושמחה, דלכועז היו ששים ילדים, ל' בנים ול' בנות. דאמר רבה בר רב הונא אמר רב, מאה ועשרים משתאות עשה כועז לבניו, שנאמר (שופטים יב) ויהי לו שלושים בנים, ושלושים בנות וגו', ובכל אחת ואחת עשה שני משתאות, אחד בבית אביו ואחד בבית חמיו. וברשב"ם פירש, דשני הסעודות שעשה הם סעודת אירוסין וסעודת נשואין עיי"ש. אולם ברכינו גרשום פירש, דששים משתאות עשה 'משנולדו', הרי לן להדיא דאף בלידת הבנות, קעביד משתה ושמחה.

[וע"ע בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תרט הערה לו אוק"ב-ג) בזה].

לד. בקובץ אגרתא דחדוותא (חי"ד אות טו) מה טעם זכה בעל האקדמות שנתקבל בכל קהילות ישראל (חוץ מעדות הספרדים), כמדומה שטעמא הוא משום שמסר נפשו לעבור הסמבטיון בשבת [שאינו זורק אבנים], ושוב לא היה יכול לחזור, והוי מסירות נפש לצאת ממקומו ממשפחתו למען הצלת כלל ישראל של עיר שלימה מגזירת כליון. ע"כ.

כלומר שהגיעה אליו כולה מאת ה' יתברך וכו', ואין הפרש בין ובני חם כוש ומצרים (בראשית י, ו), ושם אשתו מהיטבאל (שם לו, לט), ותמנע היתה פילגש (שם יב), ובין אנכי ה' אלוקיך (שמות כ, ב - דברים ה, ו) ושמע ישראל (שם ו, ד), כי הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה וקדושה ע"כ.

כה) אולם בשו"ת דבר שמואל - אבוהב (סימן רע"ו) נתן תוקף למנהג העמידה בעשרת הדברות, דהא ב"י הדברות אנו כאילו מקבלים פני שכינה, ומצינו בקבלת פני אבינו שבשמים פעם אחת בחודש שצריך למימרינהו מעומד [וכעין זה כתבנו בספר בירורי חיים ח"ב (עמ' קנח ד"ה ויש) לענין לכה דודי], וסימנא מילתא היא לתוספת קדושה ואמונת הלכות משום הכון לקראת אלוהיך ישראל (עמוס ד, יב), ההתעוררות בשינוי מצב גופנו וזכר ההקבלה הנוראה והמראה הגדולה ההיא, ולפיכך נהגו בקצת הקהלות בהגיע תור אלה מועדי ה' מקראי קודש עשרת הדברות...הקימה מעומד, לרמוז הרשום בכתב אמת וכו' ונצבת לי שם על ראש ההר (שמות לד, ב). ע"כ.

וכן בשו"ת טוב עין להרחיד"א (סימן י"א) מקיים את המנהג, וכתב דאין זה דומה לתרעומת המינין, כיון שקורין בספר תורה כל התורה מידי שבת בשבתו וגם ביום זה, מוכח דהכל אמת אלא שהם עומדים בהם להיות 'שהם יסוד התורה' ונכתבו בלוחות, ואמרם הקב"ה לכל ישראל ויחרד כל העם באמירת הקב"ה אותם, ורוצים לעשות איזה זכר לקום באמירתן. ונראה דמאחר שנהגו העם כן לקום בעשרת הדברות נעשה חיוב על הכל, ואין לשום אחד להישאר יושב וכו', ואם לאו ח"ו בעיני ההמון נראה כמזלזל, ועוד דאמרו [מסכת דרך ארץ (זוטא פ"ה)] לא ישב בין העומדים עכ"ד.

כו) וכיוצא בזה כתב בספר מטה יהודא לרבי יהודא עייאש זצ"ל (סימן א' סק"ו), ע"ד המנהג בשבועות שהקהל קוראים פסוק מעשרת הדברות והש"ץ חוזר אותו, דבספר יד אהרן (שם) הביא מבית יעקב (סימן קכ"ה) שיש ליישב מנהג הנ"ל בחג שבועות אבל לא בפרשת יתרו ופר' ואתחנן, ונלע"ד (מטה יהודא) דאין לחוש לתרעומת המינים אלא כשאומרים עשרת הדברות בסדר התפלות וקריאת הזמירות, אבל הקריאה של ס"ת אעפ"י שהוא משונה משאר הקריאות לפי מנהג הנזכר, מ"מ הכל יודעים שהזמן וסדר הפרשיות הוא הגורם לאומרם בקול רם,

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ל"ה. וכ"ה בפירוש המשניות להרמב"ם הדברות בכל יום לפי שהם עיקר הדת (תמיד פ"ה מ"א) בזה"ל, קראו עשרת וראשיתו עכ"ל.

כי ניתנו בקולות וברקים ובפרסום גדול, ואין הקפדה אלא על גוף הקריאה ולא על אופן הקריאה, ולכך אין לבטל מנהגם אם היה מנהג קבוע עכ"ל.

וכ"ה בשערי רחמים (על שערי אפרים^ל) דבזמן הזה אפשר לעמוד, כיון דכל החשש משום תרעומת המינין וזה אינו שייך כיום, דאין הצדוקין מצויין בינינו כמ"ש הלבוש (סו"ס תצ"ד) והובא במחצית השקל (סימן תכ"ט סק"ח). [וע"ע מה שכתבנו באורך בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' עז אות ל') ע"ד עמידה בקריאת התורה]^ל.

טעם למה אוכלים מאכלי חלב

כו) כתב הרמ"א (או"ח סימן תצ"ד ס"ב) ונוהגין בכמה מקומות לאכול מאכלי חלב ביום א' דשבועות^ל, ונ"ל הטעם שהוא כמו השני תבשילין שלוקחים בליל פסח זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן [אנו צריכים לעשות בשבועות זכר לשתי הלחם שהיו מביאין^ל, ע"כ אנו] אוכלים מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר, [דהא אין לאכלם מלחם אחד, ואזי ממילא יאכלו מב' לחמים] ע"כ. ובמג"א (שם סק"ז) הביא שמצא עוד טעם, דאיתא בזוהר (ויקרא צו, ב) שאותן ז' שבועות היו לישראל

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

לז. יעויין בפתחי שערים (שער ח' סכ"ט) שהביא ענין עמידה בעשרת הדברות.

לז. והלום ראיתי שהגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל היה נוהג בשבתות שקוראים את עשרת הדברות ה"ה פר' יתרו - פר' ואתחנן, להישאר לישב, ולא לעמוד. אכן סבר דמעיקר הדין ליכא איסור לעמוד, כיון דכהיום הכל יודעים שאין זה אלא לזכר מעמד הר סיני. וגם שכבר נהגו לעמוד בעוד קריאות כגון שירת הים, מעתה שוב אין לחוש לתרעומת המינים.

לח. בתורת חיים (חולין פג, סד"ה וערב עצרת) העלה כיון דמבואר בש"ס (חגיגה יז, ב) דעצרת הוא יום טבוח, שנוהגין לאכול בשר דוקא, ולכל הטעמים צריך נמי למיכל בשרא בעצרת, ומאחר דלפי דברי זוהר אסור

לאכול בשרא בתר חלבא [ראה לקמן (אות מו ד"ה ובברכי יוסף) משער המצוות], עדיף טפי למנוע המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות עכ"ד, ועיין בדרכי תשובה (יו"ד סימן פ"ט סק"ט) שכתב על דבריו 'מי הוא אשר יעבור על דברי הרמ"א (או"ח סו"ס תצ"ד)'. ע"כ.

לח. כך ביאר דבריו במ"ב (שם סק"ד). ועיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן ק"ס) שכתב, מה דלא תקנו חז"ל בשבועות כמו דתקנו בליל פסח שני תבשילין, כיון דשתי הלחם לא היה נאכל אלא לכהנים ולפנים מן הקלעים, ולא היה ניכר כלל אף בזמן הבית בכל בתי ישראל, לכן לא תקנו לעשות זכר שלא היה בבתי מעולם. ע"כ.

ז' נקיים דוגמת אשה המיטהרת מנדתה², וידוע שדם נעכר ונעשה חלב (בכורות ו, ב), והיינו מדין לרחמים ע"כ.

והלום ראיתי במדרש פנחס לרבי פנחס מקאריץ זיע"א (אות נ' דף ז, ב) שכתב עוד טעם, וז"ל כי קודם מתן תורה היו אוכלין בשר נחירה, ובשעת מתן תורה נאסר להם הבשר ולא היו יכולין לשחוט מחדש כי מתן תורה היה בשבת, וע"כ הוצרכו לאכול מאכלי חלב, ועושים גם עתה זכר לזה. עכ"ל.

וכיוצא בזה הביא בטעמי המנהגים (עניני שבועות אות תרכג) מספר גאולת ישראל, וז"ל לפי שעד מתן תורה הותר להם בשר נחירה ובהמה טמאה, ועכשיו אחר נתינת התורה נצטוו על השחיטה ועל מאכלות אסורות, ונאסרו כל הכלים ולא היו יכולים להגעיל הכלים בשבת ביו"ט, כי לכו"ע בשבת ניתנה תורה (שבת פו, ב), ולא היה להם מה לאכול והוכרחו לאכול מאכלי חלב, וע"כ אנו נוהגין ג"כ לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, זכר למתן תורה. עכ"ל.

ובספר ויגד יעקב (מועדים, קונט' רשמי רשותא עמ' תקלא) הקשה על טעמא דא, הלא כל הטעם שאנו מותרים בחלב בהמה, ולא חיישינן לטריפה, דאזלינן בתר רוב, אבל לגבי בן נח לא אזלינן בתר רוב, וא"כ היאך היו מותרים בחלב שנחלב בעוד דינם כבן נח. וצ"ע.

בח) ומו"ר הגר"נ געשטטנער זצ"ל תמה עוד, אלמה לא יכלו לאכול בשר הא בשר נחירה הותר להם עד כניסתם לארץ ישראל, כדעת ר"ע בחולין (יז, א), וכ"ה ברמב"ם (שחיטה פ"ד הי"ז-י"ח) בזה"ל, כשהיו ישראל במדבר לא נצטוו

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

מ. עיין סידורו של שבת (שורש ז' ענף ב' עלה ג') אחר שהביא דברי הזוהר הנ"ל, כתב בזה"ל והם היו סופרין ז' שבועות, מספר מ"ט ימים, כדי שיוציאו עצמם מהמ"ט שערי טומאה אשר היו נשקעין בתוכם ממצרים, ולהכניס עצמם במ"ט שערי קדושה, כי ספירה הוא לשון הארה וזיכוך. וגם עתה מה שאנו מצוין לספור ספירת העומר, לאו בספירה באמירה בפה בלבד תליא מלתא, והעיקר הוא בלב, לספור ולזכך ולטהר את לבבו מכל מיני טומאות והרע והסטרא	אחרא השולט בו ע"י התאוות החזקות והרהורי הלב וכו'. ולכן קודם בוא חג הקדוש חג השבועות המעותד לקבלת התורה, ובכל שנה חוזר למציאה הראשון כידוע ממאמר הקרא (אסתר ט, כח) 'והימים האלה נזכרים ונעשים', [כיוב"ז כתב בספר עבודת ישראל (שבועות), וכבר הבאנו דבריו בבירורי חיים ח"ד (עמ' תכא ד"ה וקל). וע"ע לעיל (הערה א)], צריך אדם וכו' לצאת מכל שורש הרע והקליפה בחינת מ"ט שערי טומאה. עכ"ל.

בשחיטת החולין אלא היו נותרין או שוחטין ואוכלין כשאר האומות וכו'. ונצטוו שם שכשיכנסו לארץ תאסר הנחירה ולא יאכלו חולין אלא בשחיטה. ותירץ דהא דאמרינן דעדיין שרי להו בשר נחירה, אין פירושו שהותר להם להמית את הבהמה ולאכלה, דהא באופן זה הוי נבילה, ואיסור אכילת נבילה נאסר בקבלת תורה, אלא כוונת הדברים שודאי היו צריכים לשחוט את הסימנים, אלא שכל דיני השחיטה בסכין בדוק, ושלא יהיה שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור (חולין כו, א), זה עדיין לא נאסר עליהם.

בט) וכעין דברי המדרש פנחס ודעימיה מצינו במשנה ברורה (סימן תצ"ד סק"ב) שכתב בזה"ל, ואני שמעתי עוד בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה, כי בעת שעמדו על הר סיני וקבלו התורה, [מ"כ כי בעשרת הדברות נתגלה להם עי"ז כל חלקי התורה, כמ"ש רב סעדיה גאון [באזהרות] שבעשרת הדברות כלולה כל"מ התורה מ],

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

מג. ויסוד הדבר כבר מצינו במדרש רבה

(נשא פר' י"ג הט"ו וט"ז), וז"ל עשרה זהב – אלו עשרת הדברות שהיו כתובים בלוחות וכו', מלאה קטורת – 'שתרי"ג מצוות בלולות בהן' ע"כ, וכן איתא בספר הבהיר לרבי נחוניא בן הקנה, שבכלל אותן עשרה נכללו תרי"ג מצוות. וכ"ה ברש"י עה"ת (שמות כד, יב) כל שש מאות ושלוש עשרה מצוות בכלל עשרת הדברות הן, ורבינו סעדיה פירש באזהרות שישד לכל דיבור ודיבור מצות התלויות בו ע"כ. וכן מצינו בכתבי הרמב"ן (הוצאת מוסד ה"ק) בקונטרס תרי"ג מצות היוצאים מעשרת הדברות. וכן רבינו בחיי בספרו כד הקמח (ערך שבועות) פירט היכן נכלל כל עשה ולא תעשה מהתרי"ג מצוות בעשרת הדברות.

וע"ע בחידוש אגדות מהרש"א (ברכות יא, ב - מכות כג, ב ד"ה תרי"ג), ובערוך השלחן (סימן תצ"ד ס"ד) 'כי הכל מרומזים בהלוחות',

מא. הסוגריים במקור.

מב. ויעויין בדעת זקנים מבעלי התוס' (דברים יז, כ) שכתב, דבעשרת הדברות איכא תרי"ג אותיות – מן אנכי עד לרעך, כנגד תרי"ג מצות. ע"כ. וראה בבעל הטורים (סוף פר' יתרו) שכתב דאיכא תר"ך אותיות, כנגד תרי"ג מצות וז' מצות בני נח. [ומי שימנה יראה דבאמת בפר' יתרו איכא תר"ך אותיות]. ע"כ. אולם בערוך השלחן (סימן תצ"ד ס"ד) כתב דהוא כנגד תרי"ג מצות וז' מצות דרבנן – קריאת המגילה, נט"י, הלל, עירובין, ברכות, נר חנוכה, נר שבת. וכ"כ בספר קדושת אהרן להרה"ק רבי אהרן מסאדיגורה זיע"א (פר' יתרו ד"ה ועוד) 'יתרו' בגימ' 'תר"ך עם האותיות', רומז לתר"ך מצות עם הז' דרבנן עי"ש. וסימן לדבר שמעתי ממו"ר הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל 'פי הרבנן' – פורים, ידים, הלל, רשויות, ברכות, נר (שבת), נר (חנוכה).

כולל תורה שבע"פ^מ, ומה שתלמיד ותיק עתיד לחדש^מ], וירדו מן ההר לביתם לא מצאו מה לאכול תיכף כי אם מאכלי חלב, כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר צוה ה', ולנקר חוטי החלב והדם, ולהדיח ולמלות, ולבשל בכלים חדשים כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעת לעת נאסרו להם, ע"כ בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ואנו עושין זכר לזה. ע"כ.

(ל) וח"א העיר, מאחר דלכו"ע בשבת ניתנה תורה וכדאיתא בגמ' שבת (פו, ב - הנ"ל), וכיון שכן הא בלאו הכי אסור לשחוט ולבשל בשבת, שכבר נצטוו עליה במרה (סנהדרין נו, ב).

הנה בדבר זה כבר הרגיש המשנה ברורה גופא, ובאמתחתי יש איפוא צילום מספר ליקוטי הלכות (עמ"ס חולין) למרן החפץ חיים זצ"ל, דפו"ר שיצא לאור בשנת תרפ"ח^מ, ובו כתב בעמוד האחרון השמטה אחת^מ ותיקון אחד על ספרו המשנה ברורה, והתיקון הוא בנד"ד, ואעתיק את לשונו - בהלכות פסח סימן תצ"ד סקי"ב במשנה ברורה טעם על הנהגת מאכלי חלב בחג השבועות, וטעם זה הוא רק אליבא דרבי אלעזר בן עזריה דסבירא ליה דתורה נתנה לנו בערב שבת ולא בשבת, כן איתא בפרקי דרבי אליעזר בשם ראב"ע בפרק מ"ו. עכ"ל.

(לא) וראה עוד במדרש פנחס הנ"ל שכתב טעם נוסף לאכילת מאכלי חלב, וז"ל כתוב בשו"ע יו"ד^מ כי יש לעשות גמר מצוה

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

מה. וראה בספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו (מאמר חיקור דין ח"ב פט"ז) שכתב, גם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נחרת על הלוחות, ואילו זכינו היה כל אחד רואה על הלוחות את חלקו בחידושי התורה. ע"כ.
מו. הנמצא באוצר הספרים דישיבת פוניבז'.
מז. והוא על דבריו בביאור הלכה סימן רע"ב סעיף א' (ד"ה אין).
מח. א] והנראה דכוונתו אהא דאיתא ברמ"א (יו"ד סימן שצ"א ס"ב) לענין השתתפות האבל

מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכול לשמוע. ע"כ.
מד. ויסוד הדבר מצינו בירושלמי (שקלים כה, ב - סוטה לו, ב), ובמדרש רבה (במדבר יג, טו) וז"ל ר' יוחנן כד הוה פשיט קרייה והוה מטי בדין פסוקא ממולאים בתרשיש, הוה אמר יפה למדני בן אחי ר' יהושע, מה גלים הללו בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים, כך בין כל דיבור ודיבור פרשיותיה ודקדוקיה של תורה היו כתובים, 'ממולאים בתרשיש' זה התלמוד שהוא כים הגדול. ע"כ.

(ואסרו חג הוא ג"כ סעודת גמר מצות יו"ט),

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

דעיקרו של דבר במדרש (שיר השירים א, ט) ע"כ. ועתה שמתי אל לבי שבביאור הגר"א (סימן רמ"ו הנ"ל סקע"ו) כבר ציין על דברי הרמ"א שכתב דהמסיים מסכתא מצוה לשמוח ולעשות סעודה, את רשב"ם דידן 'דשמחו על השלמת וגמר המצוה', וכמו"כ ציין טור דידן.

ג] ובמאמר המוסגר מה שהבאנו לעיל (אוק"א) מדברי הרמ"א לענין השתתפות אבל בסעודת מצוה. יעויין בהמשך דבריו (יו"ד סימן שצ"א הנ"ל) דהמנהג שלא לאכול בשום סעודה שבעולם כל י"ב חודש חוץ לביתו עיי"ש, לבר מסיום מסכתא הובא ברעק"א (שם) משו"ת מהר"ם מינץ (סימן קי"ט) דשרי לאבל להשתתף ולאכול בסעודת מצוה, ומקורו מאגודה (מו"ק סימן ל"ט) בשם ראבי"ה.

אולם באורח מישור שעל הדרכי משה הארוך (סימן רמ"ו) כתב, דלא קיי"ל הכי, ולכן אם לא למד בעצמו ג"כ כל המסכתא וסיים, אינו רשאי לסעוד שם וכו' ע"כ, וכיוב"ז שמעתי דבשו"ת טוב טעם ודעת להגר"ש קלוגר זצ"ל ס"ל הכי, דמכיון דהרמ"א [הנ"ל] כתב דהמנהג שלא לאכול בשום סעודה שבעולם וכו', אין להקל אף בסעודת סיום מסכת ע"כ.

ד] ובהיותי בבית ההוראה הראני הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א, בחידושים וביאורים על הלכות אבילות להגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל (הנדפס בסוף שו"ע יו"ד ח"ג), שכתב (סעיף כ"ג), שיש להקל לילך לסעודה שאינה של שמחה, כגון כליל שבת

בסעודת מצוה דלית ביה שמחה, וכגון פדיון הבן או סעודת ברית מילה דשרי עיי"ש, ואהא כתב בבית לחם יהודה (שם) 'וכן סעודה שעושין בגמר מצוה' ע"כ, וכ"ה בגליון מהרש"א בזה"ל, כגון פדיון הבן, וכן סיום מסכת כה"ג, [כמבואר ברמ"א (סימן רמ"ו סכ"ו) כשמסיים מסכתא מצוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה ע"כ, ושמעתי מזקני הרה"ג רבי אליהו טפר זצ"ל בשם הרה"ק מדז"קוב זצ"ל שאמר, שהשטן - הס"מ מעכב לעשות סעודת מצוה, וסימנך 'סמאל' ר"ת סעודת מצוה אין לעשות, או סיום מסכתא אין לעשות ע"כ, ועיין בספרו עטרת ישועה (ריש פר' ויצא). וראיתי מובא מספר שער יששכר (מערכת חודש תמוז אב אות ח') שהביא מהספרים הק', דסיום מסכתא הוא חלישות כח של הס"מ, ולכן הוא חותר ל'סיום מסכתא אין לעשות' ע"כ], 'וכן גמר מצוה'. ע"כ. וכ"כ באליה רבה (או"ח סימן תרס"ט אות ב') בשם ראב"ח, שעושין סעודה לגמר מצוה ע"כ, והובא במ"ב (שם סק"ו).

ב] וע"ע רשב"ם (ב"ב קכא, ב ד"ה מניסן) אהא דט"ו באב [דהוי יו"ט כמבואר במתני' (תענית פ"ד מ"ח)] בזה"ל, ואותו יום שפסקו [לכרות עצי המערכה] היו שמחים, לפי שבאותו יום 'היו משלימין מצוה' וכו'. עכ"ל. ובתוי"ט (שם) כתב דכיון שנגמרה מלאכת ה' עשאוהו יו"ט כדרך שעושין סעודה לגמרה של תורה, וילפינן לה מויעש משתה לכל עבדיו דשלמה (מלכים א ג, טו) ע"כ, וכ"ה בטור (או"ח סימן תרס"ט) גבי שמחת תורה, ובב"י (שם ד"ה ונוהגים) כתב

וא"כ צריכים לעשות סעודה לגמור מצות ספירת העומר^{מ"ב}, וא"א לעשות סעודה של בשר, כי אינו ניכר שנעשה לשם כך, רק לכבוד יו"ט, וע"כ עושים סעודה מאכלי חלב.

עוד טעם מצינו^ג, משום דבש וחלב תחת לשונך (שיר השירים ד, יא), וכדאיתא נמי בגמ'^{נא} הדבש וכל מיני מתיקה מרגילין הלשון לתורה^{נ"ב}. ע"כ.

או בגין קריאת מעשה מרכבה, בהפטרות היום, דנמשל לדבש וחלב תחת לשונך. ששתי הלחם המונפים בחג השבועות, רומזים לב' חלקי התורה, נגלה ונסתר (לוח דבר בעתו ה'תש"ע עמ' תתרל).

לב) עוד טעם כתב בשו"ת שם משמעון להגר"ש פאללק זצ"ל אב"ד יעמרינג (ח"א סימן י"ד), דכיון דלכו"ע בשבת נתנה תורה (שבת פו, ב), א"כ היו צריכין לעשות קידושא רבה של יום השבת על היין^{נ"ב}, אבל מאחר שיצאו אז

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

לחוך, ולמה עושין לו כן זהו כענין שמפרש ביחזקאל (ג, ג) ואכלה ותהי בפי כדבש למתוק, כלומר שנוחים לו האותיות ללחוך, כך תהא לו תורה נוחה לקובעה ללומדה וללמדה' ע"כ, וכיוצא בזה כתב בארחות חיים - לוניל בזה"ל, ומה שמחפין האותיות בדבש אחר קראו אותן ומלחיכין אותו אליו, כדי שיהיו דברי תורה בפיו כדבש למתוק וכו' עכ"ל, וכ"ה בסדר חינוך הילדים המיוחס לרבינו אפרים מברונא בזה"ל, כשם שערב לחיך האותיות הללו כך יהא נוח לו ללמוד כל התורה, דכתיב בה בתורה (תהלים קיט, קג) מה נמלצו לחכי אמרתך מדבש [לפין], וכתיב (שם יט, יא) ומתוקים מדבש וגו' עכ"ל. וכ"כ בכל בו.

נג. א] ולענין קידושא רבה על יין שרף. הנה בשו"ע (או"ח סימן רע"ב ס"ט) ובמג"א (שם סק"ו) ובמשנה ברורה (שם סק"ד) נתבאר, דבמקום שהוא חמר מדינה דהיינו שאין יין

שנולד זכר, והוא שבוע הבן [דמתקרייא 'שלוש זכר' וכו'. ע"כ.

מפ. עיין קדושת לוי (לשבועות ד"ה אופן הב') שכתב, דחג השבועות אנו עושין אותו יו"ט על סיום מצות ספירה.

ג. טעם זה כבר הובא בחק יעקב (סימן תצ"ד סק"ט) בשם הכלבו (סימן נ"ב).

נא. הנה מצינו בפתיחתא דאיכא רבה (סו"ס ל"ד) בזה"ל, ...שמיני מתיקה מרגלת לשון לתורה ע"כ, וברד"ל (שם אות פ"ב) הביא דכ"ה במדרש רות (ספ"ה), 'וביומא (פג, ב) אמרינן שהדבש וכל מיני מתיקה מאירין מאור עיניו של אדם ע"כ (גמ'), וג"ז מועיל לתורה. ע"כ.

נב. כעין זה מצינו בסדר הכנסת הבן לתלמוד תורה, שכתב במחזור ויטרי (אות תק"ח עמ' תרכח), שמקריין לו את האותיות ואח"כ מחפים אותו בדבש ואומרים לו

מגדר נכרי ונכנסו לכלל ישראל, א"כ היו כל היינות שלהם דין יין נכרי, ולא היה ראוי לקדש עליו, ואזי היו צריכין לקדש על חלב שהוא מרוי ומשכר

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

והוסיף - דמובא [בנימוקי אורח חיים (סימן ע"ב)], שכשהדברי חיים שבת פעם בהונגריה יצא ידי חובת קידוש מאחד שקידש 'על יין' ולא על יי"ש, ורק אח"כ טעם יי"ש, וכל זה משום דשם היה היין מצוי וחשש לצאת ידי חובה על חמר מדינה. עכ"ד. וכ"ה בדרכי חיים ושלום (אות ת"נ), וסיים דעכ"פ מדברי המג"א [הנ"ל] והט"ז, אין שום היתר לקדש אפילו בשחרית על היי"ש במדינות שהיין מצוי ע"כ.

ג] וע"ע בדעת תורה (סימן רפ"ט ס"ב) שכתב בשם שו"ת נחלת שבעה (סימן ל"ה) דקידוש של שחרית דהוי רק משום היכרא בין שבת לחול, אפילו שיהא חמר מדינה אין צורך. ומותר לקדש גם על קפה ובארשט, וק"ו על יי"ש דמותר. ע"כ. וכבר הובא דברי נחלת שבעה במחצית השקל (סימן ע"ב סק"ו).

ויעויין במג"א (סימן רס"ט סק"א) שהביא מדברי הראב"ד פכ"ט מהלכות שבת (ה"י) שכתב, דעיקר קידושא בלילה כתיב, מדכתיב [זכור] את יום' [השבת לקדשו] ולא כתיב 'ביום', וביום קידושא אינו אלא אסמכתא.

ועיין בר"ן (פסחים דפי הרי"ף כב, א ד"ה זכרהו) שהביא דעת הראב"ד דידן דס"ל, דכיון דהאי קידושא מדרבנן בעלמא הוא, מותר לטעום קודם שיקדש. ע"כ (ר"ן). ומה דהגמ' פסחים (קו, א) קראתו לקידושא דיום השבת קידושא רבה [וכן הוא לשון המחבר

מצוי בכל העיר בשנה הזו, וי"א שאין יין גדל מהלך יום סביב העיר, ועיקר שתייתו הוא משכר ושאר משקין אזי אפשר לקדש לדיעה קמייתא בשו"ע 'על חמר מדינה'. [וכ"כ המג"א (סימן רפ"ט סק"ג) דהיכא דלא הוי חמר מדינה לא]. ע"כ.

ועיין שו"ת מהרש"ם (ח"א סימן קע"ה) שכתב, העיד לפני תלמיד חכם זקן שהיה בעצמו במעמד בפני הגה"ק מראפשיץ זצ"ל שצוה לתלמידו לקדש על יי"ש צלוחית קטן כדרך שתייתו, ואין צריך שיעור כוס, והגם שהיה יין על השלחן אמר שמכבדהו ביי"ש כדי להורות הלכה לתלמידים, דכיון דשתיית יי"ש נתפשט מאוד והוי חמר מדינה לשתות וכו'. וכן הועד לפני בשם הגאון החסיד אב"ד קאמינקא והרה"ק מלובלין זצ"ל, וכדאי הם לסמוך עליהם בקידוש היום. ע"כ.

ב] אולם בקצות השלחן (בדי השלחן סימן צ"ז סק"ח) כתב, דארץ ישראל שהוא מקום גדול היין, אין שום משקה נקרא חמר מדינה, חוץ מן היין. ע"כ. וכן אמר לי הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א, שאף שכידוע הדברי חיים מצאנו זיע"א נהג לקדש בצפרא דשבתא על יי"ש, [עיין דרכי חיים (אות ס"ט) ועוד], מ"מ אם היה חי עמנו היום אזי גם הוא היה מורה שא"א לקדש על יין שרף, מאחר שכהיום אינו נקרא חמר מדינה, ורק במקומות הקרים כגון רוסיה שהאנשים שותים כסדר יי"ש מקרי חמר מדינה.

דומיא דייך, [כמבואר בגמ' (כריתות יג, א) דבאם שתה חלב ונכנס למקדש חייב משום שכרות], ולזכר זה אנו אוכלין מאכלי חלב בשבועות. ע"כ.^ד

ובפנינים יקרים שבסו"ס דעת קדושים על בכ"ח, כתב טעם למה אוכלים בחג השבועות לביבות ממולאים בגבינה^ה. דאיתא בתיקוני זוהר שתורה שבכתב הוא בחינת לב, ותורה שבע"פ הוא בחינת פה, והא שתייהן ניתנו כאחת דרמיזא בתורה שבכתב, והכל בכתב מיד ה' עלי השכיל, וזוה י"ל שקמח שהוא מה' מיני דגן מרמז על ה' ספרים חמשה חומשי תורה, וממולא 'גבנה' שבגימטריא ס' בס' מסכתות שנרמז בחמשה חומשי תורה, וליכא מידי דלא רמיז בתורה, וכל דרשות חז"ל צפונים בתורה שבכתב כמשל הגבינה בתוך הקמח. ע"כ.

אם בעינן להמתין בין בשר לחלב ו' שעות מלאות

(ג) כבר הבאנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קעט) עיקר דברי הפוסקים ע"ד המתנה בין בשר לחלב, לענין אם בעינן שש שעות שוות או זמניות. ועתה אביא ע"ד, אי סגי בחמש שעות ומשהו או דילמא בעינן שש שעות מלאות.

בגמ' חולין (קה, א) אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידנא, לא הוה אכיל גבינה עד למחר עד השתא [מעט לעת^ו (רש"י שם ד"ה למחר)], ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא

~~~~~ ליקומי חיים ~~~~~

(סימן רפ"ט ס"א), כבר כתבו הר"ן (שם) והמגיד משנה (פכ"ט מהלכות שבת ה"י), דהוא כינוי כדקרינן לסומא סגי נהור, לפי שאינו עיקר כקידוש של לילה וזוטר שיעוריה. ע"כ. וע"ע בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' קנ הערה קפ"ה).

נד. ועיין שם בתשובה שכתב, דהא דהחלב מרוי ומשכר זה היה רק מלפנים, אבל עתה טבע של החלב נשתנה.

נה. ולענין ברכה ראשונה שלהן, יעויין בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן כ"ג) שכתב דעוגת גבינה העשויה שכבה דקה של בצק ועליה שכבה עבה של גבינה, מעיקר הדין

ברכתן בורא מיני מזונות, מאחר דנאפה יחד עם הגבינה וגם רוצה לאכול את המזונות – לא רק כדי שיקח ביד. והרוצה לצאת מידי ספק יקח קצת מזונות לבד ויברך עליו במ"מ, וכן קצת גבינה ויברך עליה שהכל. אבל מעיקר הדין אין צריך. ע"כ. וראה עוד בשו"ת הנ"ל (ח"ז סכ"ז אות ו'), ובספר וזאת הברכה (מהדו' ד' עמ' 264) פרטי הדינים בזה. נו. בספר מפי ספרים וסופרים (ח"ג עמ' קצא) הובא שהאדמורי"ם האביר יעקב מסאדיגורה וגיסו האדמו"ר מקאפטשניץ זיע"א, באו פעם בצוותא חדא להרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א, ושוחחו על הרה"ק רבי דוד

אכילנא, לסעודתא אחרייתא אכילנא. מדברי הגמ' חזינן דלא הוזכר כלל מנין שעות שיש להפסיק בין הסעודות. וכמו"כ מצינו בלשון הרי"ף (שם) שכתב 'דלא שרי למיכל גבינה בתר בישרא, אלא עד דשהי ליה שיעור מאי דצריך לסעודתא אחריית' עכ"ל. וטפי מהכי ראה בתוס' (שם ד"ה לסעודתא) שכתבו, דאפילו לאלתר אם סילק השלחן [שאכל בשר] ובירך, מותר [לאכול גבינה].

לד' וברמב"ם (מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח) מצינו שכתב מנין השעות, וז"ל מי שאכל בשר בתחילה וכו' לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחת, והוא 'כמו שש שעות', מפני הבשר של בין השיניים שאינו סר בקינוח עכ"ל. ומלשונו 'כמו שש שעות' למדו"ל דלא בעינן שש שעות מלאות. וכן משמע מלשון המאירי (חולין קה, א ד"ה והדר) שכתב בזה"ל, ולא מצינו בשהייה זו פחות משיעור שבין סעודה לסעודה, והוא שש שעות 'או קרוב לזה'. [וראה עוד לקמן (הערה סו) שהבאנו מדברי המאירי בספרו מגן אבות שכתב 'חמש שעות או שש שעות' עיי"ש] ע"כ.

אולם בספר גן המלך (סימן קנ"ד) [לבעל שו"ת גינת ורדים] כתב דבעינן שש שעות מלאות, וז"ל כיון דאיסור אכילת גבינה אחר בשר הוי מפני הרגל עבירה, שלא יבוא לאכול שניהם בבת אחת, והיינו כל עוד טעם הבשר נמשך בפה לרש"י ז"ל (שם ד"ה אסור), ואם יאכל גבינה נמצא טעם בשר וטעם גבינה מעורבין שניהן ואתי למיכל תרוייהו בבת אחת, ולהרמב"ם [הנ"ל] מפני בשר שנדבק בין השיניים וכו' ומחזי כאוכלן בבת אחת [וע"ע בשו"ת בירורי חיים (ח"ח סימן ל"ה הערה א)], וקא יהבו רבנן שיעורא בשית שעי, דסברי דבשית שעי חלף הלך לו טעם הבשר הנמשך בפה. אי נמי, כבר אזלו למו חוטין הנסרכין בין השיניים.

וא"כ קשה מנא לן להקל בבציר משית שעין, והרי כל שיעורי חכמים ז"ל

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

משה מצ'ורטקוב זיע"א, וסיפרו האדמורי"ם להרה"ק מבעלזא שהרה"ק מצ'ורטקוב לא היה אוכל בשר ביום שאכל בו חלב [כהנהגת האריז"ל, הובא לקמן (אות מ"ו)], וכשהגיע שבועות שהמנהג לאכול מאכלי חלב מחד, ומאידך לעשות סעודת יו"ט עם בשר בהמה, אזי לקיום מנהג אכילת מאכלי חלב היו מבשלים עבורו ביצה בקדירה חלבית שאינה בת יומא, ואכילת ביצה זו נחשבה אצלו כסעודת החלב של החג. ע"כ.

נז. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, קובץ מוריה (טבת תשנ"ו עמ' עט). [לקמן (אות ל"ו) הבאנו דבריו].

הם בדקדוק, מ' סאה חסר קרטוב אין מטהרין במקוה, ופשיטא טובא דהנך שית שעי הם רביע היום והלילה, ובימי הקיץ יהיו כשבע שעות ובימי החורף יהיו כחמש שעות [בלשון בתמיה^{נח}] וכו', ושאר ליה מאריה בספר פרי חדש שנשתבש בזה בסימן פ"ט. עכ"ל.

לה) והלום ראתה עיני בספר דעת קדושים (סימן פ"ט ס"א) שכתב, דלא הוי הכא כמדת חכמים חסר קורטוב. וז"ל עד שישהה ו' שעות וכו', מה שכתבו האחרונים מבשר לחלב מצד לשון חז"ל סעודה לשהות [(חולין קה, א)], כשיעור עיכול סעודה גדולה, לא שייך בכך שיעור מצומצם כמדת חכמים חסר קורטוב וכו', כי בכך כסעודה 'המכוון בערך, קרוב בכך', וביותר בבשר עוף עכ"ל. ועיין במקדש מעט (שם אות ב') שכתב, מ"ש בדעת קדושים דהנך ו' שעות אין הכוונה בצמצום ממש אלא הכוונה בערך ו' שעות עיי"ש^{נב}, מדברי האחרונים לא משמע כן^ב. ע"כ.

האם לדעת החפץ חיים אפשר להקל בפחות ממש שעות שלימות
לו) בספר פרפרת משה עה"ת (פר' כי תשא) הביא, שבתקופת לימודיו בישיבת

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

נח. כ"כ בדרכי תשובה (סימן פ"ט סק"ו) שכוונת גן המלך בדרך שלילה ולשון בתמיה.

נב. וראה בספר פרי הדר על הפמ"ג (משב"ז סימן פ"ט סק"א סביב לפרי אות ז') שהוסיף לבאר כוונת הדעת קדושים דנראה דכוונתו דלא בעינן שש שעות מכוונות, דהרי בגמ' (חולין קה, א) לא נזכר ו' שעות, אלא איתא מסעודה לסעודה, ושפיר י"ל דאינו שש שעות בדיוק, ופעמים שהוא פחות קצת ע"כ, ופשוט.

ב. מצינו בחמודי דניאל (הל' תערוכות הב' אות ט"ו) שכתב שאין להקל בזה, ויש להמתין שש שעות שלימות דוקא. והובא בדרכי תשובה (סימן פ"ט סק"ו). וכ"כ בפרי תואר (שם סק"ה) בזה"ל, אין לסמוך לשום קולא להחיר לאכול גבינה אחר בשר בפחות מו' שעות, אחר שרוב גדולי הפוסקים הראשונים ורוב האחרונים העלו בפירוש דסוגיא דבעי ו' שעות, אין לזוז מדבריהם. עיי"ש. וע"ע בספר חכמת אדם (כלל מ' סי"ג), ובספר נדחי ישראל (פרק לג) שכתבו, שכבר ידוע לכל, דמנהג ישראל כהפוסקים דס"ל שאחר שאכל בשר או תבשיל של בשר, אסור לאכול אחריו מאכלי חלב קודם שעברו שש שעות מעת גמר האכילה, והמיקל בזה עובר משום אל תיטוש תורת אמך. ע"כ.

וראה עוד בשו"ת דברי חכמים (פרק א') שהביא מהגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל דס"ל, דלכתחילה בעינן שש שעות שלימות, ורק בשעת הדחק יכול לאכול מאכלי חלב

אור ישראל לצעירים (בשנות תש"ל), הזמן שבין הסעודה הבשרית בצהרים לסעודה החלבית בערב, היה פחות משש שעות שלמות, וכששאל על כך את ראש הישיבה הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל, ענה לו רבו שכך היה אצל מרן החפץ חיים זצ"ל (שכידוע, זכה להסתופף רבות בצלו, הן בביקוריו התכופים בביתו שבראדין, והן בפעמים הרבות שעשה הח"ח בעיר לידא, בה כיהן הרב ניימן כראש ישיבת אור ישראל תיכף לנשואיו, על פי מינויים של מייסדיה ה"ה הח"ח והגאון רבי חיים עוזר זצ"ל) ^{פא}. ע"כ.

וכן ראיתי מובא בשו"ת אור יצחק (ח"א יו"ד סימן א') דהגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל הנהיג בישיבת לייקווד המעטירה - את הזמן שבין הסעודה הבשרית בצהרים לסעודה החלבית בערב, לאחר חמש וחצי שעות, כדמשמע מהרמב"ם ע"כ. וכמו"כ הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל לא המתין שש שעות שלמות ^{פב}.

ובקובץ מוריה (טבת תשנ"ו עמ' עט) פסקי הלכות מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, הובא שנשאל אם אלה שמקילים להמתין מבשר לחלב פחות משש שעות, אם עליהם להמתין חמש שעות ורוב שעה ^{פג}, או חמש שעות ומחצית השעה, או

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

כי אם זה היה מנהגו, אזי גם הוריו דהיינו חתנו הגרמ"מ זקס ורעייתו הרבנית בת מרן ע"ה היו נוהגים כך, והם הקפידו על שש שעות שלמות.

וכמו"כ הביא ששאל את הגאון רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל [שלמד בישיבת ראדין שמונה שנים, מתוכם למעלה משנתיים בחיי הח"ח] ע"ז, ואמר שבישיבת ראדין נשמרו שש שעות שלמות, ולא ידוע לו על שמועה אחרת בענין בשם הח"ח. ע"כ.

פב. כן שמעתי מפי נכדו ידידי הרה"ג רבי י. מ. ד. אברמסקי שליט"א.

פג. וכן כתב בספר תורה לדעת (ח"ב פר' בהעלותך) בשם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל, לדייק מדברי הרמב"ם דסגי ברוב

אחר בשר בשיעור של חמש שעות וג' רבעי שעה. וכ"כ בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סימן קכ"ו אות ה'), ובקובץ מבית לוי (ח"ט הלכות בב"ח ס"ג). וע"ע בשו"ת אבני ישפה (ח"ה סימן קא ענף ה').

פא. ויעויין בספר מאיר עיני ישראל (ח"ו עמ' ת"מ) שכתב, שעד כמה שעלה בידו לברר, הרי שהחפץ חיים זצ"ל הקפיד על שש שעות שלמות בהמתנה בין בשר לחלב. שכך מספר אחד מניניו ששאל להדיא את סבתו הרבנית פייגא זקס ע"ה - בתו של החפץ חיים, שהיא אמרה שאביה הקפיד על שש שעות שלמות. וכמו"כ נכדו של הח"ח ה"ה הגאון רבי הלל זקס אמר, שלא מסתבר שהח"ח היקל בפחות משש שעות שלמות,

די בחמש שעות ומשהו, והשיב שהמנהג להמתין שש שעות מלאות, אבל המיקל להמתין פחות משש שעות אפשר לו לחכות חמש שעות ומשהו, כי קולא זאת נובעת מדברי הרמב"ם הנ"ל שכתב 'והוא "כמו" שש שעות'. ע"כ.

ועיין בספר דרכי חיים^{סד} (עמ' קעה) באמרי שפר מהאדמו"ר רבי יעקב לייזר מפשעוורסק זצ"ל כתב בזה"ל, שמעתי ממורי ע"ה [הגה"ק אב"ד קאלטשיץ זצ"ל] שזקינו רבינו מצאנו זי"ע היה מחזיק לשוטה למי שמדקדק להמתין אחר אכילת בשר ששה שעות שלימות בדקדוק דוקא עכ"ל. ושמעתי מפי עד נאמן, שגם נינו ה"ה האדמו"ר מצאנו קלויזנבורג זצ"ל לא היה מקפיד על שש שעות שלימות, דמנהגו היה לאכול בשלחן אשר לפני ה' בליל שבת בשעות המאוחרות של הלילה 'כבוד', ותמיד היה מסתכל קודם אכילתו על השעון, וראה (תלמידו) שפעמים שלא עברו שש שעות מאכילת הכבוד של הלילה עד שתיית קפה עם חלב בצפרא דשבתא. ע"כ.

והלום חמותי בספרו שו"ת דברי יציב (ח"ז סימן ס"ט) שכתב, דלעת הצורך הקילו לסמוך על שיטות הללו דלא בעינן ו' שעות שלימות, ועכ"פ משעה חמישית ואילך לא דקדקו כ"כ. ע"כ.

לז) והלום (ער"ח סיון תשע"ה) אמר לי כב"ק אדמו"ר מסאדיגורה שליט"א, שכן הוא מנהגינו שלא להמתין שש שעות שלמות, ובשאלתי את מרן אדמו"ר שליט"א, מה כוונתו 'למנהגינו', השיבני: שכן נהג גם אבי אדמו"ר בעל העקבי אבירים זצ"ל.

ולשאלתי מה כוונת הרבי שליט"א, שמנהגינו שאין ממתינים שש שעות שלימות, האם מתחילת שעה שישית, והוספתי לומר לפניו שאני העני גם אם יחסר כעשרים דקות, אינני מקפיד. השיבני: כן, זה כוונתי^{סד}.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

שעה השישית. כן הביא בספר בנין יעקב על הלכות בב"ח להרה"ג רבי יעקב עקיבא רבינוביץ שליט"א (עמ' קנו).

פד. המחובר לספר 'כל הכתוב לחיים' מנהגים והדרכות וכו' מהדברי חיים מצאנו זצ"ל, שסידר רבי רפאל הלוי סג"ל צימעטבוים ז"ל שהיה משמש בקודש של הדברי חיים.

פד. בהזדמנות זו הראני כב"ק אדמו"ר שליט"א את אוצרותיו, הוציא לפני את השולחן ערוך יו"ד ח"א שבו עמל שנים רבות, בהיותו יושב על מדין להורות הוראה בישראל בלונדון הבירה, והראני את הגהותיו בגליון השו"ע שלו, ובו הרבה הוראות למעשה שקיבל מרבו הרב הגאון רבי חנוך העניך פאדווה זצ"ל מח"ס שו"ת חשב

שוב ראיתי בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ו סימן קע"א עמ' שנו ד"ה ולעצמי) שכתב, דהמיקל ביותר מה' ומחצה יש לו על מה לסמוך. וכן שמעתי, שכמה תלמידי חכמים נהגו להקל דסגי להמתין קצת יותר מה' ומחצה. ע"כ.

וכעין זה כתב בשו"ת יביע אומר (ח"א יו"ד סו"ס ד'), וז"ל ולולא דמסתפינא הוה אמינא שאם חסר ממש שעות 'פחות מחצי שעה', מותר אף לגדולים, שהרי כתב הרמב"ם 'כמו שש שעות'. וכ"ה בספר ארחות חיים (ח"ב עמ' שלה), וכל בו (סימן ק"ו). ובזמנים הראשונים לא היה מורה שעות מצוי, ובודאי שהיו מקילים באומדנא. וידוע דכל תוך חצי שעה חשיב סמוך, וכמ"ש רשב"ם (פסחים קז, ב), אבל יותר מזה חשיב כמופלג [וע"ע לקמן (עמ' תפב) בזה], ולכן ה"נ יש להקל בתוך חצי שעה הסמוכה לשש שעות^פ.

וכן הובא בשו"ת הנ"ל הנדמ"ח לאחר פטירת הרב המחבר זצ"ל בגליונות ומילואים (עמ' ריז הערה ז'), ממה שכתב איהו גופא עלי גליון ספרו, ושכן נמסר בשם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל כדהובא בירחון המעיין (טבת תשל"ט עמ' לג) [ועיין לעיל (הערה סג) מה שהבאנו מהגר"ח מבריסק ז"ל בזה]. וכן נהג למעשה הגרי"ד הלוי במברגר זצ"ל בעל שו"ת יד הלוי - לאכול חלב אחר בשר בהפסקת חמש שעות ומשהו. ועיין בספר יבין דעת (סימן פ"ט סק"א) שהתיר בתוך שיעור זה, אחר סילוק וברכה וקינוח והדחה, לחולה שאין בו סכנה והוא חלש, כיון שאין זה אלא זהירות בעלמא להמתין שש שעות. וע"ע בספר נשמת אברהם (חיו"ד עמ' כה).

לח) וראה עוד בספר פסקי תשובה - דומ"צ לודז' (ח"ג סימן רפ"ה) שהביא מספר ויעש אברהם [מנהגים שנהג הגה"ק מוהר"א מטשעכנוב זצ"ל^פ] (סימן

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

(סימן ט' עמ' מז) כתב 'חמש שעות או שש שעות'. [וע"ע לעיל (שם) שהבאנו מדברי המאירי (חולין קה, א ד"ה והדר) שכתב והוא שש שעות או קרוב לזה עיי"ש]. ומיהו למעשה יש להחמיר בזה. ומ"מ המיקל בזה בשעת הדחק יש לו על מה שיסמוך ע"כ. פז. ליקטם נכדו הה"ג מוהר"ם לאנדא ז"ל, לודז' תרצ"ו.

האפוד. ואליו כוונתו בציונים שם 'שמעתי ממרן שליט"א'. פו. והוסיף שם, והן אמת כי הגינת ורדים בגן המלך (סימן קנ"ד) [שהובא לעיל (אות לד)] כתב, דבעינן שש שעות בדיוק, כמו ארבעים סאה במקוה טהרה. שאם חסר קורטוב אינו טובל וכו'. וכן כתב הפרח שושן (כלל א' סימן א') עיי"ש. אך אין דבריהם מוכרחים, והמאירי בספר מגן אבות

נ"א) בזה"ל, בחג השבועות רציתי לאכול מאכלי חלב אבל לא עברו עוד שש שעות מאכילת בשר, ושמעתי אומרים כי בחג השבועות מקילים בזה [עייין עוד להלן (אות מ') בזה], ושאלתי את רבינו זקניי זצ"ל ואמר לי אם ישנת בצהריים יכול אתה לאכול מאכלי חלב [וראה בעיון יעקב (כבא בתרא י, א ד"ה שמנדדין) שכתב דהשינה גורם עיכול אכילה ושתיה, כדאיתא (שם ע"ב) שתה יין, שינה מפיתו עיי"ש]. ושמעתי שכן הורה דודי הגה"ק מו"ר דוב בעריש זצ"ל מביאלא, והתיר לשתות משקה טהע עם חלב בבוקר השכם, אף שלא עברו שש שעות מאכילת בשר בערב, ובלי ספק קיבל כן מאביו רבינו זקניי זצ"ל"ס. עכ"ל. וכ"כ בדעת קדושים (סימן פ"ט ס"א - הנ"ל), דע"י שינה בינתיים [ממהר העיכול לבוא] אולי ג"כ צד קולא שעכ"פ די בפחות שעה או ב' עיי"ש.

ובקובץ הלכה ומעשה (סיון תשס"ח עמ' ה') הובא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, דבאם ישן בערך ג' שעות אחרי אכילת הבשר, נחשב הדבר כהמתין שש שעות, דמצרפינן הדיעה דסגי בהמתנת שעה אחת, לדיעה דסגי בשינה. ע"כ.

ל"ט) ועייין בקצור שו"ע (על הל' בב"ח סימן י' סט"ז) לרבי אהרן פפויפר זצ"ל הביא דיש מנהג להמתין בין בשר לחלב שלוש שעות בלבד, וקשה למצוא מקור או טעם ברור למנהג זה, אך כך נוהגים יוצא גרמניה, ומנהג אבותיהם בידיהם מדורי דורות. ע"כ. כ"ט

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ואחר שבירר מרנא החת"ס דבר זה, הכין לעצמו אחר שאכל בשר בלילה כלי אשר ניתן בו חלב עם קפה לשתות אחר השינה דאיזה שעות, ולפני אשמורת הבוקר כאשר קם מרנא ז"ל ללמוד ולקח הכלי אשר הכין, נשבר לו הכלי ונשפך כל הקפה לארץ, אז אמר אני רואה שמן השמים אין מסכימים להוראתי זו, אלא לא פלוג חכמים בזמן שאחר הבשר יומם כלילה, זמן אחד להם. ע"כ.

פ"א. אן וראיתי בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ו סימן קע"א עמ' שנה) שכתב, דיש שהביאו מקור לזה מאיסור והיתר לרבינו ירוחם שכתב ג' שעות, וכבר העירו שרבינו ירוחם

פ"א. וראה בספר דברי ישראל להגאון רבי ישראל וועלץ זצ"ל (סוף ח"ב הערות על מנהגי חת"ס עמ' כח ד"ה ואידי) הביא מספר זכרון למשה בשם ראב"ד וורבוי זצ"ל, ששמע מבעל מח"ס דן מדניאל שזקינו המקובל רבי דניאל פרוסטיץ זצ"ל אמר, שמרנא החת"ס אמר לו שבעיונו בהלכות בשר בחלב המציא דבר, דמה דאמרינן ביו"ד (סימן פ"ט) דבעינן לשהות אחר אכילת בשר שש שעות, דהוא מטעם דעד אז זמן העיכול, זה אינו אלא למי שאוכל ביממא, אבל האוכל בשר בלילה וישן אח"כ, אף שלא עברו שש שעות מאכילת הבשר, מותר לשתות חלב, כיון דע"י שישן בינתיים ממהר העיכול לבוא.

ובהולנד המנהג להמתין שעה אחת².

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

סותר את עצמו, שבספר נתיב אדם כתב כשש שעות.

והביא דאחד מהרבנים אמר דאין די טעם מספיק למנהגם, ויש להם להפסיק מלנהוג עוד כן. אלא שבעל תשובות והנהגות כתב לבאר טעמם, דבני אשכנז ס"ל לעיקר כדעת התוס' [שהובא ברמ"א (סימן פ"ט) הנ"ל] דכל הטעם דבעינן להמתין אינו אלא משום היכירא, שלא יבוא לאכול בשר וחלב יחדיו, ולכן היכא דאוכל מיד בסעודה אחרת נמי איכא היכירא וסגי בכך. אלא דבני אשכנז סברי דכשקבעו חכמים השיעור בין סעודה לסעודה, כוונתם כשאוכל סעודה אחרת כפי הרגילות באותו מקום לאכול סעודה אחרת, וכיון שבאשכנז היה הפרש זמן של ג' שעות בין סעודת הבוקר לסעודת צהרים, א"כ הרגילות אצלם בין סעודה לסעודה הוי ג' שעות, ומשום"ה הוא דנקבע להמתין ג' שעות. ע"כ. [וכעין זה הבאנו להלן (סוף אות ל"ט) מספר מזמור לדוד לרבי דוד פארדו זצ"ל שהובא בדרכי תשובה].

והלום ראיתי בספר אהל יעקב על הלכות בב"ח לירידי הרה"ג רבי יעקב סקוצ'ילס שליט"א (עמ' רה) שהביא מהגאון רבי שמעון שוואב זצ"ל טעם להמנהג שנהגו יוצאי גרמניה להמתין ג' שעות, והוא מפני דהגדולים שם כגון הפרי חדש והגאון רבי נפתלי מאמסטרדם זצ"ל המתינו שעה אחת, והוסיפו להמתין עוד ב' שעות, משום הא דאמרינן בגמ' (פסחים יב, א) דאדם טועה עד

שתי שעות עיי"ש. ועוד, דבני אשכנז הוא דהחמירו כדברי הש"ך (סימן פ"ט סק"ח) שכל מי שיש בו ריח תורה ימתין שש שעות, אבל רוב המון עם שם שלא חשבו עצמן כגדולים, המתינו אך ג' שעות ע"כ.

בן עוד ראיתי בספר ביכורי אבי"ב (עמ' שמח) מכתבו של בעל השפת אמת זצ"ל להרה"ק רבי שלמה מראדזמין זצ"ל, ואף דהן אמת דהתם איירי בחולה, מ"מ חזינן את רוח הדברים עפ"י הדין. בראשית דבריו מברך אותו שישלח לו הקב"ה רפואה שלימה במהרה...הנה שמעתי וכו' כי כבוד תורתו מחמיר להשהות בין בשר וחלב ששה שעות, והוא חומרא יתירה כאשר נצרך לו החלב בכל עת, 'אחר ב' שעות מאכילת בשר עם הברת הפה מותר בלי פקפוק לשתות חלב', והחומרא להשהות שש שעות היא רק אל הבריא, וגם להם אינו מן הדין, ועכ"ש אשר כבוד תורתו אוכל מעט בשר, ועיקר [מה שאוכל מעכ"ת זה אינו אלא] הרוטב, בפרט בשר עוף, אין מקום כלל להחמיר בזה ע"כ.

ע. וראה עוד בספר אהל יעקב - הנ"ל (עמ' רו הערה א') שהביא מהגאון רבי שמעון שוואב זצ"ל, משום דהם סברי כדעת התוס' הנ"ל [שהובא ברמ"א (סימן פ"ט) הנ"ל] דכל הטעם דבעינן להמתין אינו אלא משום היכירא, שלא יבוא לאכול בשר וחלב יחדיו, ולכן היכא דאוכל מיד בסעודה אחרת נמי איכא היכירא וסגי בכך. ומה דהמתינו שעה

וראה בדרכי תשובה (סימן פ"ט סק"ו) שהביא מקור לדבר מספר מזמור לדוד לרבי דוד פארדו זצ"ל, שכתב שיש כמה מקומות שאין ממתניין אחר הבשר רק ג' שעות בקירוב אפילו בקיץ, ויש למנהג זה על מה לסמוך, הואיל ואם היה בחורף אז היה כבר זמן סעודתא אחריתא, א"כ ממילא מוכח דאינו מושך טעם גם לאחר ג' שעות עיי"ש. ע"א

העולה מן הדברים: גם אם לא עבר שש שעות מסיום אכילת בשר, יכול לאכול ולשתות מאכלי חלב"י.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

בערי אשכנז דהמון עם נהגו להמתין רק שעה אחת, והמדקדקין לבד ממתניין שש שעות, יש להן להמדקדקים להשוות מידותיהם ולהמתין שש שעות בין בקיץ ובין בחורף. ע"כ (דרכ"ת).

עב. ואבוא לסיכום הדברים דלעיל, א] לשון הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח) שכתב בזה"ל מי שאכל בשר בתחילה וכו' לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחת, והוא 'כמו שש שעות' עיי"ש. ב] וכן מצינו בלשון המאירי 'והוא שש שעות או קרוב לזה' עיי"ש. ג] בספר דעת קדושים כתב 'דהמכוון בערך קרוב לזה', ובפרט בבשר עוף עיי"ש. ד] יש עדות מגדולי הדורות הן מהחסידים והן מהפרושים שלא המתינו שש שעות שלימות, ה"ה בעל הדברי חיים מצאנו זיע"א, וכן בעל החפץ חיים זיע"א, והגאון בעל חזון יחזקאל זצ"ל, וכאמור כן הוא המנהג בסאדיגורה. וכמו"כ אצל הספרדים, כדהבאנו משו"ת יביע אומר (ח"א יו"ד סו"ס ד'). ה] וכן הביא הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל יסוד למנהגא דא מלשון הרמב"ם

אחת אך בכדי לקיים דברי הוזה"ק (פר' משפטים קכה, א) דכתב להמתין שעתא חדא, [וזה"ל כל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא, או בשעתא חדא, או בסעודתא חדא וכו'] ע"כ.

ועוד אמר לי ידידי הנ"ל שליט"א, דיש לו ידיד שהיה גר באמסטרדם - הולנד, ושם נהג כמנהג המקום להמתין אך שעה אחת בין בשר לחלב, ואח"כ כשנשא אשה עבר לדור בעיה"ק ירושלים תובב"א, והגיע לשאול את הגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל האם צריך לשנות ממנהגו ולהמתין שש שעות, והשיבו: שאינו צריך לשנות ממנהגו, ויכול להמשיך להמתין אך שעה אחת בין בשר לחלב.

עא. אמנם כבר הבאנו לעיל (אות ל"ד) מגן המלך שכתב, דשש שעות הוא דוקא - חלק רבע מעת לעת בין בקיץ ובין בחורף. ובשו"ת פרח שושן (יו"ד כלל א' סימן א') כתב שכן עיקר לדינא עיי"ש, וכ"כ בכנסת הגדולה (הגה"ט אות ו') ובשלחן גבוה (סוסק"ג). וע"ע בשו"ת ברכה (סימן פ"ט סק"ג) שכתב דלא מבעיא לדין דפשטה ההוראה כהמחבר להמתין שש שעות, אלא אפילו

אם אפשר להקל בשבועות בזמן המתנה בין בשר לחלב

(מ) כתב הכל בו (סימן ק"ו דף עט, א) ויש נמנעים מלאכול גבינה בסעודת מנחה של עצרת, לפי שהאריכו בתפילה עד חצי היום או קרוב לו, ומשם ועד סעודת המנחה ליכא שיעור ששה שעות. ויש שאין חוששין לזה, כיון שהוא תאב לאכול כבר נתעכל הבשר, אך כיון שעיקר השהיה בשביל בשר שבין השניים [וע"ע לעיל (אות ל"ד)] ראוי למי שאינו נמנע מהגבינה באותה סעודה - לחצות שיניו ולהוציא הבשר קודם שיאכל הגבינה, ואעפ"כ בזמן אחר אין ראוי לסמוך על חציית שניו אלא בשהות כשיעור. ויש נמנעין לאכול מעת לעת. עכ"ל.

וידועים דברי הנועם אלימלך להרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א (פר' משפטים ד"ה לא תבשל) שכתב בזה"ל, ...וגם אנחנו בחג השבועות התירו לנו חז"ל שלא להמתין אחר הגבינה השיעור כמו בשאר ימות השנה וכו' עיי"ש, וכבר הביאו בנועם אלימלך הנדמ"ח בהערה, מגליוני מהר"י דהעיר דצ"ע היכן חז"ל התירו שלא להמתין כבשאר השנה, וציינו לכל בו דידן. וכן הובא בחק יעקב (סימן תצ"ד סק"א), ומ"מ סיים דהסכמת האחרונים דגם בחג השבועות יש ליזהר כמו בכל השנה ע"כ. וכ"כ הפמ"ג (שם משב"ז סק"ג - א"א סק"ו) דיזהרו בכל מה שנוהגין בכל השנה, וכדי שלא לצאת שכרם בהפסדם ע"כ, והובא במשנה ברורה (שם סק"ז). וכ"כ בדרכי תשובה (יו"ד סימן פ"ט סק"ט) דאין לנו רשות לסמוך על הכלבו לאכול בשר תחילה ולא להמתין שש שעות, וכמ"ש בשיירי כנסת הגדולה (אור"ח סו"ס תצ"ד).

והלום ראיתי מובא מאדמו"ר רבי יחיאל מאיר מנאראל זצ"ל, שדברי הנועם אלימלך נסובו על המנהג של יחידי סגולה ואנשי מעלה אשר ביום שאכלו מאכלי חלב לא אכלו בשר [כמו שכבר הבאנו לעיל (הערה נ"ו) שכן נהג הרה"ק רבי דוד משה מצ'ורטקוב זיע"א. ולקמן (אות מ"ו) שכן היה הנהגת האריז"ל], וכן להיפך". ועל כך כתב שבחג השבועות אין להקפיד כל כך, והוא בכדי לקיים מנהג ישראל באכילת מאכלי חלב וגם שמחת יו"ט בבשר. ע"כ.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

הנ"ל. ו] ובפרט היכא שישן, דהשינה גורמת לעיכול מהיר. וכיוב"ז אמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל, דהיכא דישינ ג' שעות חשיב כהמתין שש שעות. [פ"ו - פ"ז].

עג. אמנם יש לדייק שהרה"ק מליז'ענסק זיע"א נקט 'גבינה', ונראה דאין הכוונה למשקה חלב כגון קאווע. [וע"ע לקמן הערה (פ"ו - פ"ז)].

עוד ראיתי לפרש דבריו בדרך אחר, בספר י"ג אורות (עמ' שצב) הובא מהרה"ק רבי איציק'ל מפשעווראסק זיע"א שאמר בשם הרה"ק מציעשנוב שכוונת הנועם אלימלך, שבכל השנה חייבים להמתין שעה שלימה אחר אכילת גבינה לאכילת בשר [כפשטות לשון הזוה"ק (פר' משפטים קכה, א) 'שעתא חדא'], אבל בחג השבועות די להמתין חצי שעה. [כמנהג העולם להקל בכל ימות השנה אחר מאכלי חלב]. ע"כ.

מדרשים חלוקים אם אברהם אבינו האכיל את המלאכים בשר בחלב

(מא) כתב בבאר היטב (סו"ס תצ"ד) ושמעתי שאוכלים חלב ואח"כ בשר, דלא כמו שעשו המלאכים אצל אברהם שאכלו בשר בחלב, שבעבור זה נתנה התורה לישראל ע"כ. וראה בשיטה מקובצת (על הדף, בכורות ו, ב אות ב') בזה"ל, ואף בירושלמי"ד משמע דאכלו בשר בחלב, דקאמר שאמר להם הקב"ה כשבקשו שתנתן להם התורה, אין אתם ראויים לקבלה, שמיד שתינוק בא מבית הספר מביאין לו חלב ואוכל, מביאין לו בשר ונוטל ידיו, אבל אתם אכלתם בשר בחלב כדכתיב (בראשית יח, ח) ויקח חמאה וחלב [ובן הבקר אשר עשה וגו'] ע"ה. ע"כ.

וכן הובא בדעת זקנים מבעלי התוס' (שם), מלמד שהאכילם בשר וחלב, וכשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל, אמרו המלאכים תנה הודך על השמים (תהלים ח, ב), אמר להם כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו ואתם כשירדתם למטה אכלתם בשר וחלב וכו', מיד הודו להקב"ה, והיינו דכתיב בפ' כי תשא (שמות לד, כז) כי על פי הדברים האלה כרתי וגו' וכתיב לעיל מיניה (פסוק כו) לא תבשל גדי וגו'. ומדרש זה חולק על מדרש אחר קיים אברהם אבינו ע"ה אפילו עירובי תבשילין (יומא כח, ב), פירוש תבשילין מעורבין, שלא היה אוכל

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

הבקר רץ אברהם, ואמרו חז"ל [עיין בילקוט ראובני בשם חסד לאברהם (עין משפט נהר נא)] שכן הבקר רץ מלפני אברהם, ואברהם ברא אחר ע"י ספר יצירה. וע"ז אמר וימהר לעשות אותו, ואין לו דין בשר, והיו יכולים לאכלו בחלב, וכיון שכן האכיל אברהם אבינו למלאכים בשר בחלב. ע"כ.

עד. בירושלמי לפנינו ליתא, אבל כן הוא במדרש שוחר טוב (ח'), ובפסיקתא רבתי (פ') עשר תעשר). עה. והמלבי"ם בפ"י התורה והמצוה (בראשית יח, ז) כתב מילתא חדתא, דהבשר שאכלו אין לו דין בשר, וממילא היו יכולים לאכלו בחלב. וז"ד אהא דכתיב (בראשית יח, ז) ואל

[מאכיל] בשר בחלב, גם לא בשר ואח"כ חלב אלא חלב ואח"כ בשר, דכתיב ויקח חמאה וחלב והדר בן הבקר אשר עשה, וכן נמי פירש רש"י קמא קמא דתקין אמטי ואיתו לקמיהו (ב"מ פו, ב). ע"כ.

ושמעתי ממו"ר הגאון רבי נתן געשטטנער זצ"ל (שבועות תשנ"ג), דלדברי הגמ' בב"מ הנ"ל דקמא קמא דמטיא אייתי לקמיהו, הרי שכל מה שגמר להכין הביא להם וממילא אכלו חמאה ואח"כ חלב ורק אח"כ את הבשר ע"כ, אלא שלא נטלו ידיהם בין החלב לאכילת הבשר, ואף דלא הוי אלא סייג דרבנן. ולכאורה אינו טעם מספיק שלא יתנו להם את התורה בעבור זה, אולם איתא בגמ' יבמות (מז, א) גר הבא להתגייר מודיעין אותו מצות קלות וחמורות, ואם הסכים לקבל על עצמו כל התרי"ג מצות לבר מסייג דרבנן אחד אין מקבלין אותו. ובגמ' שבת (פח, א) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ס' רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד וכו'. 'נשמע' רומז על מצוות דאורייתא ששמענו בהר סיני מהקב"ה, 'נעשה' רומז על מצוות דרבנן, שאף שלא שמענו ממש מהקב"ה אנו מקיימין.

אם בעינן להפסיק בין אכילת גבינה לבשר ע"י ברהמ"ז

(מב) כתב המג"א (סימן תצ"ד סק"ו), ועיין ביורה דעה (סימן פ"ט ס"ב בהגה) 'דאיין צריך להפסיק בברכת המזון אם אינו אוכל גבינה קשה עכ"ל, ושם ביו"ד איתא בזה"ל ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה, וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף וכו', ויש מקילין, ואין למחות רק שיעשו קנוח והדחה ונט"י וכו' ע"כ, הרי לכאורה חזינן דלא הזכיר דבעינן ברהמ"ז.

ובלבד שרד (או"ח שם) ציין לעיין מנחת יעקב (כלל ע"ו סק"ה). ושם הביא משיירי כנה"ג (או"ח סימן תצ"ד ס"ג) שכתב בזה"ל, ואע"פ שאני מן הנוהגין שלא לאכול גבינה ובשר בסעודה אחת, מ"מ לקיים המנהג לאכול מאכל חלב ובשר בחג השבועות אני אוכל מאכל חלב קודם 'ואח"כ אני מברך ברהמ"ז', ואחר שעה אני אוכל מאכל בשר עכ"ל, ובספר זכרון משה בליקוטיו (סימן כ"ו) כתב טעם לנוהגין היתר לאכול מאכל חלב ובשר בסעודה אחת ע"ש, וסיים שומר נפשו ירחק מהם עכ"ל, ונכון לנהוג כמו שכתבתי בשם הכל בו [שהובא לעיל (אות מ')] דאם ליכא עדיין ו' שעות, אזי יחצות את שינוי ויוציא הבשר שבין השיניים], או בעל שיירי כנה"ג [שיקדים לאכול את מאכלי החלב, והדר יאכל בשר]. ע"כ (מנחת יעקב).

מדבריו למדנו דבעינן להפסיק בברכת המזון בין סעודת גבינה לסעודת בשר^י. וכ"כ בספר באר מים חיים עה"ת (פר' וירא יח, ח), וז"ד, כי תדע אף שאין צריך לשהות בין גבינה לבשר, מ"מ ברהמ"ז ודאי בעינן כדי שיהא מסעודה לסעודה, ואף שכתב המג"א שאין צריך להפסיק בברהמ"ז, מ"מ המעיין ביו"ד (סימן פ"ט) ובתורת חטאת (כלל ע"ו)^י בעיניו יראה אשר ודאי צריך ברהמ"ז גם בין גבינה לבשר, וזה ברור להמעייין באמת, ואפשר שטעות סופר נפל בדפוס מג"א. ואין דרך לעשות שתי סעודות זה אחר זה מחלב ובשר בקביעות גמור, [מכיון] שיצטרך לברך על הקודם ואח"כ תיכף לישב לאכול סעודת הבשר וכו'. עכ"ד.

וכן כתב בשל"ה הק' (מסכת שבועות נר מצוה, אות ח' עמ' ר' בנד"מ תשנ"ג) בזה"ל, בפרט ביום קדוש כזה לעשות קינוח והדחה היטב, ולהפסיק בברכת המזון, ולהמתין שעה וכו'. עכ"ל. וכ"ה בפמ"ג (יו"ד סימן פ"ט ש"ד סקט"ז) כל שאין גבינה קשה נהגו להקל ע"י סילוק 'וברכת המזון'. ע"כ. ועיין באליה רבה (או"ח סימן קע"ג סק"ח) שכתב, דנראה דאף להזוהר מותר לאכול 'תבשיל' של בשר אחר גבינה בסעודה אחת ע"כ, אבל בשר ממש אין לאכול עם גבינה בסעודה אחת. כן הביאו בברכי יוסף - שיורי ברכה (יו"ד סימן פ"ט אות ז').

(מג) וראה עוד בפמ"ג (שם משב"ז סק"ג) שכתב בזה"ל, בטר גבינה רכה ראיתי מקילין קצת וסומכין על קינוח והדחה, ואפילו מאן דמחמיר מברך בשבועות ברהמ"ז על סעודת חלב ומכניס עצמו לאכול בשר אח"כ וכו' עכ"ל, מדבריו הכא חזינן דהוי רק חומרא לברך ברהמ"ז בין הסעודות.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

עו. ובש"ך (סימן פ"ט סק"ו) כתב, דבאם אכל שלא בסעודה בעינן ברכה אחרונה לסילוק ע"כ.

אחריתא עיי"ש, אולם בחמודי דניאל

(תערוכות הב' אות ט"ו) כתב, דמהני סילוק למי שאכל פחות מכשיעור, והיינו כל שנראה שמסלק עצמו מסעודה ראשונה. ע"כ. עז. ונראה דכוונתו על מנחת יעקב [הנ"ל] שכתב חיבורו על תורת חטאת. ומה שכתב הבאר מים חיים, שבשו"ע יו"ד מבואר דודאי בעינן ברהמ"ז בין גבינה לבשר, לא זכיתי להבין, דכאמור לא הזכיר כלל [הרמ"א] מברהמ"ז.

ויש לעיין באם אכל פחות מכשיעור שאינו צריך לברך ברכה אחרונה, היאך יעשה הסילוק. ויעיין ביד יהודה (פירוש הקצר סק"ו) שכתב, דהאוכל פחות מכזית ואינו מברך ברכה אחרונה לכאורה אין לו תקנה, לבר אם צריך לברך שוב ברכה ראשונה כגון שלא היה בדעתו מתחילה הוי זה כסעודה

ולפי"ז מה שכתב השל"ה הק' הנ"ל דבעינן להפסיק בברהמ"ז בין חלב לבשר, להילכתא לא בעינן לזה אלא בגבינה קשה. וכמו שכתב המשנה ברורה (סימן תצ"ד סקט"ז) בזה"ל, ואינו צריך להפסיק בברהמ"ז אם אינו אוכל גבינה קשה, אלא יקנה פיו יפה וידיח. כדאיתא ביו"ד סימן פ"ט. ע"כ. ובשעה"צ (סקט"ו) הביא מהפמ"ג, דבאם אוכל גבינה קשה צריך להפסיק בברהמ"ז. וימתין שש שעות ע"כ. וכך מסיק בספר מעדני השלחן (סימן פ"ט סקל"ט), דאפשר להתיר בסעודה אחת ע"י קינוח והדחה ונט"י.

[ועיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן ק"ס) שכתב, אף דמצד ענין המנהג היה יותר טוב לאכול בשבועות דוקא בסעודה אחת, אבל בשביל שלא לבוא לחשש איסור, דפעמים ישכחו ויאכל הבשר תחילה, לא רצו להנהיג כן, משו"ה יותר טוב לנהוג 'לברך' אחר אכילת החלב עיי"ש].

אולם למעשה כתב בספר מעדני השלחן (יו"ד סימן פ"ט ס"ב סק"ח - הנ"ל) נכון להחמיר להפסיק ע"י ברהמ"ז אפילו בין מאכלי חלב לבשר עוף, ויעשה ג"כ קינוח והדחה. ולעת הצורך יש להקל בין מאכל חלב לבשר עוף, בקינוח והדחה אף בסעודה אחת.

העולה מהדברים: עדיף להפסיק בין חלב לבשר ע"י ברהמ"ז, ומ"מ גם מי שאינן נוהגים כן, יש להן על מי שיסמוכו, השו"ע, והמג"א, ורבינו המ"ב.

היאך לנהוג באכילת סעודת חלב וסעודת בשר בשבועות

מד) בדרכי תשובה (שם סק"ט) העיר על המנהג שאוכלין בחג השבועות סעודה אחת מאכלי חלב ואין אוכלין כלל בשר ביום הזה, דאין לו מקום בדברי הפוסקים, דהא לא גרע משאר יו"ט דמחוייב לאכול בשר"ה, וכמ"ש ביד אפרים (יו"ד ריש סימן א') והביא ראיה מדברי הגמ' (ביצה י') דאם לא ישחוט אתי לממנע משמחת יו"ט, והביא מדברי התוס' בכתובות (ה, א ד"ה אלא) שכתבו דבארבעה פרקים בשנה היו רגילין להרבות בבהמות עיי"ש, הן אמת דבשאגת אריה (סימן ס"ה) העלה דאף דשמחת יו"ט בזמן הזה הוא מן התורה, מ"מ לא הוי החיוב

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

עח. וכן כתב בשל"ה הק' (מסכת שבועות נר ואח"כ אוכלין בשר לקיים ושמחת בחגך מצוה, אות ח' עמ' ו' בנד"מ תשנ"ג) בזה"ל, ואין שמחה בלא בשר. עכ"ל. נוהגין לאכול בחג השבועות מאכלי חלב,

לאכול בשר דוקא"ט, רק לעשות השמחה כראוי לו ובמה שנהנה ממנו עיי"ש, וא"כ י"ל דאם נהנה יותר ממאכלי חלב יכול לאכול מאכלי חלב.

אמנם מבואר בים של שלמה (ביצה פ"ב סימן ה') בפשיטות דאין שמחה אלא בבשר, דהא שמחת יו"ט הוא הסעודה, ולא נקרא הסעודה להיות בו לב טוב ושמחה בלי אכילת בשר וכו' עכ"ד, וזכרתי ימים מקדם כד הוינא טליא ששמעתי מפי אדמו"ר הגאון הקדוש רשכבה"ג בעל תשובת דברי חיים שאמר שאין דברי השאגת אריה מוכרחין, אלא שצריך לאכול ביו"ט בשר בהמה דוקא. וגם מה ששמעתי שיש שיחכמו שבליילה אוכלין בסעודתן רק מאכלי חלב ובסעודת שחרית אוכלין רק מאכלי בשר, באמרם שבזה יוצאין ידי חובתן לכו"ע. אמנם הנה בשערי תשובה (סימן תקכ"ט ס"ב) הביא מדברי המג"א (סימן תקמ"ו סק"ד) דגם בלילה הראשונה של יו"ט הוי החיוב שמחה מדאורייתא ע"כ, ולפי"ז גם בלילה הוי מצוה לאכול בשר דוקא.

וסיים הדרכי תשובה, על כן נכון לפני יותר המנהג שקבלתי מרבותי ומאבותי הקדושים נ"ע, לאכול המאכלי חלב בעצרת תיכף אחר התפילה בשעת הקדושה רבא בלא פת, רק בדרך סעודת ארעי, ומברכין ברכה אחרונה, וממתינין בערך שעה ויותר ואוכלין סעודת שחרית בבשר ויין ויוצאין בזה לכו"ע וכו', וזהו המנהג המובחר לפענ"ד. עכ"ד. ועיין שו"ת מהרש"ג (ח"א יו"ד סימן י"ג), דאפילו המדקדקים אינם ממתינים שעה עיי"ש, והמנהג הנפוץ להמתין חצי שעה - ולהלן (אות מ"ו) הרחבנו בזה.

בצפרא דיו"ט יטול ידי ויאכל סעודת חלב

ובין הערבים יאכל את סעודת הבשר

מה) ולכאורה איכא עוד אפשרות לצאת ידי כולי עלמא, דתיכף אחר התפילה והקידוש, יטלו ידיהם לסעודת יו"ט עם מאכלי חלב, ואחר שיסיימו יברכו ברהמ"ז, ובבין הערבים יאכלו בשר לכבוד שמחת יו"ט. ואם אפשר

~~~~~ ליקומי חיים ~~~~~

עט. ועיין מה שכתבנו בספר בירורי חיים פ. ברם מלשון הים של שלמה שהבאנו לעיל ח"ג (עמ' תקטז-ז אות י"ט והערה ע"ד) בזה. משמע דבעינן לאכול בשר בתוך הסעודה וע"ע (שם עמ' תתכא הערה אוק"ב ד"ה ולפי) דייקא. וכיוצא בזה מצינו במעדני יו"ט (ברכות פ"ז סימן כ"ג) שכתב אדברי הרא"ש לענין שבת.

יטול ידיו ויאכל עם פת^א.

ולענ"ד הא עדיפא מכמה טעמים, א] דכשאוכלין מיד אחר התפילה מאכלי חלב, הרי המכשול מצוי עד למאוד שאוכלים מזונות שיעור המחוייב בברהמ"ז, מאחר שחזרו מהתפילה רעבים, ובמקום שיברכו ברהמ"ז מברכים ברכת על המחיה, ובפרט להני דסברי דאף הדברים המלפתים מצטרפין, ויעויין בספר בירורי חיים (ח"א עמ' שיב) באורך בזה^ב.

ב] כשאוכלים בשר אחה"צ אזי יצא נמי דעת הפוסקים דס"ל דאף ביו"ט איכא חיוב לאכול שלש סעודות, וכדעת הרמב"ם (שבת פ"ל ה"ט), ועיין סידור יעב"ץ שהעיקר כדברי הרמב"ם^ג, ובספר טעמא דקרא (עמ' קז אות י"ח) הביא שמרן החזון איש נהג לאכול סעודה שלישית ביו"ט כשיטת הרמב"ם. ובמ"ב (סימן תקכ"ט סק"ג) הביא מהאחרונים שכתבו דאף דאין נוהגין לעשות סעודה שלישית ביו"ט^ד בפת, מ"מ טוב שיאכל פירות ע"כ, ולפי המבואר בשו"ע (סימן רצ"א ס"ה) בבשר עדיפא לצאת ידי חובת סעודה ג' מ'פירות', דהא איכא התם דיעה דבבשר מהני לצאת ואילו בפירות לא מהני.

העולה מן הדברים: כמה מעלות טובות למקום, תיכף אחר התפילה ליטול ידים לסעודת יו"ט עם מאכלי חלב, ואחר שיסיימו יברכו ברהמ"ז, ובבין הערביים יאכלו בשר לכבוד שמחת יו"ט. וכך נוהג הגר"ש אלישיב זצ"ל.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

אזי אפילו קודם ט' שעות מצוה להימנע, וכגון בימות החורף. ע"כ.

ובחור"ל ביו"ט א' - עיין ביה"ל (סימן תקכ"ט ס"א ד"ה בעיו"ט) דלהמג"א יש להימנע, ובביה"ל העיר דלא ברירא ליה כלל דבריו עיי"ש.

פב. והאי מישך שייכא בכל שבת, לאלו הנוהגים שלא לסעוד על אתר אחר הקידוש. ובשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' קיב) הארכתי בזה.

פג. וע"ע בלקט הלכות יו"ט לרבי יהודה אריה דינר שליט"א (פ"א הערה א' ו-ח).

פד. כדאיתא בשו"ע (סימן תקכ"ט ס"א).

(שם) - 'דחייב אדם לאכול פת ביו"ט משום שמחה וכו', ועיקר אכילה הוא לחם'. ואהא כתב (מעיו"ט) והא דאמרינן אין שמחה אלא בבשר [הרי לכאורה דאיכא שמחה אף בלא פת], כלומר דבבשר הוי שמחה, אבל ודאי דפת בעי בהדיה, דעיקר אכילה הוא לחם. ע"כ.

פא. מיהו כשחל שבועות בערב שבת מצוה להימנע מלקבוע סעודה מט' שעות ולמעלה, מפני כבוד השבת שייכנס לשבת כשהוא תאב לאכול, כמבואר בשו"ע (סימן רמ"ט ס"ב), ועיין במ"ב (סק"ז) כל שהוא משער בנפשו שעי"ז לא יהיה תאב לאכול בלילה,

מ"מ להנוהגים כהדרכי תשובה והמהרש"ג הנ"ל [(אות מ"ד)], יש להם להיזהר שבעתיים לאכול קימעה, כדי שיאכלו אח"כ את סעודת יו"ט לתיאבון. וכמו שכתב בביאור הלכה (סימן רמ"ט ס"ב סד"ה מותר) שלא למלא כריסו משאר אכילות קודם סעודת הפת עיי"ש.

המתנת חצי שעה בין חלב לבשר

מו) ע"ד המנהג להמתין חצי שעה אחר מאכלי חלב בשביל אכילת בשר. הנה בשו"ע לא הובא דבר זה. ואדרבה בשו"ע יו"ד (סימן פ"ט ס"ב) איתא דמותר לאכול אחר גבינה - בשר מיד, אחר שיעיין בידיו וידיה פיו במים, ובלילה שאינו יכול לעיין היטב ירחץ ידיו [ובפר"ח כתב דזה אינו אלא כשאכל בידים, משא"כ אם אכל בכף או במגריפה (מזלג²) א"צ לרחוץ ידיו], ובעוף לא בעינן

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

במזלג כדרך בני ארץ הגר [הונגריה], והרה"ק מדינוב אכל בידיו וחילק שיריים בידיו.

נענה הגה"ק מהר"ם א"ש ושאל את הרה"ק מדינוב, מדוע הוא אוכל בידו ואינו משתמש במזלג שהוא בדרך כבוד יותר, והשיבו הרה"ק מדינוב: הנה המזלג הוא אכן בריה שברא הקב"ה, אמנם הרי עצם עשיית המזלג נעשה ע"י גוים [וכאמור לעיל מדבריו רבינו חננאל] והם הם שהמציאו את צורתה, וכמעט שלא נעשה מצוה עמה, זולת בטבילת כלים כשטבלו אותה ביחד עם שאר כלים, לא כן ידי שבראה השי"ת כצלם דמות תבניתו, בצלם אלקים עשה את האדם (כן היה יכול להגיד על ידו הק'), והוא קבע צורתה, כמו שאמרו חז"ל (ברכות י, א) צר צורה בתוך צורה, ובידי זאת נתתי צדקה, והנחתי תפילין בידי הימנית על ידי השמאלית, ובה פתחתי את הגמרא ללמוד בה, ועשיתי בה מצוות רבות, ואף עתה קודם הסעודה נטלתי את ידי כתקנת חז"ל ובירכתי

פה. א] יעויין ברבינו חננאל (כ"מ כה, ב) שכתב בזה"ל, ...המזלג שיש לו ג' שיניים, ודרך 'בני יון' להחזיק חתיכת הבשר ולחתוך עם הסכין ולאכול וכו', ואין ידיו נוגעות בבשר כלל מפני הזוהמא. עכ"ל. מדבריו למדנו דדרך בני יון לאכול עם מזלג ולחתוך בסכין, משא"כ בלי סכין. וכמו"כ יש לחלק בין מזלג של ג' שיניים, למזלג המצוי במקומותינו שהוא של ד' שיניים.

ב] וראיתי מובא עובדא שסיפר כ"ק אדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל, ששמע מפי הרה"ח ר' יוסף פריעד ז"ל מתלמידי הגה"ק רבי מנחם א"ש זצ"ל בנו של הגה"ק מהר"ם א"ש זצ"ל מח"ס אמרי אש ומגדולי תלמידי החת"ס, שסיפר לו הגה"ק רבי מנחם א"ש, כי פעם אחת איקלע זקה"ק הבני יששכר מדינוב זיע"א לבית אביו הגה"ק מהר"ם א"ש, וערכו לכבודו סעודה גדולה, והביאו דגים ובשר ונתנו לפני המהר"ם א"ש ולפני הרה"ק מדינוב מזלגות, והמהר"ם א"ש אכל

לא קינוח ולא נטילה. וכתב הב"י (או"ח סימן קע"ג ד"ה ויש מחמירין), ויש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת, מפני שכתוב בזה"ק (פר' משפטים קכה, א) בזה"ל אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא, ארבעין יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי וכו'. ע"כ וביאורו, דכל מי שאוכל בשר בחלב בשעה אחת או בסעודה אחת, ארבעים יום נראה גדי מקולס על עורו. היינו שנצלה כולו כאחת ביחד עם ראשו ע"כ (מפירוש הסולם).

ובברכי יוסף (יו"ד סימן פ"ט שיו"ר ברכה סקי"ג) כתב, אכל גבינה מותר לאכול בשר אחריו מיד, רבים נהגו להחמיר, יש מי שממתין שעה וגם שיהיה בסעודה אחרת, והרבה גדולי ישראל נהגו להחמיר ששה שעות^פ כמו שתראה להרב כנסת הגדולה ואחרונים, (וגם אני שמעתי דיש נוהגין אם אכלו בשר ממתינין ו' שעות ואח"כ אוכל גבינה, ואם אכלו גבינה ממתינין ג' שעות ואח"כ בשר). ע"כ. ובשער המצוות (פר' משפטים) הובא שהאר"י ז"ל ביום שהיה אוכל גבינה^פ לא היה אוכל בשר עד הלילה עיי"ש.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

לבאר, דהנה איתא בגמ' (חגיגה טו, ב) אחר מאי, זמר יוני לא פסק מפומיה. וברש"י אחר מאי - מפני מה בא לידו כך ולא הגינה תורתו עליו, זמר יוני לא פסק מביתו וכו' עיי"ש, ובמהרש"א (ח"א ד"ה אחר) כתב, דנקט זמר יוני, דהיה בו מינות בזמר גופיה, וכה"ג אמרו בס"פ מרובה דחכמת יונית אסורה, וטעמא משום דמשכה למינות וכו' ע"כ, חזינן דאצל חכמה של בני יון הקפידו טפי, וא"כ ה"ה נמי בנד"ד כיון שהוא דרך של בני יון חששו טפי.

פז. ובכף החיים (יו"ד שם סק"ל) כתב, דכל חומרות אלו דוקא באוכל גבינה, אבל לא בשותה חלב או אוכל מאכלי חלב. ע"כ. [וע"ע בהערה דלקמן].

פז. ועיין בספר יפה ללב (ח"ח) שכתב, דפשוט דגם האריז"ל לא החמיר רק בגבינה,

על נטילת ידים, וכי אשתמש במזלג אשר גויים יצווה ואמאס לאכול בידי?, כיון ששמע זאת המהר"ם אש הניח את המזלג, וצויה שמהיום והלאה לא יביאו מזלג לשולחנו, ושוב לא אכל במזלג לעולם, וסיפרו שכשהיה אוכל הקוגע"ל בשבת והיה חם מאוד והיו ידיו נשרפות, ומ"מ לא הסכים להשתמש במזלג, כיון ששמע כן מהרה"ק מדינוב. עכ"ד.

ג] ובעי לן להבין מנהגי תהלוכות הצדיקים ולברר מקחם. וכבר אמרו ז"ל בפסיקתא זוטא (חיי שרה כג, יח), כל המברר מקחו של צדיק כאילו הוא מקיים עשרת הדברות. [וע"ע מה שכתבנו בזה בספר ביורוי חיים (ח"ד עמ' תקי הערה ט)]. דלכאורה מה איכפת לן שנעשה המזלג ע"י גויים, טפי מהבגדים והמנעלים שעשו הגויים. ושמעתי

ועיין בכף החיים (או"ח שם סק"ב) שכתב דמשמע מדברי הזוהר הק' הנזכר דאין חילוק אם אוכל גבינה קשה או רכה או חלב, דבכל ענין אין לאכול מאכלי חלב ובשר בשעתא חדא, או בסעודתא חדא אפילו אחר שעה, וע"כ כל ירא שמים יחמיר לעצמו ולאחרים הנשמעים לו שלא לאכול בשר אחר גבינה אפילו רכה או אחר מאכלי חלב עד אחר שעה אחת ובסעודה אחרת, אע"ג דלפום דינא מותר לאכול אחר הדחה וקנינוח הפה. כמ"ש ביו"ד (סימן פ"ט ס"ב). עיי"ש.

מעם שלא נהגנו להמתין 'שעה' בהזוה"ק בין חלב לבשר

מו) ובטעם שלא נהגנו להמתין 'שעה' כדאיתא בזוהר^פ, כתב בשו"ת מהרש"ג (ח"א יו"ד סימן י"ג) בזה"ל, אמנם כמדומה לי דבזה אפילו המדקדקים אינם נזהרים כל כך [ר"ל להמתין שעה], ואפשר דס"ל דמה שאמר בשעתא חדא אין הכוונה דוקא על שעה שלמה שהוא אחד מכ"ד שעות ביום, אלא זמן מה נקרא שעה לפעמים בלשון הגמרא, כמ"ש [תלמיד] רבינו יונה (ברכות ריש פ"ה)^פ עכ"ל, ואהא כתב בספר אמרי יעקב להגרי"מ שטרן שליט"א [על שו"ע יו"ד סימן רמ"ה הלכות מלמדים] (ביאורים עמ' פט), דזה כנראה סמך המנהג הנפוץ שממתנים חצי שעה בין גבינה לבשר. ע"כ.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

להתקדש בפרט ביום קדוש כזה לעשות קינוח והדחה היטב, ולהפסיק בברהמ"ז, 'ולהמתין שעה' ואח"כ יפרוס מפה אחרת ויערוך השלחן ובשר. עכ"ל. וכמו"כ נהג בעל שיירי כנסת הגדולה שהבאנו לעיל, וז"ל אני אוכל מאכל חלב... ואחר 'שעה' אני אוכל מאכל בשר ע"כ.

והלום שמעתי שכן המנהג בבית אדמו"ר מטשרנוביל שליט"א להמתין בין חלב לבשר שעה, כפשטות לשון הזוה"ק. ושכן מקובל מבעל מאור עינים מטשרנוביל זיע"א.

פ"ט. לקמן (אות מ"ט) הבאנו דבריהם.

וכיוצא בזה מאכל עב דלועס בשיניו ושייך בזה ענין מושך טעם, אבל בשתה חלב דרך שתיה לבד לכו"ע בהדחת הפה סגי ברוצה לאכול בשר אח"כ. עיי"ש. ובמקדש מלך על הזוה"ק (פר' פנחס דף רל"א, ב) כתב שקיבל מפי מגידי אמת שהאריז"ל היה מקפיד שלא לאכול בשר באותו היום שאכל גבינה [עיין לעיל (הערה נ"ו)], רק כשהיה אוכל גבינה קשה. ע"כ.

פח. וכן כתב בשל"ה הק' (מסכת שבועות נר מצוה, אות ח' עמ' ו' בנד"מ תשנ"ג) בזה"ל, נהגין לאכול בחג השבועות מאכלי חלב ואח"כ אוכלין בשר וכו', אז צריך לדקדק

סמוך הוא חצי שעה

וראה עוד בספר מטה ראובן לרבי ראובן חיים קליין זצ"ל אב"ד סנינא [חתן אדמו"ר רבי ישעיה ב"ר משה מקערעסטור זיע"א] (סימן קפ"ו) שכתב בזה, דהנה חזינן דתנן בפ"ק דשבת (ט, ב) לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל, ובר"ן (שם ד, א מדפי הרי"ף ד"ה גמ') מפרש דסמוך למנחה הוא חצי שעה, וכ"כ הרשב"ם (פסחים ריש פ"י ד"ה ערבי), וחזינן דחצי שעה היינו סמוך [וכ"ה להילכתא, עיין מ"ב (סימן רל"ב סק"ז), וע"ע מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תרעח בהערה אוק"ב). וכיוב"ז מצינו בריטב"א (שבועות יח, ב) שכתב, סמוך לוסתה שהזהירה תורה היינו סמוך ממש 'כגון חצי שעה' וכו' עיי"ש], ויותר מחצי שעה הוא מופלג, וא"כ י"ל דגם כוונת הזוה"ק שכתב 'בשעתא חדא' היינו זמן א' שהוא חצי שעה שנקרא סמוך, וע"ז סומכין העולם. עכ"ד.

וע"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"י סימן קל"ה) שכתב, דהחצי שעה הוא פשרה בין הזוה"ק דמצריך שעה, ובין השו"ע שאין צריך להמתין כלום, ומשו"ה עשו פשרה על חצי שעה. עיי"ש.

מח) ואפשר להביא עוד ראייה ליסודא דא, דהנה איתא במג"א (או"ח סימן ר"מ סוס"ק כ"ח) היוצא מבית הכסא אל ישמש מיטתו, סדר היום (דף ב, ב) בשם הזוהר. וז"ל (סדר היום) ואיתא בזוהר"א שיזהר האדם כשיוצא מבית הכסא שלא ישמש מטתו כל אותה שעה וכו' ע"כ, וכתב ביד אפרים ולענ"ד גם מה דקאמר אותו השעה לאו שעה ממש קאמר, אלא ר"ל אותו הזמן [זמן מה"ז], וכלשון הזוהר דלקמן שעתא חדא כתרי מילי וכו' עכ"ל, א"כ אף אגן נימא הכי בנד"ד דאין כוונת הזוהר לשעה ממש.

וכעין זה מצינו בספר כף החיים (סימן רל"ח סק"ט) שהביא משער הכוונות (דף נג ע"ג), טוב ליזהר שלא יישן האדם תיכף אחר תפילת ערבית, אלא ישהה

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

צ. ויסוד הדבר מגמ' גיטין (ע, א).
 צא. וראה בהגהות והערות בשו"ע הנד"מ (סימן ר"מ אות כ"א) שכתבו, שלא נמצא בזוהר.
 צב. לשון זה כתב היד אפרים בקטע שאחריו.

צג. והובא במשנה ברורה (שם סקנ"ד). ועיין בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"א סימן קד) דמסיק דיש להחמיר עד שיעור מיל, דזה נקרא עכ"פ חדא שעה, אבל פחות ממיל לא נקרא שעה כלל ע"כ. וע"ע בקונטרס פסקי תשובות לסימן ר"מ (אות כח) בזה.

עד שיעברו ג' שעות מן הלילה ואח"כ יישן ע"כ, ונ"ל דאלו ג' שעות אינן צריכות להיות שלימות, אלא שעה שהתפלל בה ערבית אפילו נשאר בה קצת תיחשב לאחת, ושעה שניה שלימה, ושעה שלישית מקצתה ככולה ע"כ.

ופשוט נמי דמה שכתב הב"ח (סימן כ"ה ד"ה ויניח) דתקנו ברכת התפילין 'להניח' ולא לקשור, 'דמשמע שיהיו מונחים עליו שעה אחת עכ"פ' עכ"ל, אין הכוונה שעה ממש, אלא שיהא מונח זמן מה. וע"ע מה שכתבנו בזה בספר בירורי חיים (ח"א עמ' לא בהערה ד"ה ואפשר).

מצינו שעה שהוא רק זמן מועט

ממ' ויעויין בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קצ"ט) שכתב לענין שעות שוות או זמניות, ובתוך הדברים כתב נמי, מצינו שעה שהיא רק זמן מועט, כמו בגמ' מו"ק (כ, א) לענין אבילות קודם הרגל שאם נהג אבילות אפילו שעה אחת, שכתבו הט"ז והש"ך (יו"ד סימן שצ"ט סק"א) 'פירוש כל שהוא', ולא בעינן שעה זמניות, וכ"כ בתשובת משאת בנימין (סימן ע"ד). וכן בשו"ע יו"ד (סימן ת"ב ס"ב) לענין שמועה רחוקה שמפסיק שעה אחת משום אבילות [היינו זמן מה], כדמוכח מעובדא דר' חייא (מו"ק כ, ב) [דאמא ליה שמועה רחוקה] ואמר שלוף לי מסאני והולך כלי אחר בית המרחץ - [משום דמקצת היום ככולו]. וכן אשתומם כשעה חדא גבי ספק ערלה (קדושין לט, א). וכן מתרגם ואַכְלָה אותם כרגע (במדבר טז, כא) 'כשעה'. ועוד ממ"ש התוס' בסוטה (יא, א ד"ה מרים) גבי מרים שהמתינה למשה שעה אחת, שהוכיחו שהוא רק זמן מה.

וכן הוכיח מהרי"ט (ח"ב אהע"ז סימן ב') בהך גמ' יבמות (קכא, ב) בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור הגדול - ובאו והודיעו לרבי חנינא בן דוסא שעה ראשונה אמר להם שלום, שניה אמר להם שלום, שלישית אמר להם עלתה, והרי א"א לאדם לעמוד ב' שעות משוות תחת המים ולא יחנק, 'ועל כרחך שעה זמן מה קאמר' צד.

ומ"מ כתב החת"ס דמריש הוא אמינא דהיכי דנוכל לפרש דסתם שעה בש"ס הכוונה לזמן מה, אבל עכ"פ עפ"י הרוב כל היכי דליכא הוכחה כנגדו יהיה פירושו ס' מינוט בשעה, אלא שעמד לנגדי לשון תלמידי רבינו יונה (ברכות ריש פ"ה ד"ה חסידים) [שהבאנו לעיל (אות מ"ז) בדברי המהרש"ג], שכתב אהא

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

צד. וע"ע בשדי חמד (מערכת השי"ן כלל ל"ב).

דחסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת וכו', דאע"ג דרוב סתם שעות שבש"ס זמן מה קאמר ולא שעה ממש, מ"מ הכא שעה ממש קאמר, מדפריך הש"ס כיון דג' פעמים ביום מתפללין ג' שעות מלאכתן מתי נעשית, ש"מ שעות ממש קאמר עיי"ש.

והוסיף - ועדיין אני אומר כל הנאמר בש"ס לדינא לא באו לסתום אלא לפרש שסתמו כפירושו שעה, ועיין ריש פרק תינוקת, אך כל היכי דמשתעי ש"ס מעשה שהיה ולא מורה הלכה ובא, ע"ז קאמרי תלמידי רבינו יונה דשעה זמן מה קאמר כמו במרים ושעה דר' חנינא בן דוסא הנ"ל, ומשום הכי קאמר דהך דחסידים הראשונים שלכאורה מה דהוה הוה, ובעוונותינו הרבים אבד חסיד מן הארץ, רק מספר [הגמ'] מעשה שהיה ובכה"ג סתם שעה היא שעה מועטת, אפ"ה שעה גמורה קאמר, ונ"ל דאף שם בגמ' נפק"מ לדינא - למי שרוצה לשהות שעה ממש [קודם ואחר התפילה] לא יהיה כחסיד שוטה. ע"כ. מדבריו למדנו דכל היכא דהש"ס בא למימר דין, אזי הכוונה שעה ממש, ולפי"ז אפשר לכאורה למידק דהכי נמי בנד"ד לענין המתנת בין חלב לבשר כוונת הזוהר שעה ממש.

(ג) ברם, מאן יימר דאם אמרינן הכי לגבי הש"ס אזי אמרינן אף בדברי הזוהר הכי. ואף החת"ס לא כתב דבריו לגבי הזוהר. ותו, דהנה בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן ר"ג) הביא ממעדני יו"ט (ברכות פ"ט סימן כ"ב אות ח') לענין נוסח ברכת אשר יצר 'א"א להתקיים וכו' אפילו שעה אחת', ונ"ל לפרש דשעה לאו שעה משעות ההשוייה ולא שעה משעות הזמניות היא, אלא היא מילה ארמית, וכדמתרגמינן (במדבר טז, כא) ואכלה אותם כרגע 'ואשיצינון כשעה חדא', ומהאי טעמא נמי אתי שפיר נוסח ברהמ"ז בכל עת ובכל שעה, וכן בברכת שים שלום, דהשתא שהשעה פירושו רגע וכו' ע"כ (מעדני יו"ט), הרי נמי שאין הכוונה שעה שלימה אלא זמן מסויים. וכן הביא (מהרש"ם) מש"ס דר"ה (טז, א) אדם נידון בכל שעה, שנאמר (איוב ז, יח) 'לרגעים' תבחננו.

וראיתי בספר פרי הדר להגר"פ פרידמן שליט"א (סימן פ"ט שפתי דעת סקט"ז, סביב לפרי אות כט) שכתב, דאף אם נאמר דכוונת הזוהר שעה ממש, י"ל דכל שעבר רוב שעה קרי ליה שעה חדא על דרך רובו ככולו, וכיון דלהמתין בין גבינה לבשר לא נזכר בש"ס, וגם בדברי הזוה"ק י"ל דאין כוונתו רק על זמן מה ולא על שעה ממש, וגם י"ל דאחר חצי שעה קרי ליה שעה מטעם דעבר רוב שעה, ע"כ נהגו להקל אחר חצי שעה. ויש לעיין ברמ"א ביו"ד (סימן ס"ט

ס"ו) שהזכיר דשיעור מליחה הוא שעה, [וכ"ה במשנה ברורה (סימן תנ"ט סקט"ו)] ובדגול מרבכה (יו"ד שם) סיים דבדיעבד אם שהה יותר מחצי שעה יש להקל אם כבר הודח, והוכיח שם דע"כ שעה הוא לאו דוקא ז', וזה קצת סיוע למ"ש. ע"כ צי'.

זמן המתנה בין גבינה צהובה לבשר

נא) כתב בדרכי משה (סימן פ"ט אות ב'), במרדכי (חולין סימן תרפ"ז) הביא מתשובת מהר"ם (דפוס פראג סימן תרט"ו) 'פעם אחת מסעודה לסעודה מצאתי גבינה בין שינים, גזרתי להחמיר על עצמי בבשר אחר גבינה, כמו בגבינה אחר בשר', ובבשר עוף אני מיקל. ע"כ. ובאיסור והיתר הארוך (כלל מ' דין ח') כתב, דבגבינה שעברו עליה ששה חדשים או גבינה המתולעת ז' מידת חסידות שלא לאכול אחריו בשר באותה סעודה כתשובת מהר"ם. ע"כ. וברמ"א (סימן פ"ט ס"ב) כתב,

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ואינו בטל, עיין מס' כלאים (פ"ב מ"א) כל סאה שיש בה רובע ממין אחר, דהיינו אחד מכ"ד בסאה, ימעט - שיהא פחות מאחד מכ"ד ויתבטל, ועיי"ש ברע"ב, אלמא דאחד מכ"ד יש לו חשיבות. וע"ע במס' חלה (פ"ב מ"ז) שיעור חלה אחד מכ"ד בעיסה, דהוי דבר חשוב. עיי"ש ברע"ב. והכי נמי לענין ת"ת שעה היא חלק אחד מכ"ד שעות שביום, דאית ליה חשיבות. ע"כ.

וראה עוד בספר שיחות מלוה מלכה למו"ר הגר"נ געשטטנער זצ"ל (ח"א עמ' כ'), שהביא מהגה"ק בעל קרן לדוד זצ"ל, דבאם האדם לומד שעה או שעתיים ביום, הרי זה מתבטל ברוב שעות היום שבהם אינו לומד תורה. אמנם כבר יסדו חז"ל יסוד גדול, דכל קבוע כמחצה על מחצה (כתובות טו, א), אזי אף שלומד רק שעה או שעתיים אין זה מתבטל - דכל קבוע וכו' ע"כ.

צי. כתב הרמ"א (יו"ד סימן פ"ד סט"ז) הא

צה. ויעויין בקובץ אגרות חזון איש (מכתב קע"ח) שכתב בזה"ל, ...דכל מקום שנוכרה שעה בגמ' ובפוסקים, ואין להלכה שבדבריהם קשר עם היום, כל שעה היא אחת מכ"ד, כמו שעות דשיעור הוצאת הנפש בנטבע, 'ושיעור שעה במליחה', וי"ב שעות דחידוש הלבנה וכו' עכ"ל.

צו. אולם לגבי תלמוד תורה נהגו לקבוע עיתים לתורה שיהא לפחות שעה שלימה, וח"א כתב סימן לדבר הא דאיתא בגמ' (ביצה כד, א) לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו 'שעה אחת', ועיין בגמ' (ברכות כח, א) שרבן גמליאל אף ביום שהעבירוהו מנשיאותו 'לא מנע עצמו מביהמ"ד אפילו שעה אחת', וכתב הרמב"ם בפירושו המשניות (ידים ד, ד) והתבונן איך לא הניח ר"ג מלהכנס לביהמ"ד ביום ההוא...לפי שהוא לא רצה בביטול התורה.

ואשכחן שחלק אחד מכ"ד יש לו חשיבות

ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה [להמתין שש שעות. ט"ז סק"ד], וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף וכו' (וכן הוא בזוהר (פר' משפטים קכה, א)) וכו', ויש מקילין. ועיין ש"ך (סימן פ"ט סקט"ז) אפשר דגם הזוהר מודה דסגי שעה אחת, דהא לא אסר רק בסעודה חדא ובשעתא חדא. ע"כ.

ומצאתי בפסקי הלכות להגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל שהובאו בקובץ מוריה (טבת תשנ"ו עמ' עט), ששאלוהו כמה זמן יש להמתין מאכילת גבינה צהובה לבשר, והשיב - שרק הגבינות שעשו פעם היו צריכים להמתין (כנהוג שש שעות), אבל הגבינות של היום אינם דומים כלל לגבינות ההם ויש להחשיבם ככל שאר מאכלי חלב הרגילים, ונוהגים להמתין חצי שעה ולנקות את הפה. ע"כ.

(ג) וזכורני בימי בחרותי, אירע שבישיבה הק' נתנו יחד עם פת שחרית גבינה צהובה, ועד זמן סעודת הצהרים לא עברו שש שעות, ושאלתי לראש הישיבה מו"ר רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל את המעשה אשר יעשון, והשיבני מאחר דגבינות שבימינו אין מעמידין אותן זמן רב כ"כ כבעבר^א,

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

צמ. שוב ראיתי דיסוד דבריו מדברי החזון איש זצ"ל, דבספר נזר החיים (עמ' ריג תשובה קנד) הובא דהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א נשאל: האם לגבינה צהובה שבימינו יש דין גבינה קשה לענין המתנת שש שעות. והשיב: רק גבינה שתהליך יצורה נמשך שנה, ואין דבר כזה בימינו.

ובהערה (שם קלד) הביא דשאל את הגר"ח שליט"א, ע"ד מה דהגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק בקובץ תשובות (הנדמ"ח סימן נ"ח) דצריך להמתין שש שעות. והשיבו: דמה שאמר דזה רק בגבינה של שנה, כן שמע ממרן החזו"א זצ"ל, ואנן איננו יכולים לחלוק על החזו"א, אך מו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל יכל לחלוק על החזו"א. ע"כ.

דשרינן לאכול התולעים, כיון שלא פירשו לגמרי. וז"ד נוהגין בתולעים של גבינה לאוכלן, אעפ"י שקופצין הנה והנה על הגבינה, אבל אם פירשו לגמרי אוסרין אותן. ובש"ך (סקמ"ו) כתב, על הגבינה לאו דוקא, וה"ה בקערה דכן רביתיהו ע"כ.

צח. ושם הוסיפו בזה"ל, א"ה: על אף האמור, מרן זצ"ל בעצמו נהג להמתין שש שעות לאחר אכילת גבינה צהובה. ע"כ. וע"ע בספר מאור השבת (ח"ג, פניני המאור מכתב לה) שהביא מהגרש"ז זצ"ל, דיש שמחמירים בזה, כיון דבאופן מלאכותי נעשה גבינה ישנה [כשל פעם]. ושכן הורה המנחת יצחק להמתין שש שעות [עיי' להלן (הערה ק"ג)]. עיי"ש.

אזי אם עברו ג' או ד' שעות מסיום אכילת גבינה צהובה סגי. עכ"ד.

ובשו"ת מעדני מלכים להגאון רבי לוי רבינוביץ זצ"ל (ח"א סימן פ"ו) הביא ממכתב הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א אליו, וז"ל שמעתי ממרן החזו"א זצ"ל שאין להמתין ו' שעות, רק אחר גבינה שיבשה י"ב חודש. ולא ידעתי מקורו ע"כ. ועיין מה שהשיבו (שם סימן פ"ז), למצוא מקור לדברי החזו"א. וראה עוד בקצוש"ע הלכות בשר בחלב שהביא מהגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל ק"א והגר"מ שטרן מדערברצין זצ"ל מח"ס שו"ת באר משה, דס"ל נמי דלא בעינן שש שעות.

נג) ובספר אמרי יעקב - הלכות מלמדים להגרי"מ שטרן שליט"א (עמ' צא-צב) כתב נמי, דאין להחמיר בסתם גבינה שאינה ו' חדשים, אף שלפי ראות העין נראית כקשה, דהרי ידוע דבימות הקיץ אם יעמוד פרוסת גבינה צהובה מחוץ למקרר ואינו עטוף בניילון, יתקשה עד למאוד תוך יום או יומיים, ובודאי שאין דינו כקשה ו' חדשים. דהא מצינו בספר תורת האשם לבעל התויו"ט ביאר מה שכתב הרמ"א בספרו תורת חטאת (כלל ע"ז דין ב') דכן נוהגים רבים שלא לאכול בשר אחר גבינה קשה, וז"ל אחר גבינה קשה, והפכו מתוק, כי הקשה שהפכו רך, אדרבה אינו נדבק כלל, אלא קשה דאמרן הוא שמחומץ, שהפכו מתוק, ועל שם שמחומץ וקשה על האדם לאכלו נקרא קשה עכ"ל.

הרי לן מדבריו דקשה, היינו חמוץ מאוד עד כדי שגורם קושי לאדם לאוכלו. אבל גבינה שאין בה חמיצות וחרירות כ"כ, ס"ל שאינו נדבק בין השניים. ולפי"ז מה שכתב תורת חטאת הנ"ל דגבינה ישנה ששה חדשים נדבק

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ק. וח"א שאלני, מהו שיעור זה של ג' שעות, או דבעינן שש שעות, או דסגי שעתא חדא, ומהו שיעור זה של ג' שעות כמין פשרת ביניים.

והאמת דשיעור זה של ג' שעות כבר הבאנו לעיל (עמ' תעא) מדרכי תשובה (סימן פ"ט סק"ו) שהביא מקור לדבר מספר מזמור לדוד לרבי דוד פארדו זצ"ל, שכתב שיש כמה מקומות שאין ממתניין אחר הבשר רק

וכמו"כ הארכנו לעיל (הערה ס"ט) להביא מקורות, ע"ד מנהג יוצאי גרמניה שנהגו להמתין ג' שעות אחר בשר לגבינה. קא. להלן (אות נ"ד) יבואר עוד.

בין השינים, צריך לומר דזהו דוקא ששה חדשים, אבל עצם חוזק וקישוי של גבינה אם אינה ששה חדשים אין לחוש כלל.

זאת, ועוד, הא בש"ך (סימן פ"ט סק"ז) כתב אהא דמסיק הרמ"א (שם ס"ב) דטוב להחמיר בבשר אחר גבינה. דהנה מצינו להמהרש"ל בספרו ים שלמה (חולין פ"ח סימן ו') שהיה קורא תגר על המחמירים [כהרמ"א], שהוא כמו מינות ואפיקורסות. ואמר (מהרש"ל) דדוקא מהר"ם (עיי' שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סימן תרט"ו)) שבא מכשול לידו פעם אחת החמיר, אבל מי שלא בא לידו תקלה לא יכול להחמיר עיי"ש, והגם דאנן לא נקטינן כוותיה דהמהרש"ל, אלא נהגנו להחמיר כהרמ"א, מ"מ הבו דלא לוסף עלה, והיינו דרק היכא דהגבינה קשה שהועמדה ששה חדשים, ויש בה חמיצות וחריפות.

ולכן להילכתא גבינה צהובה הנפוצה בינינו, שאין בה חריפות וחמיצות כ"כ, ואדרבה נוח לאכלה, אין לה דין גבינה קשה, וא"צ להמתין יותר משעה אחת, במקום שאין מנהג להחמיר בזה. לבר מהמדינות שמצוי בהם גבינות חריפות כגון שווייץ או צרפת, יש להחמיר בזה. וכן בא"י אם הוא מאותו סוג גבינה שהיא חריפה וחמוצה. [וכן הכריע הגר"ש דבלצקי דבגבינה צהובה סגי להמתין שעה].

ספק אם עבר ששה חדשים א"צ להחמיר

והוסיף, ואף באית לן ספק אם כבר עבר ו' חדשים, אין להחמיר, דהא אפילו עבר ו' חדשים אין זה מעיקר הדין, דכאמור [לעיל (אות נ"א)] באיסור והיתר הארוך (כלל מ' דין ח') כתב, דבגבינה שעברו עליה ששה חדשים או גבינה המתולעת 'מידת חסידות' שלא לאכול אחריו בשר באותה סעודה כתשובת מהר"ם ע"כ, א"כ במקום ספק א"צ להחמיר, דאין זה אפילו ספק דרבנן, אלא ספק במידת חסידות דרבנן. ובפרט דהט"ז (סימן פ"ט סק"ד) ס"ל דאפילו בודאי יש להקל, דכתב דדוקא בגבינה מתולעת יש להחמיר, משום שהוא מושך טעם, וכן אם הועמד בקיבה שהוא חריף וחזק. משא"כ בסתם גבינה אף שהיא קשה ונשאר בין שיניו והועמד יותר מו' חדשים, א"צ להמתין שש שעות. וכיון שכן במקום ספק ודאי שאפשר לסמוך עליו, וכמ"ש בכף החיים (שם סקמ"ח) בשם דעת קדושים (שם סוס"ב) ומקדש מעט (סוף אות ט') ק"ב.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

קב. וע"ע בקובץ מבית לוי היו"ל ע"י בית ובהיותי בבית ההוראה בזכרון מאיר, ההוראה זכרון מאיר בב"ב (עמ צב), מה שמעתי מהגרי"מ שליט"א, דלפני שהכניס שכתב הגרי"מ שטרן שליט"א. מאמרו לקובץ מבית לוי הנ"ל, התחבט

וכיוצא בזה כתב בשו"ת אבן ישראל להגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל (ח"ט סימן ס"ח), אפילו הצהובות אינן קשות כ"כ כגבינות הישנות מלפנים שהיו בנות ששה חדשים, ואין נשאר מהן בין השינים יותר מסתם גבינה רכה ואין טעמן נמשך יותר מחצי שעה, וגם אינן חריפות יותר מכל גבינה, ואין צריך להמתין אחריהן שש שעות ע"כ.

נד) וכן ראיתי בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ו סו"ס קעא) שכתב, דנחלקו פוסקי זמנינו היאך הדין בגבינה צהובה ושאר גבינות קשות שבזמנינו שע"י אמצעים מלאכותיים נעשות קשות בתוך זמן מועט, שדעת הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל שאין זה כגבינה קשה שעברו עליה ו' חדשים שעליה דיברו הפוסקים, שההיא היתה קשה כ"כ שצריך 'ריב אייזן' לחותכה. וכן פסק הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל [עיין לעיל (אות נ"ג)], דמכיון דלא עברו עליה ו' חדשים אזי אין נדבקת בין השיניים יותר מגבינה רכה. וכמו"כ אין טעמה מושך יותר מגבינה רכה. אמנם יש פוסקים שמחמירים, וטעמם דכהיום ע"י אמצעים מלאכותיים נעשית קשה כמו גבינה ישנה שעברו עליה ו' חדשים, ולכן דינה כגבינה קשה. ושכן הורה בעל המנחת יצחק, להמתין עליה ו' שעות^פ.

אולם לענ"ד (תשובות והנהגות) נראה דסגי באם עשה קינוח והדחה וממתין שעה, יכול להקל לאכול בשר אחר גבינה צהובה ושאר הגבינות הקשות שבזמנינו. דהרי דעת הש"ך דסגי להמתין אחר גבינה קשה [אמיתית] כשעה, משום דסמכין על המנהג שהביא הרמ"א, דאפילו בגבינה אחר בשר סגי בהמתנת שעה. ואם כי לא קיי"ל כהש"ך, אלא בעינן להמתין אחר גבינה קשה כשש שעות. אבל בנד"ד דהוא פלוגתא אם דינה כגבינה קשה, יכול לצרף דעת הש"ך ולהקל בעשיית קינוח והדחה, ובהמתנת שעה.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

חלק ב', דזה הדפיס מלפני שנים רבות. ומאז כבר חזר ושנה פרק זה עכ"ד.
קג. וראה בקובץ מבית לוי (סיון ה'תשע"ז עמ' ח' הערה י"ג) שכתב, שמעתי בשם המנחת יצחק זצ"ל שיש להחמיר בזה, משום דכהיום החומרים שמכניסים לגבינה - עושים במשך חודש את אותה פעולה שנעשתה בעבר במשך ששה חדשים. ע"כ.

בעצמו, כיון דרבו בעל שבט הלוי זצ"ל היה סבור להחמיר בגבינה צהובה [כדהבאנו להלן (אות נה)], וכיון שכן הראה לפניו מה שהעלה בזה, ושאל האם יוכל להדפיסו. ואחר שעבר על הדברים, השיב שיכול להדפיסו בקובץ הנ"ל, הגם דזה שלא כדבריו.
והוסיף (הגרי"מ שליט"א) דראיתי על מורי ורבי, דבאם היה מדפיס עתה מחדש תשובתו בזה, לא היה כותב כמו שהעלה בשבט הלוי

ויש הנוהגין להמתין כשעה, אבל מדקדקין שמלבד הקינוח והדחה, מנקים גם השיניים במברשת, שלא יישאר גבינה בין השיניים. וכעין זה מצינו בדברי הט"ז (שם סק"ד) שמקיל בגבינה קשה שאין טעמה מושך, ומ"מ יעשה מלבד קינוח והדחה גם ניקור השיניים. ע"כ (תשובות והנהגות).

נח) אולם בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן ל"ה) כתב בזה"ל, דרכי להחמיר בזה, וטעמי דכהיום הכל נמכר בחנות ויש לו כל מיני גבינות, אלה שהם פחות משה חדשים, ואלה שהם יותר משה חדשים, והיה צריך לזה לוח זמנים מתי נעשו, וזה בלתי אפשרי, על כן עלינו להחמיר בכל [גבינה] קשה. דבלאו הכי מצאתי באחרונים שנוטים להחמיר בגבינה קשה אפילו פחות משה חדשים, ולהקל בכל רכה גם כשהיא קצת מלוחה וגם כשנותנים לתוכה איזה טיפות מעמיד כידוע. ע"כ.

וראה בקובץ מבית לוי (סיון ה'תשע"ז עמ' ח' הערה י"ג) שכתב, הוראת בעל שבט הלוי זצ"ל, שאחר אכילת גבינה צהובה גם של זמנינו יש להמתין שש שעות, 'וגם בנמסה ע"י חום - כגון משולשים'. ועל כן לא יאכל בקידוש בבוקר גבינה צהובה, אם אוכל את הסעודה [הבשרית] בתוך שש שעות. ע"כ.

נו) והלום ראיתי בבן איש חי (שנה ב' פר' שלח סקט"ז) שכתב דבר חידוש, שאם היא גבינה קשה שעברו עליה ששה חדשים ויותר אזי שוהין שש שעות, ואם לא עברו עליה ששה חדשים אזי ממתין שעה אחת לכל חודש, שאם עבר עליה חודש אחד ממתין שעה אחת, ואם שני חדשים ממתין שתי שעות, וכן ע"ז הדרך. והרה"ג החסיד מהר"א מני אב"ד דחברון העיד, שאין מנהגם בעיה"ק ירושלים ת"ו להמתין אחר גבינה ולא כלום, בין בגבינה חדשה בין ישנה. ע"כ. מבואר מדבריו שבזמנו מנהג ירושלים היה להקל לגמרי. וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ו יו"ד סימן ז').

זמן המתנה אחר פיצה

נז) וע"ד זמן המתנה אחר פיצה, הנה כתב הט"ז (סימן פ"ט סק"ד - הנ"ל) דגבינה 'מתולעת' ואוכל התולעים הוה כמו בשר דמושך זמן, וכן גבינה שהועמדה בקיבה שחריף וחזק ראוי להמתין שש שעות הואיל שהועמדה בקיבה מושך טעם, ואהא כתב הפרי מגדים (משב"ז סק"ד) דלדברי הט"ז גבינה מפרה אף שהיא קשה א"צ להמתין שש שעות, דלא מקרי גבינה בין שיניו, והפר"ח חולק דמקרי גבינה, וראוי להחמיר בגבינה קשה ע"כ (פמ"ג), ויש מי שכתב דאף להסוברים דבעינן להמתין בזה"ז אחר גבינה צהובה שש שעות, מ"מ אם

אוכל אותה לאחר שרוככה כגון בפשטידא או בפיצה יש להקל, מאחר שאינו קשה, ותו דהא כהיום אין מעמידים בקיבה.

אולם יעויין בקובץ תשובות מהגרי"ש אלישיב זצ"ל (סימן נ"ח) דפליג דאין לחלק, וז"ל אכן לדינא תרי טעמי נאמרו בהא דאסור לאכול גבינה אחרי בשר, א [מפני שטעם הבשר נמשך עד זמן רב [כדעת רש"י. ועיין לעיל (אות ל"ד)]. ב [טעם הרמב"ם משום דבשר בין השיניים מקרי בשר (עיין ט"ז (ריש סימן פ"ט)), ומעתה באיסור לאכול בשר אחרי גבינה צהובה [עיין בערוך השלחן (שם סי"א) 'שוויצר קעז' שיש בהם הרבה שמנונית והטעם נמשך הרבה זמן^פ], ועיין פרי חדש שהוא חולק על הט"ז, וז"ל בגבינה קשה שייך טעמיה דהרמב"ם [משום בין השיניים] כי גם גבינה בין השיניים מקרי גבינה, אכן בגבינה רכה לא שייך הטעם של הרמב"ם [כי לא נשאר מאומה בין השיניים], אך להטעם השני [שטעם הבשר נמשך, אזי] בגבינה צהובה שהוא חריף וחזק, והטעם נמשך [משום השמנונית] אין נפק"מ במה שנתרככה, [ובעינן להמתין שש שעות]. עכ"ל.

העולה מהדברים: בגבינה צהובה של זמנינו הרבה מגדולי הפוסקים סברי דלא בעינן להמתין אחריו שש שעות^פ, וסגי אף בג' שעות, וי"א אף שעה אחת סגי, וכ"ש בפיצה.

הַלְבוּשׁ יו"ט

נח) יש לפתוח בקבוקי היין ושקיות חלב בערב יו"ט^פ.

~~~~~ לִיקוּטֵי חַיִּים ~~~~~

קד. סוגריים זה במקור. ועיין מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים ח"ח (עמ' קסג הערה א'). קה. ובהיותי בבית ההוראה שמעתי מהגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א שכיום יש גבינות בשוק, שצריכים להמתין שש שעות, א [גבינה משולשת - מותכת. ב] גבינה מעושנת.

קו. מקור הדבר בשו"ע (סימן תק"ט ס"ו) דאסור לנקוב נקב חדש בחבית ביו"ט. ובמ"ב (סקכ"ח) שהרי אפשר לנקבה מערב יו"ט. עיי"ש. ועיין בספר שמירת שבת ופ"ע בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סו"ס קכב ענף י') שכתב, דהא ברמ"א (סימן תק"ט ס"א) מבואר, דאף בדבר שנשבר ביו"ט דלא

(נמ) נוהגים להדליק הנר קודם הליכה לביהכ"נ, כבכל עש"ק (מט"א סימן תקצ"ט ס"י, ועוד), כאשת הסמ"ע (הקדמת בן הסמ"ע בטור יו"ד ח"א) ק"י.

ומברכים קודם הדלקה עובר לעשייתו, דלא ככל ע"ש (מ"ב סימן רס"ג סקכ"ז, דהרבה אחרונים ס"ל הכי), וכאשת הסמ"ע הנ"ל ק"י. והיינו להדליק 'הגפרור (ארוך)' קודם הברכות, ולברך ברכת ההדלקה ולהדליק הנרות, ואחר שהדליקה תברך שהחיינו ק"י [עיין להלן (אות ס') בזה].

(ס) ברכת זמן מברכין בהדלקת הנרות. (רעק"א בהגהותיו סימן רס"ג ס"ה) דאין למחות במקום שנהגו (מ"ב סקל"ג) ק"י.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

(עמ' רחצ) שכתב, דהנשים שנהגו לברך ברכת שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, יש להן לברך ברכת זמן 'אחר ההדלקה', ולא קודם לה, כיון דהוי הפסק בין הברכה להדלקה, שהרי ברכת שהחיינו אינה עולה על ההדלקה אלא על היום, ולא שמענו שיהא דין סידור על הדלקת הנר, רק על הכוס.

והוסיף, דלכן באמת נהגו לברך אף ביו"ט ברכת הנר אחר ההדלקה, ולא מיחו הגדולים בידם, כיון דהיו מברכות זמן בהדלקת הנרות ביו"ט, וכל זה כדי דלא ליהוי הפסק בין הברכה להדלקה. ע"כ.

בן אולם בספר אור לציון (ח"ג אות פי"ח אות ג' בביאורים) כתב, דאין לחוש להפסק בין ברכת שהחיינו להדלקה, משום דגם ברכת שהחיינו שייכא לנרות, דבאו ג"כ לכבוד היום. וכן מוכח מהאחרונים שלא חששו לזה. ועיין בתשובות והנהגות (ח"א סימן ע"ב) שכתב, דאם מברכות זמן בהדלקה לא מהני תנאי שלא לקבל יו"ט.

ק"י. וע"ע בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' תס הערה כג) בזה.

היה שייך לעשותו בערב יו"ט, דשרי לתקנו מעיקר הדין, עכ"ז אין מורין לרבים [כמבואר בגמ' (ביצה כח, ב) וברש"י (ד"ה הלכה)], דחיישנן שמא יבוא לתקן ביו"ט דבר שנשבר בעיו"ט עיי"ש, מ"מ דבר [כגון מאכל] שטבעו להתקלקל כשעושים אותו בעיו"ט, אין שייך להחמיר מלהורות לרבים שמותר. אבל דבר שאינו מתקלקל [כגון שקית חלב אם יפתחו בעיו"ט], אין להתיר באפשר לעשותו מעיו"ט. ע"כ.

קז. בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן ס"ט - הנדמ"ח בשולי הגליון) כתב, דראוי לעשות כן. וראה בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' תנו הערה כב) מה שהרחבנו בנדון זה.

ויש שנתנו טעם להמנהג שמברכים על הנרות אחר שחזרו מביהכ"נ, והוא מפני דבאם חל יו"ט במוצש"ק שלא יבואו לידי מכשול וידליקו טרם הליכת בעליהן לביהכ"נ, ועדיין שבת.

קח. וכתבנו בזה בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' תנח ד"ה ברם).

קט. א] וראיתי בספר הלכות חג בחג - פסח

סא) הנשים שבירכו שהחיינו בהדלקה, ובקידוש יוצאים מהבעל אף בברכת בפה"ג, לא יענו 'אמן' אחר ברכת שהחיינו שלו, דלא ליהוי הפסק בין הברכה להשתיה. (שבט הלוי ח"ג סימן ס"ט). [ובספר בירורי חיים (ח"ב עמ' תנו ואילך) הרחבנו בזה]. ק"א

סב) מותר לחתוך ביו"ט ירקות דק דק לצורך היום"י, אף בלי שינוי (מ"ב סימן תק"ד סק"ט, ושעה"צ סק"ח מהגרע"א), וכו"ע מודו בה, כיון דאם יחתכנו בעיו"ט

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

קיא. כתב החק יעקב (סימן תע"ג סק"א) **אם שכח לומר שהחיינו בעצרת, יש לה תשלומין כל שבעה. ע"כ. ובשעה"צ (שם סק"ה) כתב, דכוונתו משום דלענין קרבנות יש לו תשלומין, ה"נ לענין ברכת זמן. והשיג על דבריו, דהא פשיטא דאם יעשה את הימים האלו שאחר היו"ט ל'רגל, יעבור על בל תוסיף, והיאך יברך שהחיינו על זה הזמן. והביא מדברי הפמ"ג דלמעשה אין לנהוג כן. ע"כ.**

קיא. כתב החק יעקב (סימן תע"ג סק"א) **אם שכח לומר שהחיינו בעצרת, יש לה תשלומין כל שבעה. ע"כ. ובשעה"צ (שם סק"ה) כתב, דכוונתו משום דלענין קרבנות יש לו תשלומין, ה"נ לענין ברכת זמן. והשיג על דבריו, דהא פשיטא דאם יעשה את הימים האלו שאחר היו"ט ל'רגל, יעבור על בל תוסיף, והיאך יברך שהחיינו על זה הזמן. והביא מדברי הפמ"ג דלמעשה אין לנהוג כן. ע"כ.**

קיא. כתב החק יעקב (סימן תע"ג סק"א) **אם שכח לומר שהחיינו בעצרת, יש לה תשלומין כל שבעה. ע"כ. ובשעה"צ (שם סק"ה) כתב, דכוונתו משום דלענין קרבנות יש לו תשלומין, ה"נ לענין ברכת זמן. והשיג על דבריו, דהא פשיטא דאם יעשה את הימים האלו שאחר היו"ט ל'רגל, יעבור על בל תוסיף, והיאך יברך שהחיינו על זה הזמן. והביא מדברי הפמ"ג דלמעשה אין לנהוג כן. ע"כ.**

קיא. כתב החק יעקב (סימן תע"ג סק"א) **אם שכח לומר שהחיינו בעצרת, יש לה תשלומין כל שבעה. ע"כ. ובשעה"צ (שם סק"ה) כתב, דכוונתו משום דלענין קרבנות יש לו תשלומין, ה"נ לענין ברכת זמן. והשיג על דבריו, דהא פשיטא דאם יעשה את הימים האלו שאחר היו"ט ל'רגל, יעבור על בל תוסיף, והיאך יברך שהחיינו על זה הזמן. והביא מדברי הפמ"ג דלמעשה אין לנהוג כן. ע"כ.**

קיא. כתב החק יעקב (סימן תע"ג סק"א) **אם שכח לומר שהחיינו בעצרת, יש לה תשלומין כל שבעה. ע"כ. ובשעה"צ (שם סק"ה) כתב, דכוונתו משום דלענין קרבנות יש לו תשלומין, ה"נ לענין ברכת זמן. והשיג על דבריו, דהא פשיטא דאם יעשה את הימים האלו שאחר היו"ט ל'רגל, יעבור על בל תוסיף, והיאך יברך שהחיינו על זה הזמן. והביא מדברי הפמ"ג דלמעשה אין לנהוג כן. ע"כ.**

קיא. כתב החק יעקב (סימן תע"ג סק"א) **אם שכח לומר שהחיינו בעצרת, יש לה תשלומין כל שבעה. ע"כ. ובשעה"צ (שם סק"ה) כתב, דכוונתו משום דלענין קרבנות יש לו תשלומין, ה"נ לענין ברכת זמן. והשיג על דבריו, דהא פשיטא דאם יעשה את הימים האלו שאחר היו"ט ל'רגל, יעבור על בל תוסיף, והיאך יברך שהחיינו על זה הזמן. והביא מדברי הפמ"ג דלמעשה אין לנהוג כן. ע"כ.**

מפיגין הרבה טעם (שעה"צ סקל"ו). ומשו"ה שרי לרסק בננה בשיני המזלג, ותפוח עץ בפומפיה, כדרך שעושה בחול (שש"כ ח"א פ"ז ס"ב) פ"ה.

אבל אוכלים שהם גידולי קרקע ואינם מתקלקלים - דטעמם לא יפוג, מן הדין לטחון אותם קודם החג. ובדיעבד שלא טחן, מותר לטחון ואפילו בכלי המיוחד לכך, ויעשה שינוי והיינו דאם רגיל לטחון לתוך צלחת אזי יטחון ע"ג נייר או ע"ג מפה (שם ס"ד).

ואוכלין שכבר נטחנו כגון גבישי סוכר [או קוביות שוקולד] מותר לחזור ולטחון אותם ביו"ט, ואפילו באופן שרגילים לטחון אותם בימות החול, רק שיזהר לטחון אך מה שצריך לאותו היום (שם ס"ה).

פג) מותר לקלף תפוחי אדמה במקלף ק"ד ביום טוב

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

שעז) כתב, דנראה לדון אי מקלף חשיב בורר בכלי, שהרי אינו בורר את הקליפות מהפרי בלא דעתו של הקולף, שהרי אם לא יכוין הקולף במקלף את דעתו במתינות, יצאו עם הקליפות גם חלקי הפרי בקליפה.

ב) אלא דמצינו להמג"א (סימן תק"י סק"ג) שכתב בזה"ל, ונראה לי דמותר לקלוט שומן הצף על פני החלב שקורין סמעטנ"י אפילו בשבת, וכשיגיע סמוך לחלב יניח קצת עם החלב וכמ"ש סימן שי"ט ס"ד ע"כ, וכמו שהאריך המשנה ברורה בהקדמה המפורסמת לחלק ג' והיינו ע"ד ברירת השומן הסמעטנע מעל גבי החלב, כיון דבמין אחד ליכא ברירה, אזי עד חלק השומן הצמוד לחלב ליכא ברירה בהוצאת השומן, ורק בחלק השומן הצמוד לחלב באם יוציא את השומן הוי ברירה. עכ"ד. וכלשונו במקור הדברים במ"ב (סימן שי"ט סק"ב) 'אבל ליקח השומן בצמצום אסור, אפילו דעתו לאכול לאלתר, שהרי הוא לוקח בכף' ע"כ, ובשעה"צ (סקנ"ח) הביא, דמה שכתב בשו"ע הרב דאם

קיג. בשו"ת להורות נתן (ח"ג סימן כ"ז) כתב, ע"ד גירוד תפוחי אדמה ביו"ט ברי"ב אייז"ן [פומפיה], דאם מגרדין אותו מעיו"ט חזותו משחיר. ומסיק להתירא ע"י שינוי, שייגרד על השלחן ולא בתוך קערה [וכדעת תוס' ביצה כט, ב ד"ה אגבא]. דבזה יוצא דעת הרמ"א (סימן תק"ד ס"א) שכתב, דגם בדיכת תבלין שמפיג טעם נוהגין לשנות קצת ע"כ, ועיין מג"א (סק"ח) דיש מחמירין אם ידע מאתמול. ע"כ.

ולכאורה מדברי המ"ב (סק"א) שהביא מהראשונים והפוסקים חזינן, דאף להמחמירים אזי בשום ובצל וכו', כיון שמפיגין טעמם לגמרי ומתקלקלים, לכו"ע אין לו לדוכם מעיו"ט, ושרי לדון אף שידע מאתמול, ולא בעינן שינוי [וכמבואר בגמ' (שם יד, א) ע"כ, ולפי"ז ה"ה תפוז דכאמור מתקלקל לגמרי [כשאין טוחנים אותם אחר שנתבשלו], שרי לגרד ולמעך ביו"ט.

קיד. א) בספר הליכות חיים - יום טוב לידדי הרה"ג רבי אליעזר רוט שליט"א (עמ'

(ביאור הלכה סימן תק"י ס"ד ד"ה מותר) קפ"ו.

סד) שרי לנפות קמח המצוי בינינו ביו"ט (שו"ת באר משה ח"ח סימן ר"ד) קפ"ו.

מכשירי אוכל נפש

סה) להשו"ע אין היתר לעשות מכשירי אוכל נפש,

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

הרבה [וכמ"ש הרא"ש (ביצה פ"ג סימן א'), והרמב"ם (יו"ט פ"א ה"ה-ד'), והמגיד משנה (שם פ"ג ה"ט)], והוי כעין קצירה וטחינה, אבל כאן אף שהוא ע"י כלי דרך לעשותה לפי שעה ע"כ (כיה"ל). ועפ"ז הובא בשמירת שבת כהלכתה (ח"א הנדמ"ח עמ' פו אות יא) מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דשרי לקלף אף במקלף ע"כ. וכן כתב בספר הליכות חיים (יו"ט עמ' שעז) מותר לקלף פירות וירקות בכלי המיוחד לשימוש ביתי, כשמקלף לבו ביום לאוכל נפש ע"כ.

קפ"ז. בשו"ת באר משה (ח"ח סימן ר"ד) כתב בזה"ל שאלה: אם מותר לרקד הקמח שלנו 'עם מרקד [נפה]. תשובה: מאחר שקמח שלנו הנקח בחנות ב'פעקלאך' כבר נרקד היטב הדק בנפה דקה מן הדקה כמו שראיתי בעצמי, שרי לרקדם ביו"ט דהוי ריקוד שני ושרי [ועיין בגמ' (ביצה כט, ב) דבעינן שינוי, וכ"ה בשו"ע (סימן תק"ו ס"ב) שיעשה שינוי קצת], ועיין מג"א (שם סק"ג) ובמחצית השקל (סק"ו) שם בשם הב"ח, ובזמנם האמת עם המחצית השקל, ובזמנינו האמת כמו שפסקתי ששרי לכו"ע, ועיי"ש גם באליה רבה ובמ"ב (סק"ד) [דבעינן שינוי מדרכו בחול] וכף החיים. ע"כ.

ק"ז. בשו"ע (סימן תק"ט ס"א) שפורד שנרצף [שנתעקם], אעפ"י שהוא יכול לפשטו בידו, אין מתקנין אותו. וכמבואר בגמ' (שם כח, ב).

דעתו לאכול לאלתר שרי, היינו בשמירה מכלי לכלי, אבל בכף דרך ברירה הוא. ועיין בנשמת אדם (הלכות יו"ט כלל פ"ב אות ב') והנלע"ד כתבתי ע"כ.

וביאור דבריו, דהמשנה ברורה נקט דגדר כלי לענין בורר, כל מה שמסייע למעשה הברירה לעשותו יותר בקל, מאשר אם היה עושה בידיו, בלאו הכלי. ולכן חשיב להכף המשמשת לברור השמנת מהחלב, ברירה בכלי, כיון דבידיו אינו יכול לברור דבר זה.

אולם הנשמת אדם הנ"ל פליג, וס"ל דגדר ברירה בכלי, דוקא כלי המיוחד למלאכת ברירה, ומכיון דאין הכף כלי שבוררין בו, דהא אינו נעשה למלאכת ברירה, אין זה כלי לענין בורר.

ג] ואהא כתב (הליכות חיים) להאמור בדעת המשנה ברורה, כל דבר שמסייע טפי מאשר עושהו בידיו חשיב כלי. ממילא גם המקלף בקולפן חשיב כלי, דהא מסייע בברירת הקליפה מהפרי. ואפילו לדעת הנשמת אדם, הקולפן חשיב ככלי, מכיון שהוא מיוחד לברור בו הקליפה מהפירות.

ומכל מקום להלן יבואר דלענין יו"ט שאני משבת, דביו"ט כיון דע"י כלי זה אין הדרך לעשותו לימים הרבה, שרי.

קפ"ו. כתב בבב"ל (סימן תק"י ס"ד ד"ה מותר), דאף דמצינו דאסור בורר ע"י נפה וכברה, כיון דע"י כלים אלו הדרך לעשותו לימים

ולהרמ"א שריק"ה.

סו) גדרי מכשירי אוכל נפש, להשו"ע הרב כשגופו נהנה מהמלאכה עצמה, והיינו שהמלאכה נעשית בגוף האוכל ממשק"ט.

הבערה

סז) האם 'הבערה' חשיב אוכל נפש או אינו אלא מכשירי אוכל נפש, נחלקו הפוסקים, להשו"ע הרב חשיב אוכל נפשק"י, ולהאבני נזר חשיב מכשירי אוכל נפשק"א, ועכ"ז שרי הבערה ביו"ט - דחשיב כמכשירין שא"א לעשותם מעיו"ט,

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

אפילו אם הוא בענין שאל"כ יפסיד אכילתו לגמרי ויתענה ביו"ט, שנאמר (שמות יב, טז) הוא לבדו יעשה לכם, הוא ולא מכשיריו (ביצה כח, ב) ע"כ.

קכ. הנה בשו"ע הרב (סימן תצ"ה ס"ב) כתב בזה"ל, ההבערה אעפ"י שאינה נעשית בגוף האוכל, אף אם היא לצורך אכילה, שהרי הוא מבעיר אש בעצים ומבשל עליהם, מ"מ כיון שהיא מתקנת את האוכל, שהרי ענין ההבערה הוא הוצאת האש או שמרבה האש, וגוף האש זו שהוציא או שהרבה, היא המתקנת ומבשלת את האוכל, הרי גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש ע"כ.

קכא. אולם בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן ת"ח סק"ד) כתב בזה"ל, מה שהעלה הרב בשו"ע (סימן תצ"ה), דהבערה הוא גוף אוכל נפש, כיון שהאש הוא מתקן באוכל. והוכחתו מכח קושיית המג"א על הרב המגיד... אין צריך לדברי הרב המגיד הלימוד מלא תבערו, אלא לשיטתו דפסק כרבנן [בגמ' (שם) דמכשירי אוכל נפש אסור], אבל לרוב הפוסקים שפסקו כר' יהודה, ניחא בפשיטות מה שמותר להבעיר לאוכל נפש, דא"א לעשותם

ק"ח. וז"ד ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון. אבל אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביו"ט, מותר לתקנו. ואין מורים כן לרבים שלא יבואו לתקן ג"כ כשנשבר מעיו"ט. והוא הדין לכל מכשירין שא"א לעשותו מעיו"ט. ע"כ. [וע"ע לעיל (הערה ק)].

קיפ. וז"ל השו"ע הרב (סימן תצ"ה ס"ד) במה דברים אמורים [דחשיב אוכל נפש] כשגופו נהנה מגוף המלאכה עצמה הנעשית לצורך יו"ט..., אבל אם אין גופו נהנה ביו"ט מגוף המלאכה עצמה, אלא מדבר שנתקן ונתכשר להנאת האדם ע"י עשיית המלאכה, כגון שמתקן שפוד לצלות בו, שאין גופו נהנה מגוף השפוד, אלא מהצלי שנצלה בו, או שמבקע קורה לעצים דקים מאוד להצית בהם האור תחת קדירתו, שאין גופו נהנה מגוף העצים שנעשה בהם מלאכה, אלא מהתבשיל שנתבשל ע"י מלאכה זו, כל אלו וכיוצא בהן, אעפ"י שעושה אותן לצורך אכילת יו"ט, מ"מ כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל ממש אלא בדבר המכשירו לאכילה הרי הן נקראין מכשירי אוכל נפש שאסור לעשותן ביו"ט מן התורה,

והוא משום הפסד ממון שידלקו עצים שעות רבות מערב החג עד זמן אכילת התבשילין ביו"ט, עיין הערה קכב.

הדלקת אש חדשה או הנמכת אש קיימת

סח) נחלקו פוסקי זמנינו דהיכא שחושש שהתבשיל יקדיח ויתקלקל, ויש אפשרות או להדליק אש חדשה אחרת, או להנמיך את האש הקיימת, מאי

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

לקיים שניהם בבגד צמר, משום דצריך לקנות בגד צמר ולעשות הוצאות, לא חשיב אפשר.

ובשלמא לענין מוליד [אש] חשיב אפשר מבעו"י, דיכול להדליק מעיו"ט פתילה דקה מן הדקה ושלחבת קטנה, ובאופן כזה סגי לכל היו"ט בשמן מועט כמובן, וביו"ט יכול להדליק ממנו לכל מה שצריך לנר ולהבערת עצים בתנור, והפסד מועט כזה שפיר חשיב אפשר מעיו"ט. משא"כ לענין הבערה, אם ירצה להדליק מעיו"ט, שלא יצטרך להדליק ביו"ט, יצטרך להדליק מיד בעיו"ט נר גדול וכו', וכן צריך למלאות כל התנור עצים הרבה מאוד שיספיק לכל היום, וזה הפסד גדול, ובכה"ג לא חשיב אפשר. ע"כ.

ג] וע"ז הדרך כתב בספר שמירת שבת כהלכתה בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (פ"ב הערה ו') בזה"ל, הא דלא הצריכו [בעיו"ט] לחמם מים מבעו"י ולהשאירם ע"ג האש, והרי טעמם אינו פג וכו', דמכיון שיש בכך משום הוצאת כסף, כשהגז דולק כל הזמן, וגם המים הולכים ומתחסרים, ולכן מותר אף ביו"ט ואף בלא שינוי ע"כ. הרי לן מדבריו דנתחשב אף לגבי המים שנחסרים, א"כ משמע שדעתו דגם מחמת הפסד מועט חשיב שפיר א"א לעשותם מעיו"ט.

מעיו"ט. ועיין רמב"ם (יו"ט פ"ד ה"א) בטעם הוצאת אש מאבנים דאסור, שלא הותר אלא להבעיר מאש מצויה, אבל להמציא אש [להוליד אש חדשה] אסור, שאפשר להמציא אותה מבערב [היינו שידליק בעיו"ט אש קטנה כגון נר נשמה], הרי דהבערה לא אפשר מעיו"ט, ועל כן מותר כמו כל מכשירין שא"א לעשותם מעיו"ט. ע"כ.

קכב. א] כדמצינו בספר ראש יוסף להפמ"ג (ביצה לג, ב ד"ה אין) שכתב, להבעיר אש מעיו"ט ממש, זה מקרי אי אפשר שיפסיד עצים הרבה, ודמי לתבלין שמפיגים דשרי [כמבואר (שם יד, א)]. אבל להמציא אש מחדש אפשר מעיו"ט, ולהטמין הגחלת ברמץ [היינו להדליק בעיו"ט אש קטנה כגון נר נשמה] וכיוצא, שיתקיים עד למחר ע"כ.

ב] וכן כתב בשו"ת ארץ צבי (ח"ב סימן ל') הבערה לא חשיב אפשר מעיו"ט להדליק נר גדול, דלא מצינו אפשר אלא רק אם הוא באופן זה ממש שעושה ביו"ט, משא"כ בזה, אם יעשה מעיו"ט יצטרך להרבות בהוצאה להדליק נר גדול כפליים ממה שצריך לו ביו"ט וכו'. והכא נמי, כשיצטרך לעשות הוצאות, לא חשיב אפשר מעיו"ט וכו'. ותלמיד אחד אמר, דבמאירי (פ"ק יבמות) כתב, דלכן כלאים בציצית לא חשיב אפשר

עדיפא. י"א דהיכא דיש לו יותר מלהבה אחת אזי אסור להנמיך את להבת הגז ביו"ט, דטפי עדיפא להדליק אש חדשה, מלהנמיך. וי"א, דטפי עדיפא להנמיך, ועיין הערה קכג.

ומ"מ אסור להקטין את הלהבה רק כדי למנוע הפסד ממון (רמ"א סימן תקי"ד ס"א).

אבל להגדיל את הלהבה כדי לבשל עליה שרי לכתחילה, אף אם אח"כ יצטרך להקטין אותה כדי שלא יקדיח תבשילו, או שלא יתאדו המים, או שלא יתפוצץ סיר הלחץ. (שש"כ ח"א הנדמ"ח עמ' קע).

גז המשולב ביצירת זרם חשמלי

סט) מותר ביו"ט להדליק לכתחילה בגז של זמנינו המשולב ביצירת זרם חשמלי [היינו אף בלי החיבור השקע לתקע, נוצר זרם חשמליקדי]

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

דומה יותר למכשירי אוכל נפש, ולא לדבר הנעשה לצורך אוכל נפש ממש. משא"כ הבערת אש עשייתו לצורך אוכל נפש ממש. ומאידך בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן קט"ו - ח"ד סימן ק"ג) העלה, מכיון דבכיווי עצים צריך לעשות כמה פעולות של כיווי, ואילו הבערה אינה אלא פעולה אחת. והגם דכהיום פעולת הכיווי והבערה שוים הן, דהני תרתי קעביד בעשייה אחת, מ"מ כיון דהכיווי אינו מלאכה, ואך מדרבנן הוא דאסירי, מאחר דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהא אינו צריך לפחמין. ואילו הבערה הוי מלאכה גמורה. ולכן שרי להקטין את להבת הגז, כדי למנוע את קלקול המאכל, אף היכא שיכול להדליק אש חדשה. וכן נקט הגרי"ש אלישיב זצ"ל (לקט יו"ט פ"ח הערה ה').

קכד. המדליק להבת גז לוחץ פנימה את

קכג. הנה ביסוד כיבוי אש הקדירה, כדי שלא יקדיח תבשילו, מצינו פלוגתת השו"ע והרמ"א (סימן תקי"ד ס"א), דהשו"ע ס"ל דכיבוי זה לא חשיב אוכל נפש, אף היכא שאין לו מקום אחר להעמיד הקדירה שם, ולא התירו מכשירי אוכל נפש אלא דוקא אותן שהן קריבין יותר לתיקון האוכל. משא"כ הכא אינו אלא מונע היזק. והרמ"א פליג וס"ל דחשיב צורך אוכל נפש ממש, ושרי הכיבוי, כמו שהתירה התורה לאפות ולבשל.

ונחלקו פוסקי זמנינו, דלכאורה יש להבין לדעת הרמ"א היכא דיש אפשרות להדליק אש חדשה, או להנמיך את האש הקיימת, מאי עדיפא. דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שש"כ פ"ג הערה נב) והגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני יו"ט פ"ג סק"ג אות ג') סברי, דטפי עדיפא שידליק אש חדשה, כיון שכיבוי

(ק"ב"ש"ת שבט הלוי) ק"ב.

ליקוטי חיים

[י"ט פ"ד ה"א]. והנפק"מ אם לא היה אפשר כלל בעיו"ט או כנדון הנ"ל, ובכרכי יוסף (שם) בשם זקנו במי שהיה במאסר או במדבר ולא היה אפשר לו, 'התיר להדליק'. והעתיקו ג"כ הגאון בעל ספר הקובץ ברמב"ם הלכות יו"ט. איברא בספר ארחות חיים (שם) העיד, דמנהג העולם להחמיר, וקשה לעשות נגד הנהוג להחמיר ע"כ.

הרי לן מדבריו דביסוד הדבר בגוונא דא היה מותר להדליק אש ביו"ט, כיון דלא היה אפשר לו מעיו"ט, אלא משום דלא לעשות פירצה נגד הנהוג, לא עבדינן מעשה.

קכו. בדרשת שבת שובה ה'תשע"ז האריך בזה ידידי הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א, והעלה ע"ג הכתב דבריו בזה"ל, מכל הנ"ל נראה שאין שום מקום לאסור הדלקת אש בכירי גז, אף אם ההדלקה מכניסה מטען חשמלי לחוט מתכת וממגנטט אותו, אפילו לדעת החזון איש שסובר שיש בהכנסת כח מתח לחוט איסור בונה. אף לו יהיבנא דהכנסת המתח לחוט מקרי מכשירי אוכל נפש ולא אוכל נפש ממש, הרי חשיב אי אפשר לעשותו מאתמול, כמו שהדלקת הגז עצמה נחשבת אי אפשר לעשותה מאתמול, משום שלא חייבוהו להוציא דמים מרובים, להשאיר אש דלוקה כל היו"ט [כדנתבאר לעיל], וכל שכן שלא חייבוהו לקנות כירה מיוחדת לצורך יו"ט. ואין לאסור משום תיקון כלי, כיון שלא אסרו אלא תיקון שדרך לעשותו לימים רבים, משא"כ בזה שאינו אלא לשעתו, עד שתכבה

הכפתור הקבוע בפאנל הכיריים, מאפשר זרימת גז לראש המבער. פעולה זו היא בעצם פתיחה ידנית של שסתום קפיצי, באמצעות דחיפה שדוחף האדם.

והנה בכיריים החדישות, מותקן חיישן דו מתכתי, ליד כל אחת מן הלהבות שבכיריים. לחיישן זה תכונה פיסיקאלית לייצר זרם חשמלי זעיר, הנוצר מחמת חימום שתי המתכות השונות זו מזו הקבועות בו. משום דשתי מתכות שונות המתחממות יחדיו יוצרות מתח חשמלי זעיר ביניהם. עוצמת מתח זעירה זו, דייה בכדי לייצר מגנט (אלקטרומגנט) המחזיק בכוחו המגנטי את השסתום במצב פתוח, כנגד הקפיץ השואף לסגרו בכל עת. כלומר, כל עוד הלהבה דולקת, החיישן מתחמם ומייצר מתח עצמי, המחזיק את שסתום הגז במצב פתוח. אם הלהבה כבתה החיישן מתקרר ומפסיק לייצר חשמל, שהרי איננו חם. בהעדר הכוח החשמלי הנצרך להחזקת השסתום פתוח, הוא נסגר בכוח הקפיץ, וזרימת הגז מופסקת.

קכד. כן הובא במאמר של בעל ארחות שבת – המודפס במ"ב מהדו' דרשו בסוף ח"ה. וטפי מהכי ראה בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן קכ"ו) שכתב, ע"ד אם נכבה הגז ביו"ט, ואין לו שום שכן שיכול להעביר ממנו אש, האם מותר להוליד אש ביו"ט. והשיב בזה"ל: ואמר להלכה, כתבו הפוסקים (סימן תק"כ ס"א) הטעם משום מוליד אש, ומשום דהיה אפשר להוציא [את האש] מעיו"ט כמ"ש הרמב"ם

ויש שהחמירו בזה ק"י.

(ע) נר ק"י יארצייט, אם לא הדליקו מעיו"ט ידליקנו ביו"ט [מאש הדלוק

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

(או"ח סימן תר"י אות ד') שכתב, נר נשמה שמדליקין ביום הכיפורים על אביו ואמו שמתו, הוא 'לכפר עליהם'. ע"כ.

וכתב רבינו בחיי (פר' תרומה כה, לא) בזה"ל, ידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות, והיא מתהלכת בעידוני ההוד והשמחה, ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה, מפני שהיא חתיכת אור חצובה באור השכל. ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה, אעפ"י שהוא אור גופני, והנשמה אור רוחני זך ופשוט. ועל כן המשילה שלמה המלך ע"ה לנר, שנאמר (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם. ע"כ.

בן ומאידך מצינו בשו"ת מהרי"א אסאד (יו"ד סימן שט"ו) שכתב, נר יארצייט אין בו שום חיובא, ולא מצוה, לא מצוה דאורייתא ולא מצוה דרבנן, וגם לא נדר דאורייתא, רק שאם נהג כן ג' פעמים הוי נדר דרבנן.

והנה ענין זה - להדליק נר בבית הכנסת - הוא מצות צדקה לצרכי מצוה, ולכן מי שנדר עבור נר נשמה ליארצייט בבית הכנסת, לא מבעיא אם יש די סיפוק נרות בבית הכנסת, אלא אפילו אין די סיפוק מאור בבית הכנסת, יכול לשנות מנהגו וליתן מחיר הנר ביום היארצייט לעני הגון או להרבה עניים, שזו צדקה הוא מצוה דאורייתא, ובודאי עילוי גדול הוא לנשמת אבותם בגן עדן. ע"כ.

האש. אמנם האמת דאין צורך לזה, דלמשנ"ת מקרי ההדלקה אוכל נפש ממש, דומיא דהפגת תנור בצונן וגריפת תנור, כיון שהתבשיל מוכן מיד להניחו על האש. עכ"ל.

קבו. הנה בספר חוט שני (מהדו' החדשה) העלה, דיש להימנע מהדלקת הגז בזמנינו ביו"ט, ויש להדליקו בעיו"ט. וראה עוד בסוף ספר מנחת איש (שבת ח"ב עמ' תשכד) שהביא, ששמע כמה פעמים מהגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א, שאין הדבר מוכרע אצלו כודאי לאיסור. ומ"מ הורה למעשה להימנע מלהדליקו ביו"ט. וכעין זה גם דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א. וכמו"כ דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא היתה מוכרעת, כן הובא במ"ב מהדו' דרשו הנ"ל.

קכח. במשנה ברורה (סימן רס"א סקט"ז) כתב, דשרי לומר לגוי בבין השמשות של כניסת השבת להדליק נר יארצייט, מאחר שהעולם נזהרין בזה, חשבינן 'כלצורך גדול'. ע"כ.

א[הנה בהא דנר נשמה, מצינו בדברי הפוסקים שני מהלכים. במ"ב (סימן רח"צ סק"ל) כתב, נר יארצייט הוא 'לזכר נשמת המת' ע"כ. והיינו מכיון שהנשמה קרויה נר, מדליקין נר לזכור הנשמה. ובספרים הק' מבואר דאיכא תועלת גדולה לנשמה ע"י הנר, עיין בספר מעבר יבוק (חלק שפת אמת פט"ו). וראה עוד בספר נחלת שבעה (סימן ע"ג) שכתב, נר נשמה הוא 'לכבוד המתים ולתועלת נשמתם' ע"כ. ומצינו בדרכי משה

מעיו"ט] בחדר שאוכלים בו, דמוסיף אורה בחדר ק"ב, ויותר טוב שידליקנו בביהכ"נ^א, ובשעת הדחק יש להתיר בכל גווני, דהוי כעין נר של מצוה שהוא

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

בתוך הבית כפי ההתחלקות, וכמו שכתב רבינו האר"י זצ"ל בטעם שבעת ימי אבלות, לזה מדליקין נר שם, בעבור הנאת הנפש. אך אחר שבעה שמסתלקת לגמרי מן הבית, אין טעם להדליק. וכן אם לא נפטר האדם שם, אעפ"י שהאבלים הם שם אין מדליקין. אך 'טוב להדליק נר תוך י"ב חודש בביהכ"נ למנוחת הנפטר'. וכן בכל שנה ביום יארצי"ט. וכיון שאז [ביום היארצי"ט] נמצאת מרחוק צריך שיאמר בפיו בשעת הדלקת הנר, שהוא מדליק הנר הזה למנוחת נפש פלוני בן פלוני, ואז בקריאה זו שהוא מוציאה בפה יגיע הנאה לנפש האדם שהוא אפילו מרחוק וכו'. ע"כ.

ג] וראה בספר משמרת שלום (נ' כ"ו) שכתב, הנה המנהג הוא להדליק בבית הכנסת שני סוגי נרות. האחד, הנרות שלפני העמוד, ותכליתו לכבוד ביהכ"נ כדכתיב (ישעיה כד, טו) באורים כבדו ה'. והשני, מדליקין נר גדול שידלק בבית הכנסת כל המעת לעת, ונקרא נר יארצי"ט. עיי"ש.

קכט. ואף בזמנינו דאיכא מאור החשמל, הדלקת נר חשיב כלצורך אוכל נפש. (הגרש"ז אויערבאך, הובא בפסקי תשובות סימן תק"א הערה ו'). וע"ע בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב עמ' נב העה קעא).

קל. דבזה יצא מחשש נר של בטלה, כמבואר בשו"ע (סימן תקי"ד ס"ה) שהוא כבוד המקום שנאמר (ישעיה כד, טו) כבדו ה' באורים (מ"ב

וע"ז הדרך כתב בשו"ת חתם סופר (ח"ו סימן כ"ז) הדלקת הנר בבית הכנסת חשיב טפי, אבל הדלקה בחדר אחר לנשמתו של אדם, ואפילו להדליק על ציון שבקברו, לא ידעתי מצוה רבה בזה, וחילוק עניים עדיף מיניה בלי ספק.

וכתב עוד, ויש להמתיק ענין זה בדברי אגדה (שבת ל, ב) נר קרויה נר, ונשמה קרויה נר, מוטב תכבה נרו של בשר ודם, ואל יכבה נרו של הקב"ה, והיינו קיום נפשות עניים הוא הטבת נרות האמתיים, והוא מצוה חשובה טפי מהדלקת נר, וכל המנדב צדקה לדבר ידוע כגון לבית הכנסת, אין כוונתו לביהכ"נ דוקא, אלא מבית הכנסת ומעלה. ע"כ.

וכיוצא בזה כתב בספר יוסף אומץ, וז"ל המנהג בנר שמדליקין בחדר שמת בו אדם כל שבעה. וכן המנהג שמדליקין נר אחר שבעה בבית הכנסת עד תום אחר עשר חודש כל היום וכל הלילה לא תכבה, 'לא מצאתי בשום מקום ואפילו בספרי הבתראי טובא'. וגם שמעתי שבארץ איטליא אין מנהג בנר תמיד, רק כל זמן תפילת הציבור, ואחרי התפילה מכבין אותו, ואעפ"י שאין לזוז מהמנהג שהנהיגו אבותינו נוחי נפש בארץ אשכנז וכו'. ע"כ.

וכן מצאתי בשו"ת תורה לשמה (סימן תק"כ) שכתב על זה הדרך, וז"ל ועל כן בתוך השבעה אשר נפש הנפטר עודנה מצויה

לכבוד אבותיו. (ביה"לק"א סימן תקי"ד ס"ה ד"ה נר, ושו"ת אור לציון ח"ג פ"כ ס"ח) ק"ב.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

אלא אנן קיימין בנר של אבטלה [אלא ודאי איירינן בנר של אבטלה], ותנויי תמן בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין [היינו במאי דנחלקו אי אמרינן 'מתוך' שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך - אף בהבערה]. ר' נחום אחוי דרב אילא בעא קומי ר' יוחנן [ר' נחום שאל את ר' יוחנן אם שרינן מצד 'מתוך'], אמר ליה לא תאסור ולא תישרי. ובקרבן העדה פירש, הא דאמרינן בזה 'מתוך' הלכה ואין מורין כן.

והנה ראיתי בתשובת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס לבוב וברלין סימן קכ"ה) שכתב, ע"ד אי שרי להדליק ביו"ט נרות בית הכנסת, וז"ל ואשר תמהת על שמדליקין נרות בבית הכנסת ביו"ט שחרית, כשהוא יום שרגא בטיהרא מאי מהני, ודמיתו לנר של אבטלה, לא דמי כלל דאלו הנרות עשויים לכבוד שמים לאפושי שמחת יו"ט, דברוב אורה איכא שמחה טפי דכתיב (תהלים צז, יא) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, וכתיב נמי (ירמיה כה, י) והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול ריחים ואור נר, 'אלמא דאורה יתירתא עבידי לריבווי שמחה'. וכיוצא בזה איכא קראי טובא וכו'.

סוף דבר נרות שמדליקין לשם מצוה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לא מקרי כלל של אבטלה, ומותר להדליק ביו"ט, דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ובלבד שיהא לשמחת יו"ט קצת אע"ג דלאו אוכל נפש הוא, 'וה"נ איכא

שם סק"א משו"ת הרא"ש). וכעין זה כבר כתב הפמ"ג (סימן קל"ב משב"ז סק"ב).

ק"א. משו"ת כתב סופר (או"ח סו"ס ס"ה).

אולם יעויין בדעת תורה (סימן תקי"ד) שהביא מתשובות מהר"ם אש (או"ח סימן מ'), דנטה לאסור להדליק נר יארצייט, משום דהרא"ש הזכיר בדבריו שבנר ביהכ"נ איכא שמחת יו"ט, והכא [בנר יארצייט] ליכא שמחה עיי"ש. וכיוב"ז מצינו במשנה ברורה (סימן תקמ"ח סק"ג) שהביא מהפמ"ג (סימן קל"ב) והגרע"א (סימן תקי"ד) - ע"ד נר שמדליקים לכבוד המת כל שבעת ימי האבילות, דלא ידליקנו בעצמו ביו"ט, אלא ע"י עכו"ם, כיון שאינו נהנה לאור זה כלל. עיי"ש.

אלא דבשעה"צ (שם סק"ג) ציין לדברי הכתב סופר דידן בנר יארצייט, והעלה דלכאורה ה"ה בנר של שבעה. עיי"ש.

ק"ב. איתא בירושלמי (ביצה פ"ה ה"ב) מהו להדליק נר של אבטלה, חזקיה אמר אסור. מתניתא פליגא על חזקיה, לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת (שמות לה, ג) - בשבת אין את מבעיר, אבל מבעיר את ביו"ט, אין תימר בדברים שיש בהם אוכל נפש אנן קיימין, והכתיב (שם יב) אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם [ובפני משה פירש, אם תאמר דאיירי בדברים שיש בהם אוכל נפש, הא כתיב בהדיא אך אשר יאכל וכל המלאכות השייכים לאוכל נפש בכלל, ואזי א"צ למידרש מלא תבערו אש],

עא) לאור דברי הביה"ל הנ"ל הרי דגם ב'נר יזכור הנהוג להדליק בכל פעם שמזכירין נשמות' שרי להדליק ביו"ט בביהכ"נ, או בחדר דאיכא תועלת ממשית מהאורקא.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

איכא מצוה באותה שעה, ולא איכפת לן אם דולקין והולכין כל הלילה וכו'. ע"כ.

ועל זה הדרך מצינו בתשובות מהרי"ל (סימן נ"ג) הביאו המג"א (סימן רס"ג סקט"ו), ע"ד הנשים ההולכות לבית הטבילה שחל בליל שבת, שהיו חופפות במקוה הסמוך לביהכ"נ, ולא רצו לחזור לבתיהן להדליק הנרות כדי שלא יטנפו, והיו מדליקין נרותיהן בביהכ"נ ומברכות.

והשיב מהרי"ל: אע"ג דבלא"ה איכא נרות טובא בביהכ"נ וכו', נראה לי ליישב דכל מה דמתוסף אורה יש ביה שלום בית טפי ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זוויות וזוויות, דבכה"ג מדליקין נרות בביהכ"נ ביו"ט אע"ג דשרגא בטיהרא מאי אהניא. וכתב מהר"ם הטעם בתשובה, דלא הוה נר של בטלה, דכל מה דמיתוסף נרות נהנה וחשיבא צורך היום ומצותו, ה"נ כל מה דמוסיף אורה חשיב הנאה טפי ע"כ. הרי לן מדבריהם, דכל היכא דאיכא ריבוי אורה חשיב הנאה. [נראה עוד בספר שלמי יוסף היו"ל ע"י כולל פוניבז' על מסכת ביצה (עמ' שנט)].

ק"ג. א] הנה יש לעיין ע"ד המנהג בתפוצות ישראל, להדליק 'נר יזכור' בכל יו"ט שאומרים בו יזכור, האם אפשר להתיר גם את זאת להדליק ביו"ט, היכא שלא הדליק, ואמרתי דלכאורה לאור מה שהבאנו לעיל

שמחת יו"ט דבריבוי אורה איכא שמחה' וכ"ש הכא דאיכא נמי מצוה. ונר של אבטלה מקרי כגון שמדליק נר אחד במקום אחד שאינו סבור שיהא לו צורך להשתמש שם, אלא מדליקו על הספק ונמצא שלא נשתמש שם, ההוא נקרא נר של אבטלה שלבטלה הדליקה, ולא היה לו להקדים להדליקו על הספק, כיון דאפשר לו להמתין מלהדליקו עד שיצטרך לו, ולא יעלה על לב איש לקרות נרות של אבטלה מה שנודרין ונודבין נרות המערכה לביהכ"נ להתנאות לפני בוראינו. ע"כ (מהר"ם מרוטנבורג).

וכיוצא בזה מצינו שכתב הרא"ש בתשובה (כלל ה' סימן ח') בזה"ל, וששאלת אם מותר להדליק נרות בבית הכנסת ביו"ט ראשון בערב לכבוד יו"ט שני, או צריך להמתין עד שתחשך, הוי יודע שנרות שמדליקין בביהכ"נ אינן אלא למצוה, שהרי אפילו בבוקר מדליקין אותן ומכבדין שבתות וימים טובים בריבוי נרות, דכתיב (ישעיה כד, טו) על כן באורים כבדו ה', ומתרגמין בפנסיא יקרו השם, ובמקום אורה יש שמחה כדכתיב (אסתר ה, טז) ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, וכתיב (תהלים צז, יא) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, וכתיב (ירמיה כה, י) קול ששון וקול שמחה קול ריחים ואור הנר, לכן נהגו להרכות בנרות בשבתות וימים טובים לשמחה ולא לאורה. וכשמדליקין אותן ביו"ט ראשון סמוך לערב

(עב) וכמו"כ מותר להדליק נר אם מפחד לישון בחושך ק"ד.
 (עג) אם הדליק הנר נשמה בחדר שישינים, שרי לטלטלו אח"כ לחדר אחר,
 שלא יפריענו לישון (נ"ל) ק"ה.

~~~~~ לִיקוּטֵי חַיִּים ~~~~~

יארצי"ט והן נר יזכור שוין דקאטיא לכבוד
 המת, ולא לכבוד היו"ט. עכ"ד. וכן הסכים
 הגרי"מ שטרן שליט"א.

ומ"מ כאמור נראה לומר דהיכא דמדליק
 בביהכ"נ שרי, דהוי כבוד המקום שנאמר
 (ישעיה כד, טו) כבודו ה' באורים - כדהובא
 לעיל. או שידליק באמת בחדר חשוך, שיש
 לו הנאה ותועלת, ואזי לא הוי נר של בטלה.
 וזאת למדנו, מהא דחזינן בביה"ל הנ"ל דנר
 של יארצי"ט התיר להדליק בכל גווי, אף
 שלא בביהכ"נ, ואף שלא בחדר שאוכלין בו.

ג] וראה עוד בספר משא המלך - יו"ט
 (סימן תקי"ד ס"ה אות ג') שכתב, דיש להסתפק
 האם רק מניעת בזיון מהמת חשיב מצוה
 שהותרה מלאכה עבודה, כגון הא דאיתא
 בשו"ע (סימן תקכ"ו ס"א) דמותר להלביש את
 המת, ולחמם לו מים לטהרו, ולשומו בקבר
 ע"י ישראל וכו' עיי"ש, או גם נתינת תועלת
 רוחנית למת חשיב מצוה שהותרה מלאכה
 עבודה. ולאור זה יש לעיין, כיון שנהגו כל
 ישראל לכבד את המתים ע"י הדלקת נר
 לכבודם, א"כ קיום מנהג ישראל הוא גופא
 מצוה. עיי"ש.

ק"ד. כדמצינו בביאור הלכה (סימן תקי"ד ס"ה
 ד"ה נר) ע"ד בני אדם שמפחדים לישון בלא
 נר, דמסתברא דמותר להדליק 'דהוי בכלל
 צורך גופו'. ע"כ.

ק"ה. ע"ד אם שרי לטלטל הנר נשמה

(הערה קל"ב) מדברי הראשונים, דכל היכא
 דאיכא ריבוי אורה חשיב הנאה. והוי נמי
 מצוה, ולא גרע מנר יארצי"ט, ונר שמדליקין
 בשבעה [שהבאנו לעיל (הערה קל"א)
 משע"צ (סימן תקמ"ח סק"ג) שדימה לנר
 יארצי"ט], ואין לחלק, ובפרט דהא המציאות
 היא דחשיבי מאוד אצל אינשי נר יזכור זה
 שמדליקים לכבוד הזכרת נשמות.

והסכים עימי ידידי הגרא"צ הכהן
 שליט"א ביסוד הדבר, דאותן טעמים איכא
 בהני תרתי. ומ"מ ס"ל דאין להדליק נר יזכור
 ביו"ט אף בביתו, כיון דלנר יזכור אין מקור
 בפוסקים, וכן הוא המנהג בחב"ד שאין
 מדליקים כלל בעיו"ט נר נשמה [וכן שמעתי
 מאמור"ר שליט"א שגם בעיה"ק ירושלים
 תובב"א לא נהגו להדליק נר יזכור ברגלים.
 (אלא שמסופק בדבר, האם מה שלא נהגו,
 מפני עניות שהיתה בימים ההם בירושלים,
 או שמא דסברו נמי דאין לדבר מקור כ"כ).
 וע"ע לעיל (הערה קכ"ח). לכן הורה כשחל
 יו"ט במוצאי שבת, ואין לו נר נשמה של
 ארבעים ושמונה שעות, אזי ידליק בעש"ק
 ולא בליל יו"ט. [וע"ע להלן אוק"ב].

ב] וח"א אמר, דנראה דאף הכתב סופר
 (או"ח סו"ס ס"ה) שהבאנו לעיל דכתב להתיר
 בנר יארצי"ט, כוונתו אף על נר יזכור, דוכי
 אתרמי דלכולם איכא יום היארצי"ט
 בשבועות. ותו, הא ביסוד הדבר, הן נר

עד) אם מפריע לו הדסקית של הנרונים בכוסיות, שרי להוציאו (רעק"א בהגהותיו סו"ס תק), כיון דהדלקת נר חשיב כלצורך אוכל נפש אף בזמנינו (הגרש"ז אויערבאך, הובא בפסקי תשובות סימן תק"א הערה ו'), ומ"מ להוציאו בשינוי כגון ע"י סכין, עדיפא, דהוי טלטול מן הצד [להמ"ב (סימן ש"ח ס"ק קט"ו) ק"י] לצורך דבר המותר כבשו"ע (סימן שי"א ס"ח).

וי"א דהסרת הדסקית הוי כהסרת הלכלוך מע"ג קדירה, ולא חשיבי כטלטול מוקצה, דהלכלוך בטל לגביו. ודפח"ח. (ארחות שבת ח"ב עמ' צט אות רח) ק"י.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

דלית להו מתוך, וה"נ מותר לטלטל מוקצה להנאת חימום או הנאת לבישה ע"כ, ולפי"ז נימא נמי בנד"ד דשרי לטלטל הנר נשמה מהחדר, שלא יפריעו לישון, דלא גרע משאר הנאות.

ק"ו. אולם להשו"ע הרב (סימן ש"ח ס"ס) דס"ל דגרידת המוקצה ע"י הסכין חשיב כאילו מטלטלו 'האדם' ע"י הסכין, דנעשה לו הסכין כידא אריכתא ע"כ, וכיוצא בזה כתב החזו"א (או"ח סימן מ"ז סק"ד) דגרידת המוקצה ע"י סכין מהמפה, אינו חשיב כטלטול מן הצד, כיון שעיקר הטלטול הוא טלטול מוקצה, ואינו דומה לטלטול כלי עם אבן, ששם עיקר הטלטול נעשה בכלי ולא באבן עיי"ש, אזי לפי"ז בנד"ד גבי הסרת הדסקית ביו"ט, יש להחמיר מלהסירה אף ע"י דבר אחר, דקחשיב כידו אריכתא.

ק"ו. ושם (הערה רפו) הביא שכן פסקו הגאונים רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל ורבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, וטעמם כיון דהדסקית בטל להפמוט, וכיון שכן לית ביה איסור מוקצה. ואף דיש לדון, דכיון שהן מפריעות להדלקת הנר יש לדמותן לאבן שעל פי החבית המעכבת את הוצאת היין,

מהחדר, כדי שלא יפריעו לישון, הנה ברמ"א (סו"ס תק"ט) כתב, ומותר לטלטל מוקצה לצורך 'אוכל נפש - ושמחת יו"ט' [כדמצינו בלשון התוס' (ביצה ח, א ד"ה אמר רב יהודה - כח, ב ד"ה גריפת)] ע"כ, וכיוב"ז כתב בסימן תקי"ח (ס"ג). ולכאורה כדי שיוכל לישון אין לך שמחת יו"ט גדול מזה, אלא שבפמ"ג (סימן תק"ט א"א סו"ס) כתב בזה"ל, ואוכל נפש הוה שמחת יו"ט, הא שמחת יו"ט לחוד לא עכ"ל, והיינו דשמחת יו"ט שרי כשהוא לצורך אוכל נפש, ולפי"ז לישון לחודא אינו אוכל נפש.

אולם בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א פכ"א עמ' רסו הערה ו') הביא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דכמו שכתב הגרע"א (סו"ס תק"ק) על הט"ז (סק"ז ד"ה שם בהא) דמותר להוציא פתילה כבויה ישנה בשביל להכניס חדשה, דטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש מותר, [וכ"כ המג"א (סימן תק"ט סקט"ו) דאבנים ועפר המונחים ע"ג הפירות, מותר לטלטלם כדי לאכול הפירות], ורק להשתמש במוקצה הוא דאסור עיי"ש, והיינו משום דהנאה של ריבוי האור עדיף מצורך קצת, דמסתבר דזה מותר גם לב"ש

ע"ה) פתיל צף: נתינת פתילה לתוך הצף, בשבט הלוי (ח"ט סימן קכח אות א') נטה לצד המתירים, כיון דאינו משלים כלי, אלא הצף גופא הוא בית קיבול המחזיק את הפתילה שלחודא עומדת להדלקה, והפתילה נשרפת והצף נשאר. ואינו דומה להכנסת רצועה במנעל בסימן שי"ז. ואני לעצמי נהגתי להכין הכל לפני יו"ט. ע"כ.

קשירת שקית לתוך החמין

עו) עופות שממלאים אותם, מותר לתפרם ביו"ט, והוא שיתקן מעיו"ט את החוט ששימינו במחט, ויזהר שלא יחתוך החוט ביו"ט (שו"ע סימן תק"ט ס"ג) ק"ח, כיון דאותה תפירה הוי צורך אוכל נפש (כ"י בשם הרשב"א). ואת החוט הנשאר ישרפנו לאחר שתפרו בו (רמ"א). ומ"מ בדיעבד אם לא הכניס את המחט מעיו"ט, אינו מעכב, וישים את המחט ביו"ט (פמ"ג משב"ז סק"ד).

עז) אסור לקשור את החוט בקשר של קיימא, דקשירה לא הותר משום אוכל נפש (קהלות יעקב ק"ח סימן תק"ט ס"ג). וי"א דכשם שהותרה תפירה ביו"ט לצורך אוכל נפש, כן הותר לקשור בקשר של קיימא דלי בכדי לדלות מים מן הבור (רוח חיים להגר"ח פלאג'י שם ס"א), והנכון שיכוין בדעתו להתיר קשריו במוצאי יו"ט, בכדי שלא יהיה קשר של קיימא ויתירנו במוצאי יו"ט (חזון עובדיה - יו"ט עמ' ע' סכ"ח) ק"ב.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

דמחמת זה יש לה חשיבות ואינה בטילה, מ"מ הכא קיל טפי, כיון דליכא שום חשיבות לדסקית, וגם הן דבוקות לפמוט. ע"כ.

[כעין זה כתב בספר חוט שני (ח"ב פכ"ט סק"ז) דשרי להניח בשבת דבר גוש חם בצלחת שנשאר בה שארית מרק שנצטנן לגמרי, כיון דדבר גוש אינו מבשל לדעת

כמה מהפוסקים (עיין בספר בירורי חיים ח"ד (עמ' רטז ואילך) מה שכתבנו ע"ד, אי גוש המונח בכלי שני דינו ככלי ראשון או לא), ואין בחימום [שארית] המרק תיקון שיש בו חשיבות אצל בני אדם].

ק"ח. וראה בספר פסקי תשובות (סימן תק"ט אות ו' הערה כ"ג) שהביא מהגר"ש אלישיב זצ"ל, דבימינו שיש מקררים נכון להחמיר בכל זה, ולא לתפור עופות ממולאים, כיון דאפשר שאין זה בגדר א"א לעשותם מעיו"ט. ק"ח. לבעל החוות דעת. והובא בכף החיים (שם סקל"א).

קמ. וראה שם (הערה קמה) שכתב, דמה שסיים להחמיר לכוין על מנת להתירו במוצאי יו"ט, מפני דעתו של החוות דעת הנ"ל, שכתב בפשיטות שלא הותרה קשירה לצורך אוכל נפש. עיי"ש.

עח) בהגהות רעק"א לשו"ע (סימן תצ"ה ס"א) אם יכול לבשל בבין השמשות דאפוקי יומא דיו"ט לאכלו בבין השמשות. וכן ליקח גחלת לעישון בבין השמשות. עיי"ש. ויסוד הענין בזה, דאפשר דבשעת עשיית מלאכת אוכל נפש היה עדיין יו"ט, ורגע כמימריה אח"כ כשנהנה ממלאכת אוכל נפש כבר חול, והוי ספק דאורייתא, כי הוא ספק מבשל מיו"ט לחול, וכן ספק מבעיר מיו"ט לחול קמא.

סחיטת משקים

עט) סחיטה, אף דהוי מלאכת אוכל נפש, ורוצה לסחוט בשביל היו"ט עצמו אסרום חכמים (שו"ע סימן תצ"ה ס"ב) קמב.

רחיצה בחמין ביו"ט

פ) מותר להחם מים ביו"ט לרחוץ ידיו, אבל לא כל גופו (שו"ע סימן תקי"א

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

יו"ט וכאמור דבפסח אין מצוי לשתות מה שנעשה בהכשר.

אבל באשכוליות יש להחמיר יותר, דאפשר דזה מקרי יותר עומד למשקה, וממילא אף המשקה הזב מאליו אסור [דומיא דתותים ורמונים העומדים למשקה].

אולם בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א עמ' סו הערה א, ובנדמ"ח עמ' פח) הביא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דאין לסחוט ענבים או אפילו תפוזים ביו"ט, אף דאם היה סוחט אותם מעיו"ט היה מתקלקל טעמם. ואף שהסחיטה שבבית היא כעין טחינת תבלין שברחיים שלהם - סימן תק"ד ס"א ובמ"ב סק"ב, או כתבואה שמעיקר הדין מותר במכתשת קטנה - שם סעיף ג'. מ"מ סחיטה שאני וכו'. ע"כ. [וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' תקפט)].

העולה מן הדברים: אין לסחוט ביו"ט.

קמא. וראה בלוח דבר בעתו (תש"ע עמ' תתלו) שהאריך להביא מהגר"ח מבריסק זצ"ל שהזהיר להימנע מעישון בבין השמשות של מוצאי יו"ט, כיון דס"ל דההנאה וההבערה אינן בבת אחת אלא בזו אחר זו, ואפשר דבין ההבערה להנאה יתחלף לילה ונמצא מבעיר מיו"ט לחול. וכמו"כ החזון איש היה נזהר מלהוציא לרה"ר בבין השמשות של מוצאי יו"ט.

קמב. ובשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן רי"ב), כתב ע"ד יו"ט של פסח שאין מצוי משקה צונן העשוי בכשרות לשתות בפסח, אם מותר לסחוט תפוזים ואשכוליות. ומסקנתו להיתירא אך בתפוזים, באם נעשה בכלי דבמשקה היוצא יש תערובת חתיכות אוכל מהפרי, דהוי שינוי קצת. וזה מקרי צער דצמא דהוי כמו צער דרעבון דהתירו התוס' (יבמות קיד, א). וגם סניף שלא למנוע משמחת

ס"ב) קמ"ג, כיון דהוא דבר שאינו שוה לכל נפש,

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

פעמים, ורק טבילה אחת הוא דהתירו לה, וכ"ש באנשים דאסור לטבול ב' פעמים, ולא התירו אלא טבילה אחת בשבת לתוספת קדושה, ואפילו נימא דבאשה כיון דנהגו לברך בין טבילה לטבילה לא מקרי חנם – ומותרת לטבול גם בשבת ב' פעמים, אבל לטבול יותר ליכא היתר כלל, וא"כ באנשים שהולכין בשבת לטבול שאין מברכין אין לטבול יותר מטבילה אחת, וצריך לצאת מיד דכיון דודאי טבילה זו לא הוי אלא לתוספת קדושה או אפילו לטבילת עזרא, מ"מ בטבילה חדא סגי, ואפילו אי נימא דעכ"פ בתרתי וכמו טבילת נשים, אבל לטבול ש"י טבילות וכיוצא בו לפע"ד ליכא היתר לזה, ואולי זה נכנס כבר בגדר של רחיצה שאסורה בשבת וכו'. "וא"כ הטובל בשבת נמי יש ליזהר שלא יטבול יותר מטבילה אחת שהוא לתוספת קדושה, ובאמת כי מאז ראיתי דברי החות יאיר אני נזהר שלא לטבול יותר, ובפרט בזמנינו שטובלין בחמין שיש ליזהר שלא יראה כרחיצה". עכ"ד (משנה הלכות).

ולכאורה להאמור דחזינן בדברי הרע"ב ורעק"א דפלוגתא בי"ש ובי"ה אי אמרינן מתוך, א"כ נימא דשרי להחם מים ביו"ט אף לרחיצת כל גופו. וממילא יהיה שרי אף לטבול כמה וכמה טבילות ביו"ט. דהא כל גזירת מרחצאות אינו אלא דשמא יבוא להחם, והכא דאמרינן 'מתוך' ליכא למיחש להא.

קמ"ג. א] הנה מצינו במתני' (ביצה כא, ב) פלוגתא בית שמאי ובית הלל, דלב"ש לא יחם אדם חמין לרגליו אא"כ ראויין לשתייה, וב"ה מתירין. וברש"י (ד"ה הנאת) חזינן דלמד, דביאור פלוגתתם אי חימום לרחיצה דמיא לאוכל נפש או לא עיי"ש, דלב"ה דומיא דשרינן ביו"ט אוכל נפש, שרינן נמי חימום לרחיצה. וב"ש פליגי דאינו בגדר אוכל נפש. אולם ברע"ב מברטנורא חזינן דכתב להסביר פלוגתתם, 'אי אמרינן מתוך', דלב"ה דאמרינן מתוך, אזי כיון שהותרה הבערה לצורך אכילה, הותרה נמי שלא לצורך אכילה, וכשיש בה איזה צורך קצת עיי"ש.

וראה בתוס' רעק"א על המשניות, דחיזק דברי הרע"ב דתליא 'אי אמרינן מתוך', דלפי ההו"א של הגמ' לעיל (יב, א) דאפשר דליכא כלל איסור הוצאה ביו"ט, וממילא אין אומרינן מתוך, ואזי הוא דשייך למימר דפלוגתא בי"ש וב"ה במציאות אי להחם מים לרחיצה הוי אוכל נפש ממש או לא. אבל מכיון דלפי האמת דמסקנת הגמ' שם דאמרינן מתוך, אזי י"ל בפשיטות דפלוגתייהו במתוך, ולא נחלקו במציאות ע"כ.

ב] ונפק"מ איכא, דהנה הבאנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תשס-תשסד) משו"ת משנה הלכות (מהדו"ת ח"ג סימן נ"ג) שכתב דמדברי שו"ת חות יאיר (סימן קפ"א) ילפינן, דבשבת ויו"ט אסורה האשה לטבול ב'

רק למעונגין הרגילין בכך (מ"ב סקי"ח) קמ"ד.

פא אולם המצטער מחום או מזיעת הגוף, מותר לו לרחוץ ביו"ט כל גופו בביתו ע"י מקלחת של מים קרים. ומותר לו גם לערב מעט מים חמים כדי שהמים יהיו פושרים ותפוג צינתם קמ"ה, בין אם המים החמים מגיעים מהבויילר שכבר כבוי מעיו"ט, והוי מים חמים שהוחמו מערב החג, ומותר לו לרחוץ בהם ביו"ט קמ"ו. וגם מים חמים שמתחממים מעצמם ע"י דוד שמש, מותר להשתמש בהם ביו"ט לרחיצה קמ"ז.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

עשו יו"ט כשבת עיי"ש.
בן אלא דלפיי"ז ניוחש לסחיטה אף בפניו ידיו ורגליו, וצ"ל דכיון דלא שרי אלא פניו ידיו ורגליו, יזכור, ולא יבוא לידי סחיטה. קמ"ה. עיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סו"ס ע"ד), דבכי האי גוונא יש להתיר לרחוץ במים שהם פחות ממידת החום – שדרך סתם בני אדם לרחוץ בחול.

קמ"ו. וראה בספר שלחן שלמה (סימן תקי"א הערה ג' עמ' קצח) שכתב, האידנא רחיצת כל גופו נחשב כצורך אוכל נפש, כיון שכל אדם רגיל לרחוץ לפחות פעם בשבוע הרי זה נחשב כצורך אוכל נפש... והוא הנאה לכל אדם עיי"ש. ושם (עמ' קצז) ואף אם עושין כן אלא פעם אחת בשבוע, צ"ע אם משום כך לא חשיב שוה לכל נפש, ותשמיש המיטה יוכיח [דאף דאינו בכל יום, חשיב שוה לכל נפש]. ע"כ.

קמ"ז. אן וראיתי בקונטרס בשבילי השלחן להרה"ג ר' שמחה בונים לייזרזון שליט"א (לימי ראש השנה ה'תשע"ו עמ' קח הערה תלב) שהביא מהגאון רבי אביגדור נבנצאל שליט"א ששמע מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל להקל למי שצריך לרחוץ גם בחמין ביו"ט. ואף נטה להתיר חימום מים לצורך כך ע"כ.

גן וביישוב הדבר ראה להלן (הערה קמ"ד) מה שהבאנו משש"כ, דכיון דאיסור סחיטה איכא אף ביו"ט אזי עשו יו"ט כשבת עיי"ש, ולפיי"ז יובן דביו"ט נמי אסרו להחם, ואזי ממילא אין לו לטבול יותר מטבילה אחת, כבשבת.

קמ"ד. אן וראה בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א עמ' קפח הערה כא בנדמ"ח) שכתב לתמוה ע"ז, דכהיום שרוב בני אדם יש להם אמבטיה בביתם, או לפחות מקלחת, למה נאסור רחיצת כל הגוף משום שאינה שוה לכל נפש, ומאי שנא מזיעה בזמן הגמרא, דמעיקר הדין שרינן משום דהוה שוה לכל נפש וכו', ואפילו אלה שאין להם מקום להתרחץ בביתם, הא בגמ' (כתובות ז, א) מצינו דצבי צורך לכל נפש הוא [היינו דבר שמקובל אצל כולם שנעשה לצורך], וה"ה הכא.

ותו, הרי בדרך כלל מוציא את המים לרחיצת גופו מתוך מיתקן חשמלי [כגון בויילר] וכדומה, והרי בו מתחממים המים גם בשביל רחיצת פניו ידיו ורגליו, וגם בשביל רחיצת כל גופו.

ומיהו י"ל כיון דביו"ט איכא נמי איסור דסחיטה כגון דסחיטה דאלונתית וכיוב"ז

ומ"מ אף אם המים הם פושרים בלבד צריך להזהר שלא לשהות הרבה במקלחת, כיון דהוי רחיצה של תענוג דאסרוה ביו"ט קמח.

יו"ט שחל במוצאי שבת

פב) לכתחילה יש להקדים לאכול סעודה שלישית קודם זמן מנחה קטנה, ואם שכח או עבר ולא קיים, מצוה להיזהר שיאכל רק מעט פת (רמ"א סימן תקכ"ט ס"א), כדי שיאכל בלילה לתיאבון, והיינו יותר מכביצה ומשהו פת דהוא שיעור סעודת [קבע קמ"ב], ומ"מ יפחות מסעודה שרגיל בה בחול (שעה"צ שם סק"י). והיכא דיודע לפי טבעו דמזמן אכילת סעודה שלישית, עד זמן אכילת סעודת ליל יו"ט, כבר לא יהיה שבע, שרי לאכול כרגילותו (נ"ל) ² [וע"ע בשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' רו) בזה].

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

סק"ב) מדברי המג"א, דכביצה מקרי עדיין אכילת עראי, ולא חשיב סעודה. ע"כ.

קג. א] כתב הרמב"ם בהלכות יו"ט (פ"ו הט"ז) בזה"ל, וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה 'כערב שבת', שדבר זה בכלל הכבוד ע"כ, ובהלכות שבת (פ"ל ה"ד) כתב, אסור לקבוע סעודה ומשתה בערב שבת מפני כבוד השבת, ומותר לאכול ולשתות עד שתחשך [היינו דאף דאין לקבוע סעודה, מ"מ אינו תענית], ואעפ"כ מכבוד השבת שימנע אדם מן המנחה ולמעלה מלקבוע סעודה, כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול. ע"כ.

ובשו"ע (סימן רמ"ט ס"ב) כתב אסור לקבוע בע"ש סעודה ומשתה שאינו רגיל בה בימות החול, מפני כבוד השבת, שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול [דמכיון שמרבה בסעודתו שלא כרגילותו, לא יאכל בלילה לתיאבון' (מ"ב סק"א)]. ובסעודה שרגיל בה בימות החול מותר להתחיל מן הדין, אלא

ושם עוד (הערה תלא) הביא מספרו שולחן שלמה - יו"ט (סימן תק"ג סק"ז) ע"ד הוצאת מים חמים לצורך דברים שמותר להחם מים ביו"ט, דכיון דאי אפשר להוציא מים חמים אא"כ נכנסים מים קרים, י"ל דחשיב צורך אוכל נפש. וע"ע בשו"ת אבני ישפה (ח"ג סימן נ"ה).

ב] וראה עוד בספר חזון עובדיה - יו"ט (עמ' מא-ב) שכתב נמי להתיר לרחוץ כל גופו ביו"ט במים חמים שהוחמו ע"י דוד חשמלי מעיו"ט, או במים שהוחמו ע"י דוד שמש אפילו ביו"ט עיי"ש. וע"ע בשו"ת אבני דרך (ח"ט עמ' קצח) שהביא מהגר"מ טנדלר - נכדו של בעל האגרות משה זצ"ל, דבבית הכנסת שלו כשהיו ג' ימים של יו"ט ושבת אזי היה מכריז, לא רק שמותר להתרחץ, אלא אף איכא מצוה משום ואהבת לרעך כמוך. ע"כ. קמח. כיון דהוא דבר שאינו שוה לכל נפש, רק למעונגין הרגילין בכך (מ"ב סק"ח).

קמט. כמו שנתבאר במשנה ברורה (סימן רצ"א

פג) אין להכין בשבת עבור ליל יו"ט (שו"ע סימן תק"ג ס"א), ומשו"ה אין לערוך השלחן.

וע"י גוי שרי להכין, כיון דלא הוי מלאכה (פמ"ג שם א"א סק"א). ובהגהות מהרש"ם על ספר אורחות חיים - ספינקא (סימן תמ"ד סק"ג) כתב, אף שהפמ"ג מסתפק כדרכו, מסתבר להקל. ויש חולקים, עיין הערה קנ"א.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

ג] וכיוצא בזה מצינו לענין שתיית יין בערב פסח, דבעינן שיאכל מצה לתיאבון. ובשו"ע (סימן תע"א ס"א) נתבאר דמעט יין לא ישתה, כיון דסעיד. ואם רצה לשתות הרבה יין שותה, דגריר תאות המאכל, ואף דבמ"ב (סק"ז) כתב, דשתי רביעיות או רובן חשיב הרבה ושרי, מ"מ בביה"ל (ד"ה ויין) הוכיח מרי"ץ גיאנות, דתלוי לפי טבע אותו אדם, לפי מה שמרגיש שגורר לבו לתאות המאכל או איפכא. עיי"ש. שוב ראיתי בשעה"צ (סימן רמ"ט סקי"ט) שכבר ציין להא דשתיית יין בערב פסח. והנאני.

ולהאמור דערב יו"ט דינו כמו ערב שבת, וכלשון הרמב"ם הנ"ל בכדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול עיי"ש, נראה דכל שאוכל סעודה שלישית בשבת שחל בו ערב יו"ט, פחות מרגילותו בחול שרי אף אחר תשע שעות. ומ"מ הכל תלוי לפי מה שהוא אדם. ולפי"ז נראה לענ"ד פשוט דהיכא דידוע שיאכל את סעודת היו"ט מאוחר, ואכילתו עתה לא תגרע מאומה מתיאבונו לסעודת יו"ט, יכול לאכול כרגילותו.

קנ"א. וראיתי מובא דהגאון רבי צבי אריה פרומר זצ"ל אב"ד קוז'יגלוב בהגותיו לספר מנחת פיתים העלה כדבר פשוט, דאף בהכנה סבירא ליה להשו"ע הרב (סימן שי"ט) דאיכא

דמצוה להימנע מלקבוע סעודה שנהוג בה בחול, מתשע שעות ולמעלה עיי"ש, ובמשנה ברורה (סקט"ו) ביאר, דלא מבעיא בלי קביעת סעודה כלל מותר כל היום, ואפילו מצוה להימנע ליכא. ואף בקביעת סעודה, כיון שאינו עושה סעודה רחבה, רק כמו שרגיל בה בחול, מותר כל היום מן הדין, אבל מצוה להימנע ע"כ, מדבריו למדנו דכל היכא שאוכל כרגילותו בחול מן הדין שרי. והיכא שאוכל פחות מרגילותו בחול, אזי מקיים אף את מצוה להימנע הנ"ל. ובמ"ב (סקי"ז) כתב, דמצוה להימנע אף קודם תשע שעות, כל שמשער בנפשו שע"ז לא יהיה תאב לאכול בלילה ע"כ.

ב] עוד מצינו ברמ"א (סימן תקכ"ט ס"א) שכתב, אסור לאכול ממנחה ולמעלה בערב יו"ט כמו בשבת. מיהו אם חל עיו"ט בשבת יכול לקיים סעודה שלישית, ויאכל מעט. ובמ"ב (סק"ח) כתב, דאף אם לא קיים ס"ג קודם זמן מנחה קטנה, יכול לקיים אח"כ, אך אז מצוה לכתחילה ליזהר שיאכל רק מעט פת בכדי שיאכל בלילה לתיאבון ע"כ. ובשעה"צ (סק"י) כתב, והיינו שיכול לאכול יותר משיעור אכילת קבע - שהוא יותר מכביצה פת, ומ"מ יפחות מרגילותו בחול ע"כ.

פד) ולהוציא מוצרים קפואים מהמקפיא י"א דאסור (קובץ מבית לוי, ושש"כ פ"י סי"א), לבר אם יוציא מוקדם, דאינו מוכח דלילה הוא, אפשר להקל בשעת הדחק (שעה"צ תק"ג סק"ב). ואם יאכל מזה בשבת ודאי שפיר. ויש מתירין^{קנב} עפ"י המהרש"ג (ח"א סימן ס"א)^{קנג} כיון דכל כוונתו אינו אלא שלא יצטרך להמתין זמן רב ולהתבטל משמחת יו"ט.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

באם כוונת העושה להרויח הזמן שלא יצטרך לעשות בימי החול, כמו שהוא גבי הצעת המיטה, דלעולם היה לו להציע המיטה במוצ"ש קודם השינה, ורק יען שבשבת הוא פנוי רוצה לעשות דבר זה בשבת להרויח הטירחא או הזמן בחול, 'ונמצא שמחליף עבודה של יום חול בעבודה של ש"ק' משום הכי אסרינן, לבר אם רוצה להציע המיטות או להדיח הכלים בשבת בשביל שהבית נאה יותר אם המיטות מוצעות בה והכלים מודחים בה, אזי שרינן כי הם קישוט להבית.

אבל במקום שאם לא יעשה הדבר בש"ק אזי לא יוכל לעשות אותה כלל, נמצא שאין כונת העושה להחליף עבודת יום חול בעבודת ש"ק, בכי האי גוונא לא גזרו חז"ל כלל לאסור, שהרי אינו ניכר כלל שהוא מחליף ועושה עבודה של חול בש"ק.

וראיה לדבר, שהרי מבואר בסימן ש"ח בחילוקי דיני מוקצה, דכלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלה אף מחמה לצל או שלא תגנב – והיינו שאינו צריך לכלל בשבת, והשתא תקשה כיון שאין צריך לכלי כלל בשבת, והוא מטלטל אותה כדי שלא תגנב א"כ הרי הוא כמכין משבת לחול, ואמאי לא יהיה בזה איסור משום הכנה אף במלאכת

איסור אמירה לעכו"ם. ומהנראה דכוונתו לשו"ע הרב (שם סי"ח), ע"ד דאסור לקלוט השומן מעל פני החלב, ולכן כשיגיע סמוך לחלב יניח קצת ממנה עם החלב, והוא ששומן זה צריך לאכלו בו ביום, אבל אם אינו צריך לה אסור לטרוח משבת לחול, ואם חושש שיפסיד או יתקלקל מותר לעשותו ע"י נכרי, מפני שאיסור הטורח וההכנה משבת לחול הוא שבות מדברי סופרים. 'ובמקום הפסד יש להתיר' אמירה לנכרי בכל שבות מדברי סופרים ע"כ, הרי לן דהיכא דליכא הפסד, לא שרינן בהכנה אמירה לנכרי.

קנב. כן כתב בספר 'הלכה למעשה' – מועדי וזמני השנה' להגאון רבי אליעזר דוד שפירא שליט"א (עמ' טז אות לא).

קנג. א] הנה כתב המהרש"ג ע"ד מה שהישראל נותן בשבת כליו להעכו"ם, ואח"כ הוא מצוה להגוי שישא בשבת הקנקנים והחלב לביתו של ישראל, וז"ד דהכא אפילו שהישראל עשה מעשה לית בהו משום הכנה, ואף דהן אמת דאסור להכין בשבת לימי החול אפילו בעשיית מלאכת היתר, כמבואר במתניתין (שבת קיג, א) אין מציעין את המיטות ואין מקפלין את הכלים מש"ק למוצ"ש, מ"מ היינו דוקא

פה) להכניס משקאות למקרר בשבת, בשביל הלילה, אם כוונתו לשתות בשבת מבקבוק אחד, אפשר דשרי, דומיא דהדחה להלן. (שלמי תודה יו"ט עמ' קמו). ומ"מ אליבא דהמהרש"ג הנ"ל (אות פד) ממילא שרי.

האם איכא איסורא דהכנה בדיבור

פו) אין לומר בשבת שהולך לישון כדי שיהיה יוכל להיות ער בליל שבועות דאזי הוי כמזלזל ומפסיד מצות עונג שבת, דבעינן לייחס השינה והאכילה לשבת דמקיים עי"ז עונג שבת (משנה ברורה סימן ר"צ סק"ד) קנ"ד.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

יעבור הגשם - דבאם יעבור אזי הוא דיכנס להסוכה ויאכל ויוצא בזה המצות עשה לכו"ע. אולם יש מאחרונים שכתבו דאם ימתין עם אכילת בני ביתו הגדולים והקטנים, אין לך מניעת שמחת יו"ט יותר מזה, ולכן לא הזכירו הפוסקים [ה"ה שערי תשובה (סקי"ג), ובאליה רבה (סקי"ד), ופרי מגדים (משב"ז סקי"ז)] שיעורא דחצות עיי"ש, הרי לן דאף לגבי דינא דאורייתא לא הטריחו להמתין.

וכיון שכן ה"ה בנד"ד, אין להטריח את הציבור להמתין ולמנוע שמחת יו"ט דאורייתא, על פני צד הכנה דרבנן. וכאמור, כיון דאין כוונתו כלל להחליף עבודת חול בשבת, רק כל מטרתו להוציא את המוצרים הקפואים כדי שיוכלו לאכול מיד בליל יו"ט, לית ביה איסורא דהכנה.

קנ"ד. א] הנה מצינו בספר חסידים (סימן רס"ו) שכתב בזה"ל, בשבת לא יאמר אדם גישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת, מפני שמראה מה שישן ונח בשבת שעושה בשביל החול, אלא יאמר ננוח כי שבת היום. ואסור לומר למחר אעשה כך, ואפילו חפץ לכתוב

היתר, ועל כרחך צריך לומר כהנ"ל דכיון דאין כוונתו בזה להרויח העבודה בחול רק שהדבר מוכרח להיות דוקא בשבת, ולא סגי בלאו הכי, כי הכלי תגנב וכו' בכי האי גוונא לא הוי כלל הכנה שאסרו חז"ל וכו' ע"כ. [וכבר הבאנו מדבריו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תרנה אות ה', ועמ' תרנו ד"ה והשיב)].

העולה מיסוד דבריו, דכל היכא דאין כוונתו להרויח זמן עבודת חול בשבת, לית ביה איסורא דהכנה. והכא נמי בנד"ד, הא אין כוונתו כלל להחליף עבודת חול בשבת, רק כל מטרתו להוציא את המוצרים הקפואים כדי שיוכלו לאכול מיד בליל יו"ט, ולא יצטרך להטריח את הציבור להמתין.

ב] והא ליכא למימר, דמה איכפת לן שימתינו, דהא מצינו בשו"ע (סימן תרל"ט ס"ה) לענין ליל א' דסוכות דחייב דאורייתא לאכול פת בסוכה, אבל היכא דירדו גשמים, הביא המ"ב (שם סקל"ה) מגדולי הראשונים דבשעת ירידת הגשמים הוי מצטער, ואין לחלק בין לילה הראשונה לשאר ימים לגבי דינא דמצטער, דהמצטער פטור מן הסוכה, ואיכא פוסקים דסברי דימתין עד חצות פן

יקנה"ז

פו) אף אם מברך ברכת מאורי האש על הנר שהדליקו לכבוד יו"ט אין

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

(סימן ל"ו אות ט"ז), לענין כשחל פורים במוצ"ש מותר לש"ץ לסדרה [את המגילה] בשבת להתלמד. עיי"ש. דמה שמסדרה בש"ק להתלמד אינו אלא כקורא בתורה – ומקיים בזה מצות תלמוד תורה, וכיוצא בזה מי שצריך ללמוד איזה דבר ליום ראשון, מותר לו להרגיל עצמו ולהתלמד בו ביום השבת מהאי טעמא. ע"כ (שדי חמד).

וכיוצא בזה מצינו בשערי תשובה (סימן תרצ"ג סק"א) שכתב, דאף דאין להביא את המגילה בשבת לצורך מוצאי שבת ומשום הכנה משבת לחול [וכמו שכתבנו בזה באורך בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תרעט)], מ"מ באם יעיין בה קצת דרך לימוד בבית הכנסת, שרינן ליה להביאה מבעוד יום בשבת בצינעה, כיון דאזי לא מחזי כ"כ כהכנה. ע"כ. [ויעיין במחצית השקל (סימן תרפ"ח סק"ב) שכתב, דמה דראוי לקרות בו מעט מבעוד יום, רפיא היא ביד. ע"כ].

וכן כתב בערוך השלחן (סו"ס תרס"ז), לענין איסור העמדת הס"ת בפרשה שיקראו בה – מיו"ט לשבת, דבאם אומר שם איזה פסוקים באותה שעה הוי כלימוד תורה לשעתו ושרי. ע"כ.

ג] וכן מצינו בשו"ת רב פעלים (או"ח ח"ד סו"ס כ"ט), לגבי בני אדם אשר מזיעים הרבה ולא לבשו הבגדים המכובסים קודם השבוע שחל בו תשעה באב [ואליבא דהרמ"א (סימן תקנ"א ס"ג) קודם ר"ח אב], לא יחליף ללבוש

תורה. עכ"ל. הרי לכאורה חזינן הכא דאיכא איסור הכנה בדיבור אף אם אמירתו לא עשתה כלל איזה חלות.

ברם אינו כן, דיעויין באליה רבה (סימן ש"ז אות א') שכתב דביאור דברי ספר חסידים, 'כשאומר לישן כדי לכתוב (ספר) תורה למחר, דאז אין תענוג השינה בשביל כבוד השבת'. ע"כ. ביאור הדברים דהוי חסרון במצות עונג שינה בשבת. וליכא למימר משום הכנה משבת לחול דהא כל מאי דאית ליה תועלת ליומא דשבתא לא חשיב הכנה, והא הכא אית ליה תועלת ביומיה. ועיין בספר עולת ראייה (סימן נ"ח) שכתב כן.

וכיוצא בזה ראיתי בשו"ת מחזה אליהו (סימן נ"ז אות י"ז), וז"ד השינה מתייחסת להזמן שישן בה, ואינו נחשב כישן ליום המחרת, ואף שהאדם מקבל 'תיקון לחול' משנתו. וכמו"כ פשוט שמותר לאכול בשבת כדי שיוכל להתענות ביום ראשון. אלא שאין לו לומר בפה מלא שהוא לצורך מוצש"ק, דאזי הוי כמזלזל ומפסיד מצות עונג שבת, דבעינן לייחס השינה והאכילה לשבת דמקיים עי"ז עונג שבת. ע"כ. וע"ע בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א עמ' תנה ס"פ).

ב] ובהא דכתבנו לעיל, דכל מה דאית ליה תועלת ליום השבת גופא לא חשיב הכנה. וכדחזינן בספר שדי חמד (ח"ט מערכת פורים סו"ס ה') שהביא מספר עיקרי הד"ט

בזה משום מצוות חבילות קנה

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

המכובסת שעה אחת ויפשטנה כדי ללבשה
אחר שבת, דא"כ נמצא הוא מכין משבת
לחול, כיצד יעשה - יפשוט הכתונת שעליו
שלבש אותה בליל שבת, וילבש [למחרת
בקומו משנתן] המכובסת ותשאר עליו וכו'
[ואזי לא הוי מכין, דהוא לצורך השבת].
ע"כ. וכ"כ בספרו בן איש חי (פר' דברים ס"ו).
קנה. א] בספר לקט יושר לתלמיד תרומת
הדשן (הוצאת מקיצי נרדמים עמ' ק"ג) כתב
בזה"ל, כשחל יו"ט במוצאי שבת היה נוהג
שארי מהר"ר אייזק ס"ל [סגן לוי] זצ"ל
[לצוות] את אשתו, להדליק על נר של שעה
שקורין גוונדן קירצן - משום אבוקה מצוה
להבדלה, ואמר לי אינך צריך להדליק ביו"ט,
לפעם אחרת אמר לי צריך להדליק ביו"ט.
עכ"ל.

ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סימן י') כתב,
דעלה בדעתו לפרש כוונתו, דזה שצוה
לאשתו להדליק אבוקה הוא משום אהדורא
אדקדוקא דהדור מצוה, להדר אחרי נר
דאיתעבידא בה מצוה אחת דליתעבדא בה
מצוה אחריתא, ושעל אותו הנר שבירכו
עליו מצות הדלקה ביו"ט יברכו עליו גם
נר ההבדלה, וזה ששוב כותב שאמר שאין
צריך להדליק וכו' הכוונה, ששאל למורו
על כך אם אפשר לעשות בכזאת שהאשה
תברך גם על אבוקה, ויברכו אח"כ על זה
ברכת הנר של מוצ"ש, או שצריך להדליק
נר אחר וא"א לברך ברכת הנר על נר של
יו"ט.

ובראשונה השיב לו שאין צריך להדליק
נר אחר, ואפשר לברך ברכת הנר על נר
יו"ט. ושוב פעם אחרת אמר לו שצריך
להדליק נר אחר, ואי אפשר לברך ברכת הנר
על נר יו"ט, והיינו מטעמא דאין עושין
מצות חבילות חבילות, ולכן אין לברך משום
כך גם ברכת הנר על אותו נר של יו"ט.
ויצא לנו לפי"ז חידוש דין "דלא שפיר
עבדא אותם המברכים ברכת הנר במוצ"ש
שחל בו יו"ט, על נרות שברכו עליו ביו"ט".
עכ"ל.

בן ואף אי נימא כסברת המשנה ברורה
(סימן תרפ"א סק"א), לגבי נר חנוכה והבדלה,
דיכול לברך תחילה על הנר חנוכה 'להבדלה'
ולכבותה ולחזור ולהדליקה למצות נר
'חנוכה', ועדיף טפי למיעבד הכי דכיון
דעביד ביה חדא מצוה ליעבד בה מצוה
אחריתא. ע"כ (מ"ב). הכא לא שייך, הן
משום דיו"ט אסירי בכיבוי, והן משום
דבעינן שיאירו הנרות לכבוד ולעונג משום
שלום ביתו, וממילא כל זמן שהנרות דולקים
עדיין מתקיימת מצותן באותה שעה ממש,
ועל כגון דא ודאי דהוי חבילות.

ג] ברם עמא דבר אינו כן, ונהגו לברך
על נר דיו"ט ברכת נר דהבדלה, וידידי
הרה"ג רבי אברהם צבי הכהן שליט"א נתן
טעם לדבר, כיון דברכת הנר דהבדלה אינה
חשיבא כברכת המצוות, (עיין שו"ע (סימן
רצ"ח ס"א) דאין אנו מצווים לחזור אחרי הנר
כלל), אלא הוי ברכת השבח או ברכת הנהנין

חבילות קני.

פח) ומ"מ נכון יותר ליקח נרות הדולקות כבר, מאשר להדליק במיוחד לצורך ברכת מאורי האש, כיון שבימינו אין הכוונה ליהנות מהנר, ועיקר הכוונה בהדלקתנו לשם מצוה, ואזי הוי כנר נשמה דחיישינן ביה לנר של קניבטלה קנח.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

נוהגים לברך ברכת מאורי האש על נרות יו"ט שע"ג השלחן. ע"כ. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן כד). וכמו"כ כ"ק אדמו"ר מויז'ניץ (שליט"א) [בעל הישועות משה זצ"ל], נוהג כן. וכיוצא בזה שמעתי בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א, דליכא בהו חבילות. וכ"כ בספר שלמי תודה להגר"צ פלמן זצ"ל (שבועות סימן כ' אות ד' עמ' קנא), דכמדומה כן מנהג רוב ישראל.

קנז. כן הובא בספר יו"ט שני כהלכתו בהוספות לפ"א (הערה נג) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל.

וכיוצא בזה הובא בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב עמ' רעה הערה לא) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. וציין לדברי השער הציון (סימן תל"ה סק"ט), שכתב ע"ד היכא דלא בדק את החמץ בליל י"ד ניסן, ונזכר ביו"ט דפסח שלא בדק, צ"ע אם מותר להדליק נר בשביל זה ביום אפילו היכא דלא ביטלו, ועל כן טוב לדחות הבדיקה לחוה"מ ע"כ, הרי לן דאף בהדלקה דמצוה, כיון דלא הוי לצורך היו"ט גופא, טפי עדיפא שלא להדליק.

קנח. אולם ראה בשו"ת דברי ישראל (ח"ג סו"ס פ"ז) שהביא, דאנשי ירושלים המדקדקים במצות נוהגים להניח שיורי נרות

שאנו נהנים מאור הנר שנברא במוצ"ש, וכמו שהבאנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קלג) דאיכא מהראשונים דסברי דהוי ברכת הנהנין, וא"כ דמיא לדברי התוס' (ברכות לט, ב ד"ה הכל), דברכת המצות הנעשית עם ברכת הנהנין לא שייכא כלל לחבילות דומיא דעבדינן עם הקידוש ברכת היין, ה"ה אמרינן הכא דשרי על נר דיו"ט לברך בורא מאורי האש.

ובביאור הדבר איכא למימר, דהא מהות מצות הדלקת נר יו"ט 'להנאה' שלא יכשל בעץ או באבן, ולא הוי כנר חנוכה, דאסור ליהנות מהן דלראותן בלבד הן], ואף מהות נר הברלה כן כמבואר בשו"ע (סימן רצ"ח ס"ד) דאין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו – שיוכל להכיר בין מטבע למטבע, וכמ"ש המשנה ברורה (סימן רצ"ז סק"ג) דבעינן "שיוכל להשתמש לאורה" [וגלל כן בעומד רחוק מהנר, מברך לאחר ההבדלה כשיהיה סמוך לאש]. וכבר הארכנו בזה בספר בירורי חיים (עמ' שיד-שטז).

קנז. וכן שמעתי מידידי הרה"ג רבי משה שטיין שליט"א, שהגאון רבי שמואל הלוי וואזנר (שליט"א) [זצ"ל] אמר לו, שנוהג לברך ברכת נר הברלה על נר דיו"ט. וכיוצא בזה כתב בקובץ מבית לוי (ניסן תשס"א), דיש

פט) מדינא שרי לקרב ב' הנרות כדי לקיים מצות בורא מאורי האש קנ"ב באבוקה ק"ב. וכן עמא דבר ק"ב אף להפרידן אח"כ ק"ב. אולם יש נוהגים לברך על ב' הנרות יחידים מבלי להסמיכם זה לזה, שלא יהא נראה ככיבוי בשעת הפרדתם ק"ב. וכן נהג בעל שבט הלוי זצ"ל שלא להקריב את הנרות, וכמו"כ לא היה מביט בצפרניים כשמברכים על הנר במוצ"ש שחל בו יו"ט אלא הביט

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

מותר להדליק נר ע"י הטיית נר דולק אליו, אף שהוא פסיק רישא שינטוף, משום דאין כוונתו למהר כיבוי, אין בזה איסורא.

קפ. וכן כתב באלף המגן שבספר מטה אפרים (סימן ת"ר סק"ג) בשם יסוד ושורש העבודה 'וראוי להתנהג שיאמר לאחר להחזיק לפניו ב' נרות ביחד, כדי שיוכל לברך הברכה בורא מאורי האש כדינו'. ע"כ.

קפא. כן כתב בספר פסקי תשובות (סימן תקיד הערה כח-כט) דכן הוא עמא דבר לחבון ואח"כ להפרידן.

קפב. כן הובא בספר ארחות רבינו הקהלות 'עקב (ח"ב עמ' קיא) שכן נהג בעצמו.

קפג. כן הובא בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב עמ' רעה הערה לב) דאינו אלא נראה ככיבוי. וראה עוד בספר פסקי תשובות (הנ"ל הערה כט), שהוסיף לבאר, דאין לדמותן להא דנתבאר (סימן תק"ב ס"ב) ובמ"ב (סק"כ) להחמיר ולא להוציא עץ מהמדורה, דהתם האש של העץ נתמעט ע"י שמוציאו מהמדורה, משא"כ בנד"ד האש של כל נר ונר נשאר כמו שהיה.

וע"ע בקובץ אגרתא דחדוותא (חי"ד עמ' קלד אות יד) שהביא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, דחשש לתקלה באם יחברם, דיכול להיכשל

הבדלה [מהאבוקה] לצורך יו"ט שחל במוצ"ש, ולהדליק בתוך שאר נרות יו"ט, וקורין אותו יקנהז"ל ע"כ, הרי דלא חששו דהוי נר של בטלה.

קנב. כתב הרמ"א (סימן תקי"ד ס"ב) ומותר להוסיף פתילות לנר דולק כדי שיבעיר הרבה, ויכבה במהרה ע"כ, היינו שמרבה בנרות כדי שהשמן יתכלה במהרה. אולם כבר האריך בביאור הלכה (ד"ה ויכבה) דכל היכא דכוונתו לכיבוי אסירי. וביסוד הדבר תליא בפלוגתת הראשונים, שהובא להלן ברמ"א (שם ס"ג) ע"ד אי שרי לקצר את הפתילה ביו"ט, דלהתוס' - שהוא היש מתירין שהביא הרמ"א הנ"ל, דשרי להדליק נר שעה הדלוק 'באמצע', אף שמכוין כדי לקצרה ולמהר כיבויה, ה"ה בזה. אבל להרא"ש דאוסר שם, הוא הדין הכא עיי"ש. ומ"מ כל זה אינו ענין לנדון דידן, כיון דהכא כל כוונתו לקרב את הנרות ולהפרידן אח"כ, אינו בשביל למהר כיבויה כלל, ופשוט.

וכן כתב בספר פסקי תשובות (שם אות ו') וז"ד וברור שגם האוסרים לא אסרו אלא אם מתכוין למהר את כיבוי הנר, אבל אם אינו מתכוין לכיבוי אף אם ניתך שעה מהנר אין בזה איסור אף לשיטת הרא"ש. ומשו"ה

בנרות בשעת ברכה (קובץ מבית לוי - שבועות שחל ביום א' ה'תשע"ח עמ' ח' אות ו') קסד.
[וע"ע להלן (אות צ')].

צ) אולם כל זה אינו בנרונים או בפחיות שרוב הציבור כהיום מדליקים בזה, דבהני באם יקריבם כדי דלהוי אבוקה ודאי יתכבו תוך כדי קירוב, וזה ודאי אסירי. וכל מה דשייך לקרב מבלי לכבותן אינו אלא בנרות גבוהים וגדולים (נ"ל, ופשוט).

[ובהיותי בבית ההוראה אמר הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א, דנהג נמי שלא להסמיך את הנרות, ולא משום חשש כיבוי, אלא משום דבנרונים המצוי כהיום, אין שייך לקרבן מבלי שייתכבו. אבל באמת בעבר בנרות הרגילים הגבוהים שהיו, נהג להקריבן והדר להפרידן].

צא) שרי לטלטל מנורת כסף ביו"ט, אף שלא לצורך להאיר וכדומה, כיון דחשיב ביו"ט ככלי שמלאכתו להיתר, וכשם שמותר לטלטל הכלי לתשמישו המיוחד, שרי נמי לטלטלו לצורך מקומו לאחר שימושו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל, עפ"י דברי הרשב"א), ועיין הערה קסד.

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

בן ומאידך מצינו בספר מנחת יו"ט (סימן צ"ט אות א') שכתב, לכאורה יש לומר דמנורה ביו"ט הוי כלי שמלאכתו להיתר כמו קדירה, כיון דמותר להדליק בו וראוי להדלקה. וכן משמע לכאורה בשו"ע הרב (סימן תק"א ס"ח) דדבר שראוי להדלקה ביו"ט דינו ככלי שמלאכתו להיתר עיי"ש.

וראה בספר שבות יצחק (פ"א אות ה' עמ' יד ד"ה ומהגרי"ש) שכתב, שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, דבמוקצה שהתירו ביו"ט, שרי נמי לטלטלו לצורך מקומו לאחר שנשתמש בו, וכדמצינו בגמ' (שבת קכד, א) דסבירא ליה לרבא דלר' נחמיה דס"ל דכלי שמלאכתו להיתר אינו ניטל אלא לצורך תשמיש המיוחד לו, כמו"כ מותר לטלטל הכלי לצורך מקומו. וביאר בחידושי הרשב"א

בגרם כיבוי ע"י טפטוף השעוה. ועיין בספר שלמי תודה (סימן כ' אות ד').

קסד. וכן הוא מנהג חב"ד, כדחובא במנהגי חב"ד בסוף שו"ע הרב (ח"ד דף נז, ב) בזה"ל, מנהג בית הרב במוצש"ק שחל יו"ט אין מקרבין הנרות, ואין מאחדין השלהבת שלהם. וכן אין מביטים בצפרנים. ורק בעת ברכת בורא מאורי האש, מסתכל בנרות כמו שהם כל אחד בפני עצמו. ע"כ.

קסד. א] הנה המאירי בחידושיו (ביצה כח, ב ד"ה שפוד שצולין) כתב לענין שפוד, דכיון שבשבת אסור לצלות, חשיב נמי ביו"ט ככלי שמלאכתו לאיסור ע"כ, ולפי"ז בנד"ד במנורת כסף נימא דדינא כמוקצה מחמת חסרון כיס. וכיוצא בזה ראיתי בספר שבות יצחק (פ"א אות ה' עמ' יב).

מוצאי יו"ט

צב) הבדלה - בפה"ג וברכת המבדיל.

אין אומרים הפסוקים הנה א-ל ישועתי וגו'. (מט"א סימן תר"א ס"י - ו-תרכ"ד ס"ה). וע"ע בפמ"ג (סימן תצ"א משב"ז סק"א) דמדברי הלבוש (ס"א) משמע שאומרים, ומה בכך, דהא לית ביה ברכה לבטלה ע"כ. אך אין מנהגינו כן, דמתחילין מיד בפה"ג. (קצה המטה סימן תר"א סק"ו. ושש"כ ח"ב פ"ס סכ"ג).

וכמו"כ אין מברכין על בשמים, כיון דענין הבשמים כדי להשיב את הנפש היתירה שניטלה ממנו אחר שבת, וביו"ט ליכא נשמה יתירה (תוס' ביצה לג, ב). ובמק"א הארכתי בזה. ואין מברכין על נר, כיון דאך במוצ"ש מברכין שבו תחילת ברייתו של האש [גמ' (פסחים נד, א)]. (סימן תצ"א מ"ב סק"ב ו-ג').

צג) ראוי להמתין מלקדש הלבנה עד אחר יו"ט דשבעות, גם לאלו שאין ממתינים לז' שלמים. והטעם דהמאורות שלנו נעשו בכח התורה. וגם אז נתחזקו המאורות, שהיו תלויין ברפיון עד מתן תורה, לכך נחשבו כנבראו מחדש (חכמת שלמה סימן תכ"ו).

~~~~~ ליקוטי חיים ~~~~~

(שם), דכשם שמיחדים להשתמש בכלי, כן מיחדים להסתלק לאחר התשמיש, וא"כ ה"נ יש לומר כשם שמותר לטלטל הכלי לצורך תשמיש המיוחד לו, כמו"כ מותר לטלטלו לצורך מקומו לאחר שימוש, דאף זה בכלל היחוד ע"כ.

וע"ז הדרך בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א בנדמ"ח עמ' שב הערה נ') הביא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, ע"ד סכין של שחיטה, דהגם דביסודו חשוב נמי כמוקצה מחמת חסרון כיס, אמרינן דדינו ככוס של זהב, דאף שמקפידין עליה, מ"מ מלאכתו להיתר, דמותר לשחוט ביו"ט כמה שירצה, ולא חשיב מוקצה. ע"כ.

ג] וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' ריא) מה שכתב הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א במכתבו אלי בזה, ...ואם לא נסכים שפמוטות ביו"ט הן כלי שמלאכתו להיתר, אין לנו שום היתר לסדר נרות מיו"ט לשבת, אלא למלאות בזכוכית שוב עם שמן זית, או להניח נר סטרלין במקום הנר של יו"ט שכבה, דמוקצה מחמת חסרון כיס וכן מחמת גופו אסור אפילו לגופו ומקומו וכו' ע"כ.

מפתח הענינים לפי סדר א' ב' ללקט שבועות

א

אבילות

השתתפות האבל בברית מילה (תס)
השתתפות האבל בסעודה דלית ביה
שמחה (תנ"ט-תס)
השתתפות האבל בסעודת סיום מסכת (תס)
השתתפות האבל בפדיון הבן (תס)
השתתפות האבל בשלום זכר (תס)
נהג אבילות שעה אחת, היינו 'כל שהוא',
כיון דמקצת היום ככולו סגי תפג
שמועה רחוקה תפג

אין עושין מצות חבילות

האם שרי לברך ברכת מאורי האש
במוצ"ש שחל בו יו"ט, לאחר שהדליקו
עליו נר דיו"ט תקיד-תקטו

אכילה

אכילה במזלג, דרך בני יון (תעט)
אכילה בשיעור כביצה, חשיב עדיין אכילת
עראי (תקי)
עיקר אכילה הוא לחם (תעח)

אלקי נשמה

ההולך לישון אחר עלה"ש שינת קבע, יכול
לברך אף אלקי נשמה והמעביר שינה תמד
נתקן על מנהגו של עולם (תמה), (תמוז)

אמונה

המאמינים שלעשרת הדברות יש עדיפות
יותר משאר התורה, מגיע מזה הפסד
האמונה תנד

ב

בורר ומרקד

במין אחד ליכא ברירה (תצד)
גדר בורר בכלי (תצה)
האם שרי לקלף עם קולפן (תצד)
ניפוי הקמח ביו"ט תצה
קליטת השומן הצף מע"ג החלב (תצד),
(תקיב)

בחוקותיהם לא תלכו

כל דבר שיש בו טעם, אין בו איסור
דבחוקותיהם (ת"א)

בין המצרים

לבישת בגדים המכובסים בשבת, בכדי
ללבשם בימות החול (תקיד)

בית הכנסת

אם לא הדליק נר יארציט בעיו"ט, עדיף
שידליקנו בביהכ"נ תקא
י"א דטוב להדליק נר בביהכ"נ י"ב חודש
למנוחת הנפטר (תקא)
שני סוגי נרות מצינו בביהכ"נ, נר שלפני
העמוד לכבוד ביהכ"נ, והשני נר יארציט
שדולק כל המעת לעת בביהכ"נ (תקא)

בית הכסא

האם מותר לשמש את מיטתו אחר יציאתו
מבית הכסא תפב

ברית מילה

השתתפות האבל בברית מילה (תפ?)

ברכת המפיל

ההולך לישון קודם עלה"ש, ומשער
שיירדם תוך חצי שעה הסמוכה לעלה"ש,
יברך המפיל תמג

ברכת הנהנין

ברכה ראשונה דעוגת גבינה (תפג)

ברכות השחר

ההולך לישון אחר עלה"ש שינת קבע, יכול
לברך אף אלקי נשמה והמעביר שינה תמד
נתקנו על מנהגו של עולם תמא, (תמה), (תמוז)

ברכות התורה

האם יוכל לברך קודם שנסתיים מעת לעת
מומן ברכה דאתמול (ת"א), תמא

האם מי שישן יכול להוציא את מי שלא
ישן, קודם עלה"ש תמא

הישן ביום יוכל בעצמו לברך למחרת
בצפרא, אף שלא ישן בלילה ת"א

הלומד בלי ברה"ת האם הוי בגדר איסור,
או דאינו מקיים המצוה דלא נחשב כלימוד
..... תמא

הלך לישון אחר עלה"ש, וממשיך ללמוד
קמעא אחר עלה"ש, שרי בלי ברה"ת תמא

הלך לישון אחר עלה"ש, יוכל לברך
ברה"ת אחר שיקום תמא

ישן ביום ערב שבועות, י"א שלא יוכל
ללמוד אחר עלה"ש בלי ברה"ת תמב

לא ישן כלל, ואין מי שיוציאנו, יברך
בעצמו תמ-תמא

פלוגתת הראשונים, האם גדר החיוב תליא
ביום - כשיאיר היום הוא דנתחייב, או
תליא בשינה ת"א

ברכת מאורי האש

במוצאי יו"ט אין ממברכין ברכה זו תקיט

האם אפשר לברך ברכה זו על נר דיו"ט
במוצ"ש שחל בו יו"ט (תקטז)

האם ברכת נר דהבדלה חשוב כברכת
המצוות (תקטז)

האם שרי להקריב ב' נרות במוצ"ש שחל
בו יו"ט, ושוב להפרידן תקיז

העומד רחוק, יראה להקריב עצמו, ואזי
הוא דיברך (תקטז)

ברכת שהחיינו

האם מועיל תנאי שלא לקבל את היו"ט,
כשמברכת שהחיינו בהדלקת הנר (תצב)

הנשים שבירכו שהחיינו בהדלקת הנרות,
ובקידוש יוצאים מהבעל אף בברכת
בפה"ג, לא יענו אמן אחר שהחיינו שלו . תצג
י"א לברך ברכת שהחיינו אחר הדלקת הנר
לכבוד הו"ט, ולא לפניו, בכדי דלא להוי
הפסק . (תצב)
שכח לומר שהחיינו בעצרת, האם יש לה
תשלומין כל ז' . (תצג)

בשר בחלב [ע"ע חלב]

בין גבינה צהובה לבשר, כמה צריכים
להמתין . תפה
'בן הבקר רץ מלפני אברהם', ואברהם ברא
אחר ע"י ספר יצירה . (תעג)
האם אפשר להקל בשבועות בזמן המתנה
בין בשר לחלב . תעב
האם בעינן להמתין ו' שעות מלאות בין
בשר לחלב . תסג
האם בעינן להפסיק בין אכילת גבינה
לבשר ע"י ברהמ"ז . תעד
האם האוכל במזלג את מאכלי החלב
יצטרך ליטול ידיו כשיבוא לאכול בשר . תעט
היאך הסדר הטוב ביותר עפ"י הלכה, ע"ד
זמני אכילת הסעודות חלב ובשר ביום חג
השבועות . תעו
היכא דנצרך לברך שוב ברכה ראשונה,
חשיב נמי סילוק בין סעודת חלב לבשר . (תעה)
המנהג להמתין בין חלב לבשר 'חצי שעה'
..... תעג, תעז, תעט
השינה גורמת עיכול הבשר, ונפק"מ לענין
זמן המתנה בין בשר לחלב . תפט
זמן ההמתנה בין פיצה לבשר . תצ
טעם שהצריכו רז"ל להמתין בין בשר
לחלב . תפד, (תע), תעב

טעם שלא נהגו להמתין שעה בין חלב
לבשר כהזוה"ק . תפא
יוצאי גרמניה נהגו להמתין אך שלוש
שעות . תפט
יחלק בין גבינה רכה לקשה, לענין המתנה
ביניהם לבשר . תעה-תעז, (תפא), תפו
יסוד ההפסק שקבעו בין בשר לחלב, הוא
זמן מסעודה לסעודה שנהגו באותו מקום
..... (תע)
מדרשים חלוקים, האם אברהם אבינו
האכיל את המלאכים בשר בחלב . תעג
סיכום הדברים בהא דאין צריך להמתין
שש שעות מלאות . (תעא)
פלוגתת רש"י והרמב"ם בטעם האיסור
לאכול בשר וחלב . תפד, תעא

ג

ג' ימי הגבלה

מתנוצץ אותה טהרה שהיה קודם מתן
תורה . תכג

גבינה צהובה

בין גבינה צהובה לבשר, כמה צריכים
להמתין . תפה
זמן ההמתנה בין פיצה לבשר . תצ

גדולים

בעל מדרש שמואל היה בו עיבור נשמת
רבי פנחס בן יאיר . תכט
רב יוסף זכה לעיבור נשמה ממש רבינו . תכט

גוי

האם גוי חסיד אומות העולם, נוכל לקבור
אצל ישראל . (תנג)
הכנה ע"י גוי בשבת ליו"ט שחל במוצ"ש
..... תקיא

גוש

האם דבר גוש המונח בכלי שני, דינו ככלי ראשון (תקו)
הנחת גוש בצלחת דאית ביה שארית מהמרק (תקו)

גז

האם ביו"ט עדיף להנמיך את הלהבה הקיימת או להדליק להבה חדשה תצו
להדליק הגז מעיו"ט הוי הוצאה מרובה, ומשו"ה אינו מחוייב ליתן התבשילים מעיו"ט (תצו)
להקטין להבה בכדי למנוע הפסד ממון, אסור תצח
מותר להדליק ביו"ט אש של גז המשולב בו זרם חשמלי תצח
נכבה הגז, ואין לו שכן שיכול ליקח ממנו אש, האם שרי להוליד אש ביו"ט (תצט)

גמילות חסדים

בעל מדרש שמואל זכה לעיבור נשמת רפ"י בזכות מצות גמ"ח תכט

גר

גר שנתגייר כקטן שנולד, אינו אלא בשנתגייר מדעתו (תנא-תנב)
'גר' שנתגייר, ולא אמרו 'גוי' שנתגייר, דנשמה זו ממעמד הר סיני (תנב)
גרים שנתגיירו המה נשמות קדושות שהיו חבושים בין האומות (תנא)
הגר צדק מוילנא בצעידתו אל המוקד, נסתפק האם יש לו להזדרז למצות קידוש ה', או איפכא להאט את צעדיו בכדי לזכות לחיי שעה (תג)
היארציט של הגר צדק מוילנא - בנו של הגרף פוטצקי ביו"ט ב' דשבועות (תמח)

סיפורו המופלא של הגר צדק מוילנא (תמח)

ד

דוד שמיש

המצטער מחום, מותר לו לרחוץ ביו"ט, אף עם מים של דוד שמש תקט, (תקי)

דרבנן

איסור הכנה הוי דרבנן, ובמקום הפסד יש להתיר אמירה לעכו"ם בכל שבות (תקיב)
מה הם ז' מצוות דרבנן (תנח)

ה

הבדלה

במוצאי יו"ט אין מברכין על הבשמים והאש תקיט
האם במוצאי יו"ט אומרים את הנוסח הנה אל ישועתי תקיט
נר חנוכה והבדלה, איזה יקדים (תקטו)

הדלקת הנר [ע"ע יארצייט]

בביהכ"נ מצינו ב' סוגי נרות, נר שלפני העמוד לכבוד ביהכ"נ, ונר יארציט שדולק כל המעט לעת (תקא)
ברכת הנר בעיו"ט עובר לעשייתו, ולא כבכל עש"ק תצב
גם בזה"ז דאיכא חשמל, חשיב ביו"ט כצורך אוכל נפש (תקא), תקה
האם הדלקת נר הבדלה במוצאי שבת שחל בו יו"ט, חשיב כנר בטלה תקטז
האם מועיל תנאי שלא לקבל את היו"ט, כשמברכת שהחיינו בהדלקת הנר (תצב)
האם שרי להדליק 'נר יזכור' ביו"ט בביתו (תקג-תקד)
האם שרי לטלטל נר נשמה מהחדר, בכדי שלא יפריענו לישון תקד

הדלקת הנר בעיו"ט קודם הליכת הבעל
לביהכ"נ תצב
הוצאת הדסקית של הנרונים ביו"ט תקה
י"א לברך ברכת שהחיינו 'אחר' הדלקת
הנר לכבוד היו"ט, ולא לפניו, בכדי דלא
להוי הפסק (תצב)
נר יארציט עדיף שידליקנו בבית הכנסת תקא
נר של בטלה (תקב), תקמז
נתינת פתיל לתוך הצף תקו

הכנה

אין לומר בשבת אחה"צ נלך לישון, בכדי
שנוכל להיות ערים בליל שבועות תקיג
האם שרי להביא את המגילה בשבת
אחה"צ, בכדי שיוכל לקרוא בה במוצ"ש
שחל בו פורים (תקיד)
האם שרי ללמוד ולהתכונן בשבת בשביל
דבר הנצרך ליום ראשון (תקיד)
הוצאת מוצרים מהמפקיא בשבת, ליו"ט
שחל במוצ"ש תקיב
הכנה דאסרו, רק היבא דמטרתו להרויח
את הזמן של מוצש"ק (תקיב)
הכנסת משקאות למקרה בשבת, לצורך
יו"ט שחל במוצ"ש תקיג
הכנת הס"ת מיו"ט לשבת, כל שאומר איזה
פסוקים באותה שעה שרי (תקיד)
לבישת בגדים המכובסים בשבת, למטרת
לבישתן בבין המצרים (תקיד)
ע"י גוי בשבת ליו"ט שחל במוצ"ש תקיא

הלל

לשורר באמירתו בשבועות, בכדי שיורגש
שהוא יום שמחה על קבלת התורה (תמח)

הקבלת פני רבו

האם מהני תשלומין לאחר הרגל -
שבועות (תצג)

ח

חידושי תורה [ע"ע תורה]

אילו זכינו היה רואה כל אחד את חלקו
בחידושי התורה (תנמ)
בעשרת הדברות נכללו גם מה שתלמיד
ותיק עתיד לחדש תנמ

חלב [ע"ע בשר בחלב]

ברכה ראשונה דעוגת גבינה (תפג)
טעם אכילת מאכלי חלב בשבועות תנו
מלפנים החלב היה בטבעו לשכר (תפג)

חנוכה

אסור ליהנות מאורה (תקמז)
במוצ"ש חנוכה יכולים לברך ברכת מאורי
האש על הנר ולכבותה, והדר להדליק
עמה נר חנוכה (תקמז)

חשמל

גם בזה"ז דאיכא חשמל, חשיב כצורך
אוכל נפש (תקא), תקה
האם יש בו איסור בונה (תצמ)

ט

טבילה

ברכת הטבילה בין טבילה ראשונה לשניה
..... (תקח)
האם שרי לטבול יותר מטבילה אחת
בשבת (תקח)

ט"ו באב

הטעם דהוי יום טוב (תס)

י

יארצייט [ע"ע הדלקת הנר]

אמירה לעבן בשמחות להדליק נר
יארצייט שרינן (תק)
האם איכא מקור להדליק נר יזכור ברגלים
..... (תקד)
להדליק על הציון, י"א דלא ידע איזה
מצוה יש בזה (תקא)
נר יארצייט אין בו שום חיובא, אלא מצד
נדר שנהג כן (תק)
נר שמדליקים ביוה"כ על אביו ואמו בכדי
לכפר עליהם (תק)
תועלת לנשמה ע"י הנר (תק)

יום טוב [ע"ע הדלקת הנר]

אי נימא דשרי הוצאה, אזי לא אמרינן
מתוך (תקח)
בורר ביו"ט (תצד)
גירוד תפוחי אדמה בפומפיה (תצד)
גירוד תפוחי עץ בפומפיה תצד
האם יש בו נשמה יתירה תקיט
האם מותר לקלף במקלף ביו"ט תצד
האם שרי לחמם מים, לרחיצת כל גופו תקז
האם שרי לעשן בבית השמשות דיו"ט תקז
האם שרי לקצר את הפתילה ביו"ט (תקיז)
הנשים שבירכו שהחיינו בהדלקת הנרות,
ובקידוש יוצאים מהבעל אף בברכת
בפה"ג, לא יענו אמן אחר שהחיינו שלו . תצג
השאגת אריה ס"ל דשמחת יו"ט בזה"ז הוי
דאורייתא תעו
ט"ו באב הוי יום טוב (תפ)
טחינת דבר שמפיג טעם (תצד)
טחינת קפה (תצג)

י"א דאף ביו"ט איכא חיוב לאכול ג'
סעודות תעח
להמג"א גם בליל יו"ט הוי השמחה
מדאורייתא, לענין אכילת בשר תעז
לפתוח בקבוקי יין בערב יו"ט תצא
לפתוח שקיות חלב בערב יו"ט תצא
מה הגדר 'לימים הרבה' שאסרו את
הטחינה (תצג)
מותר לחתוך ירקות דק דק, אף בלי שינוי . תצג
ניפוי הקמח ביו"ט תצה
סחיטת אוכל אף דהוי אוכל נפש, לא
התירו חכמים לסחוט תקז
סחיטת בגדים (תקט)
ריסוק בננה בשיני המזלג תצד
שקית קשירתו לתוך החמין תקו

יום טוב שחל במוצ"ש

אין להכין בשבת עבור ליל יו"ט שחל
במוצ"ש תקיא
אין לומר בשבת אחה"צ נלך לישון, בכדי
שנוכל להיות ערים בליל שבועות תקיג
האם שרי להדליק נר יזכור במוצ"ש זה ... (תקד)
הוצאת מוצרים מהמקפא תקיב
הכנה ע"י גוי בשבת, ליו"ט שחל במוצ"ש
..... תקיא
הכנסת משקאות למקרר תקיג
יקדים לאכול סעודה שלישית קודם מנחה
קטנה תקי
נוהגים ליקח משיירי האבוקה, וקורין אותו
יקנהז"ל (תקיז)
נרונים ופחיות אין לקרבן בברכת מאורי
האש, דהא יתכבה תקיח

פורים שחל במוצ"ש, האם שרי להביא את המגילה בשבת בשביל מוצ"ש (תקיד)
קורא את המגילה בשבת, בכדי להתלמד, ויוכל לקרוא בה במוצ"ש כדינה (תקיד)

יסורין

יסורין של תורה, היינו גם בזה שאינו מתפתה לשוחח בדברים בטלים (תנא)
לא ניתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני תמח
יקנה"ז [ע"ע ברכת מאורי האש]
האם שרי לברך מאורי האש על נר שהדליק לכבוד היו"ט תקיד

כ

כיון דאתעביד ביה חדא מצוה

האם אמרינן כן לענין ברכת מאורי האש, במוצ"ש שחל בו יו"ט (תקמו)
האם אמרינן כן לענין נר הבדלה ונר חנוכה (תקמו)

כל קבוע

כשלומד תורה בכל יום 'בקביעות', אף מעט שעות, אינו מתבטל ברוב (תפח)

ף

לידת הבת

גם בלידת הבת עשו משתה ושמחה (תנג)

מ

מגילת רות

בועז בנו של שלמון, ומי היו אחי שלמון .. (תנג)
לבועז היה ששים ילדים (תנג)
מגילת רות נכתבה ע"י שמואל הנביא (תנא)
מוסר השכל אנו למדים מבוועז, דהגם שהיה מלופף ביסורים עסק בתורה ... (תנג-תנג)
קורין בו, בכדי שנראה שלא ניתנה תורה אלא ע"י עוני ויסורין תמח

מבעיר

האם הבערה חשיב 'אוכל נפש' או 'מכשירי אוכל נפש' תצו
האם שרי להבעיר בבין השמשות דיו"ט תקז
הדלקת אש חדשה ביו"ט או הנמכת אש קיימת תצו
להדליק הגז מעיו"ט הוי הוצאה מרובה, ומשו"ה אינו מחוייב ליתן התבשילים מעיו"ט (תצו)
מותר להדליק ביו"ט אש של גז המשולב בו זרם חשמלי תצח
נכבה הגז, ואין לו שכן שיכול ליקח ממנו אש, האם שרי להוליד אש ביו"ט (תצט)

מו"לד

נכבה הגז, ואין לו שכן שיכול ליקח ממנו אש, האם שרי להוליד אש ביו"ט (תצט)

מוקצה

הוצאת הדסקית של הנרונים תקה
טלטול הנר ביו"ט בכדי שלא יפריענו לישון תקד
טלטול מן הצד ע"י דבר אחר, אם חשיב כידו אריכתא (תקה)
טלטול מגורת כסף ביו"ט תקח
כלי שמלאכתו להיתר לצורך הכלי (תקיב)

מכבה

האם הפרדת ב' נרות בברכת מאורי האש, מחזי ככיבוי תקיז
האם כיבוי שלא יקדיח תבשילו חשיב כאוכל נפש, או כמכשירי אוכל נפש (תצח)
האם עדיף להנמיך את הלהבה הקיימת או להדליק חדש תצז
האם שרי להוסיף פתילות, בכדי שהשמן יתכלה מהר (תקיז)

כיבוי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה,
כשאינו צריך לפחמין (תצח)
להקטין להבה בכדי למנוע הפסד ממון,
אסור תצח
נרונים ופחיות אין לקרבן בברכת מאורי
האש, דהא יתכבה תקיח

מליחה

שיעור זמן מליחה תפה

מנהג ישראל

אחר המנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל
..... (תמ-תמא)
כבר נתפשטה ההנהגה בישראל להיות
נעורים בליל שבועות, ואין לבטלה, הגם
שיפריענו מסדר יומו (תלז)

מצוה [ע"ע סעודת מצוה]

בעשרת הדברות איכא תר"כ אותיות כנגד
תרי"ג מצות דאורייתא, וז' מצות דרבנן ... (תנח)
בט"ו באב היו שמחין לפי שהושלמה
המצוה (תס)
העושה מצוה בשלימות זוכה לעיבור
נשמה, מאיזה צדיק שעשה ג"כ מצוה זו ... תכט
מה הן ז' מצוות מדרבנן (תנח)
נעשה ונשמע - 'נשמע' רומז על מצוות
דאורייתא ששמענו בהר סיני, 'נעשה' רומז
על מצוות דרבנן, דאף שלא שמענו ממש
מחבק"ה אנו מקיימין תעד

משניות

אין לאומרו בליל שבועות (תלד)

נ

נמילת ידים שחרית

אין עמא דבר להניח נט"י ליד מיטתו
בשביל שינת יום תמד

בעלייתו של הגר צדק מוילנא על המוקד,
נתבטל כוחו של הסיטרא אחרא, ורוח רעה
דשינה (תמח)
הישן ביום נוטל ידיו ג"פ, מצד ספק שמא
השינה גורם, או הלילה הוא דגורם (תמד)

ס

סוכות

האם דינא דהמצטער פטור, אמרינן אף
בליל א' (תקיג)
ירדו גשמים בליל א' דסוכות, י"א דאין
להטריח להמתין עד חצות (תקיג)

סיום מסכתא

השטן מעכב מלעשותו (תס)
השתתפות האבל בסעודתו (תס)

סמוך

חצי שעה מקרי סמוך תפח, תפכ

סעודת מצוה

בגמר מצוה (תס)
בסיום מסכתא (תס)
השתתפות האבל בסעודה דלית ביה
שמחה (תנט-תס)
השתתפות האבל בסעודת סיום מסכתא (תס)

ספירת העומר

בשבועות עושין יו"ט על סיום מצות ספירת
העומר תסא
מהו הגדר של תמימות (תלכ)

ספק ברכות להקל

אחר המנהג לא אמרינן סב"ל תמ-תמא

ע

עונה

להאריז"ל נאסר הזיווג בליל שבועות (תלח)

עונה ייחשב דבר השווה לכל נפש (תקט)

תשמיש אחר יציאתו מבית הכסא תפב

עישון

האם שרי לעשן בבית השמשות דיו"ט תקז

ענוה

רב יוסף שהיה עניו זכה לבחינת עיבור

נשמה ממשוה רבינו שהיה עניו תכט

משה רבינו זכה לקבלת התורה ע"י בחינת

ענוה תכט

ערב פסח

שתיית יין בערב פסח, ונפק"מ לענין אכילת

מצה לתיאבון (תקיא)

ערלה

אפר ערלה מותר בהנאה (תנב)

עשרת הדברות

אילו זכינו היה כל אחד רואה את חלקו

בחידושי התורה (תנז)

בעשרת הדברות איכא תרי"ג אותיות

כנגד"ד תרי"ג מצוות, או תר"כ אותיות גם

כנגד ז' מצוות דרבנן (תנח)

בעשרת הדברות אנו כאילו מקבלי פני

שכינה תנה

המאמינים שלעשרת הדברות יש עדיפות

יותר משאר התורה, מגיע מזה הפסד

האמונה תנד

כל המברר מקחו של צדיק, כאילו מקיים

עשרת הדברות (תפ)

ע"י עשרת הדברות נתגלו כל חלקי התורה

כולל תורה שבע"פ תנח

עמידה בו בפרשת יתרו ואתחנן תנד

עמידה בו בשבועות תנד, (תנו)

עשרת הדברות בכל יום, לפי שהם עיקרי

הדת וראשיתו (תנה)

פ

פדיון הבן

השתתפות האבל בפדיון הבן (תס)

פיצה

זמן ההמתנה בין פיצה לבשר תצ

פסח

נוצר ביו"ט דפסח שלא בדק, אי שרינן

להדליק נר בדיקה ביו"ט (תקמז)

צ

צפרנים

האם גוזזין צפרני ידיו ורגליו ביום אחד ... (תכג)

ק

קבר

האם שרי לגוי חסיד אומות העולם

להיקבר בקבר ישראל (תנב)

האם שרי לקבור את אפרו של גופת הגוי

בקבר ישראל (תנב)

להדליק על הציון, י"א דלא ידע איזה

מצוה יש בזה (תקא)

מעל קברו של הגר צדק מוילנא, צמח עץ

בצורת אות צדיק (תמח)

קושר

האם הותר לקשור שקית לתוך החמין

ביו"ט תקו

קידוש

האם כהיום איכא חמר מדינה ויהא שרי

לקדש עליו (תפא-תפב)

עיקר הקידוש בלילה, משא"כ ביום אינו

אלא אסמכתא (תפב)

ש

שבועות [ע"ע תיקון ליל שבועות]

אלמה קבעו שבועות ביום נ' לספירה **תכו**
 בחג השבועות ביום יהיה הלימוד בתרי"ג
 מצוות **תל"ה**
 האם אפשר להקל בו בזמן המתנה בין
 בשר לחלב **תעב**
 החילוק בין שבועות לשאר הרגלים **(תכד)**
 היאך הסדר הטוב ביותר עפ"י הלכה, ע"ד
 זמני אכילת הסעודות חלב ובשר ביום חג
 השבועות **תעו**
 היכן מצינו בתורה דשבועות הוי יום מתן
 תורה **תכו**
 היכן מצינו שהתורה תלתה תאריך לחג
 לפי הכנותינו אליו **תכד**
 התורה לא כתבה תאריך מדויק לחג זה ... **תכד**
 חג השבועות עושין על סיום מצות ספירת
 העומר **תסא**
 טעם אכילת מאכלי חלב **תנו**
 טעם להמנהג להיות נעורים בלילה **תלז**
 טעם שנקרא עצרת **תכו**
 יש האוכלים 'בליל' שבועות חלב, וביום
 אוכלים בשר **תעז**
 כבר נתפשטה ההנהגה בישראל להיות
 נעורים בליל שבועות, ואין לבטלה, הגם
 שיפריענו מסדר יומו **(תלז)**
 מי שאינו ישן בליל זה, מובטח שישלים
 שנתו **תל"ב**
 מנהג שטיחת עשבים **תל**
 מתן תורתנו היה בשבת **תנו, תנמ, תסא**
 נהגו להעמיד אילנות בביהכ"נ ובבתים **(תל)**
 סימנא טבא להתחיל לחדש ביום מתן
 תורה לכל השנה **תכה**

על יי"ש **(תסא)**

קידוש בצפרא דשבתא, הוי משום היכרא
 בין שבת לחול **(תסב)**
 קידושא רבה הוי לשון סגי נהור **(תסב-תסג)**

קידוש ה'

הגר צדק מוילנא בצעידתו אל המוקד,
 נסתפק האם יש לו להזדרז למצות קידוש
 ה', או איפכא להאט את צעדיו בכדי
 לזכות לחיי שעה **(תנ)**

קידוש לבנה

ראוי להמתין מלברך עד אחר שבועות ... **תקיט**

קמח

ניפוי ביו"ט **תצה**

קריאת שמע

ההולך לישון אחר עלה"ש, יעשה תנאי
 בכדי לקרא ק"ש דשחרית **תמב**
 יש למחות במי שניעור כל הלילה, ואח"כ
 מאחר זמן ק"ש דשחרית **תמב**
 מאה לילי שבועות לא יבוא למשקל של
 מצות עשה דאורייתא אחת של ק"ש **(תמב)**

ר

ראש השנה

האריז"ל היה ישן בר"ה אחר חצות היום
 תלז-תלז

רחיצה

האם שרי לחמם מים לרחוץ כל גופו **תקז,**
(תקט)
 המצטער מחום, מותר לו לרחוץ ביו"ט, אף
 עם מים של בוילר או דוד שמש **תקט**

שבועות אינו אלא יום אחד, כיון דהמראה
הגדול היה אך יום אחד (תכד)
שבועות יום הדין של תורה תכד
שבועות כולל כל המועדות תכה
שבועות כולל כל התורה, ולכן אין בו
מצוות פרטיות תכה
שבועות ראש לכל המועדים תכד
שבועות, החביב מכל המועדים תכה
שלא לדבר שיחות חולין בלילה זה תלה

שבת

בורר במין אחד שרי (תצד)
האריז"ל היה ישן ב' או ג' שעות 'ביום'
השבת (תל"ז)
טפי עדיפא חילול שבת בודאי היכא שהוא
מוכרח, מספק חילול שבת הנעשה ברצון (תג)
מכשול מצוי אצל שאינן סועדין מיד אחר
הקידוש בצפרא דשבתא (תעה)
מצוה להימנע מאכילה בערב ש"ק מתשע
שעות (תעה)
מתן תורתנו היה בשבת תנז, תנט, תפא
שינה בשבת תענוג (תל"ז)

שומר

האם ההולך לישון תוך חצי שעה שקודם
עלות השחר, יעמיד שומר (תמוג)
היאך הולכים לישון אחר עלות השחר
ללא שומר (תמוג)

שינה

אין לומר נילך לישון בשבת אחה"צ בכדי
שנוכל להיות ערים בליל שבועות תקיג
האם שרי לשכב לישון תוך חצי שעה
שקודם עלות השחר (תמוג)
האריז"ל היה ישן אחר חצות היום בראש
השנה תלז-תלז

האריז"ל היה ישן בשבת 'ביום' ב' או ג'
שעות (תל"ז)
השינה גורמת עיכול הבשר תפמ
התרומת הדשן היה ישן אף בחול 'ביום' .. (תל"ז)
טלטול הנר ביו"ט בכדי שיוכל לישון תקד
שינה בשבת תענוג (תל"ז)

שלוש זכר

השתתפות האבל בה (תס)

שמחה

האם שמחת יו"ט בזה"ז הוי דאורייתא תעו
השמחה על קבלת התורה יוכיח על הרצון
והסיפוק שזכינו לתורתנו (תמוח)
השתתפות האבל בסעודות שמחה (תס)

שעות

האם בעינין להמתין ו' שעות מלאות בין
בשר לחלב תפג
חצי שעה היינו 'סמוך' תפח, תפג
פעמים ששעה הוא רק זמן מועט תפג
קביעת עיתים לתורה לכל הפחות שעה
שלימה (תפה)
'שעתא חדא' דמצינו בזה"ק ע"ד המתנה
בין חלב לבשר, כוונתו זמן מדה, ולא שעה
שלימה תפא

ת

תולעים

כל שלא פירשו התולעים מהגבינה לגמרי,
שרי לאוכלן (תפו)

תורה [ע"ע חידושי תורה]

אילו זכינו היה כל אחד רואה את חלקו
בחידושי התורה (תנט)
אין התורה נקנית אלא ע"י יסורין, ויסורין
של תורה היינו בזה שאינו מתפתה לשוחח
דברים בטלים (תנ-תנא)
בעל יסורין גם חייב בת"ת (תנג)

דבש ומיני מתיקה, מרגילין הלשון לתורה

תפא

השמחה על קבלת התורה יוכיח על הרצון והסיפוק שזכינו לתורתנו (תמח)

לא ניתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני (תמח)

משה רבינו זכה לקבלת התורה ע"י בחינת ענוה (תכט)

נעשה ונשמע – 'נשמע' רומז על המצוות

דאורייתא ששמענו בהר סיני מהקב"ה,

'נעשה' רומז על מצוות דרבנן, דאף שלא

שמענו ממש מהקב"ה אנו מקיימין (תעד)

עיקר העסק בליל שבועות יהיה בתורה

שבע"פ (תלג)

קובעים עתים לתורה, לכל הפחות שעה

(תפה)

שרי ללמוד בשבת, דבר הנצרך לו ליום

ראשון, דהא עתה מקיים מצות ת"ת (תקיד)

תורה היא עיקר חיותנו – בתפילה בצפרא

דשבועות יתפלל ע"ז (תמח)

תורה שבכתב בחינת לב, ותורה שבע"פ

בחינת פה (תמג)

תיקון ליל שבועות

גם האומרים תיקון, לא יאמרו את

המשניות (תלד)

האומרים תיקון יאמרו במתינות (תלב)

יש הנוהגים לומר תיקון, ויש הנוהגים

ללמוד כרגיל (תלב-תלג)

עיקר אמירת תיקון, נתקן לעמי הארצות

(כ"כ החק יעקב) (תלג)

תלמוד חכם

הרואה פני חכם כרואה פני שכינה (תצג)

תנאי במצוות

האם מהני לעשות תנאי שאינה מקבלת

את הדין, כשמברכת שהחיינו בהדלקת

הנרות בעי"ט (תצב)

האם מהני תנאי במצוות (תמב)

ההולך לישון אחר עלה"ש, יעשה תנאי

ויקרא ק"ש (תמב)

מהני לכוון שיעלה ברה"ת עד עלות

השחר, ואזי יוכל לברך לבו"ע בצפרא

דשבועות (תמ)

תפילה [ע"ע אלקי נשמה]

בתפילה בצפרא דשבועות יתפלל על

תורה שהיא עיקר חיותנו (תמח)

האם יש לאחר את תפילת מעריב בליל

שבועות (תלב)

האם שרי לילך לישון בעלה"ש, דהא כבר

הגיע זמן תפילה (תמג)

ההולך לישון אחר עלה"ש, שרי לאכול עד

עלה"ש (תמב-תמג)

הניעור בליל שבועות, יראה שלא

להתפלל בנמנום, דאזי יצא שכרו בהפסדו

תמו-תמוז

הצמח צדק אמר לבתו, ראוי יותר לאכול

בשביל להתפלל, מלהתפלל בשביל

לאכול (תמג)

י"א דאם אינו יכול לכוון דעתו, שרי

לאכול קודם התפילה (תמג)

מי שנתעורר ודעתו לחזור לישון קודם

התפילה, שרי ליה לאכול (תמג)

תפילין

טעם שנוסח הברכה 'להניח', ולא 'לקשור'

תפג

תרי"ג מצות

ביום חג השבועות יהיה הלימוד בתרי"ג

מצוות (תלד)

בעשרת הדברות נכלל תרי"ג מצוות (תנח)

